

The Project Gutenberg eBook of Pankinjohtajan tytär: Romaani Suomen suurlakon ajalta, by Selma Anttila

This ebook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this ebook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you'll have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

Title: Pankinjohtajan tytär: Romaani Suomen suurlakon ajalta

Author: Selma Anttila

Release date: April 6, 2016 [EBook #51673]

Language: Finnish

*** START OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK PANKINJOHTAJAN TYTÄR: ROMAANI SUOMEN SUURLAKON AJALTA ***

Produced by Juhani Kärkkäinen and Tapio Riikonen

PANKINJOHTAJAN TYTÄR

Romaani Suomen suurlakon ajalta

Kirj.

SELMA ANTTILA

Otava, Helsinki, 1914.

Lokak. 15 p. v. 1905.

Rakas serkku.

Sinä olet siis taas kotimaassa. Toivoakseni tunnustat olleeni oikeassa, kun kirjoitin sinulle hiukan tukistellen siitä maailman rantojen soutamisesta ja joutavasta ajan hukkaamisesta jonkun ranskalaisen, unhottuneen ja homehtuneen kirjailijan pölyttämisessä. Kun nyt olet pudistellut tuota vanhaa paperilunttaa ja laskenut sen takaisin hyllylleen, joutuu se uudestaan pölyn valtaan, ja samoin käy sinun tohtoriväitöskirjasikin. Sinun sijassasi minä runoilisin elämäni ihanaksi, jos minulla olisi sellainen kaunis, ikivanha maatila kuin sinulla ja

äidilläsi. Minusta alkaa nyt vasta elämä tuntua elämältä, kun jätin opinnot ja yliopiston. Niin, olenhan jo vanha ihminen — kohta yksikolmatta — alan ymmärtää elämää.

Kummallista, miten kotipaikka vaikuttaa minuun. Tämä pirteä pikkukaupunki on ottanut minut kokonaan, pidän kunnianasiana sen menestyksen ja ylpeilen vastasaaduista kaupunginoikeuksistamme ja väitän, että täällä valtatie varrella, teitten risteyksissä, pyristelemme siipemme hyvään lentokuntoon huolimatta kaikista roudista ja rajusäistä. Tehdään pesää oikein kiihkoisesti, nostetaan kivimuuri toisensa viereen, levitellään tehtaita, rakennellaan laivoja, tuotetaan uusia ihmisiä tukuttain ja vähittäin, ja isän pankki on kuin kattila tulella aina kiehumassa. Mutta täytyy kuitenkin myöntää, että täälläkin kuljetaan sumussa, puuttuu iloa ja reippautta, käymme mustissa mietteissä ja tummissa puvuissa, emme jaksa näyttää elämänhaluisilta, melkein häpeämme nauraa ja laulaa, puhumattakaan — tanssista! Minun nuoruuteni on kulunut hyppyäkään ottamatta. Ehkä tämä pidätetty elämänilo onkin muuttunut minussa energiaksi ja itsepäisyydeksi, joka ei taida olla perin terveellistä minunlaiselleni häkkilinnulle. Kadehdin teitä miehiä ja tahtoisin ratkoa vanhoja, kiusallisia siteitä. Isäni ei salli minun perehtyä asioihinsa. Se ei hänen tyttärelleen sovi, ja minä — alistun silkkisiteisiin.

Sinua tahtoisin hartioista ravistaa ja huutaa: — Herää, herää, mies, ja tule minulle avuksi, silloin pääsisin suuriin tehtäviin käsiksi! Sinä et tahtois salata minulta mitään, ethän, Aksel? Mitä minä hourin, sinähän kammot kaikkea jännittävää, seikkaillet aina tunteiden tanhuvilla ja luulet keksineesi keinon saavuttaa unelmien kaltaisen todellisuuden. Minulta pyydät patenttisi vahvistusta. Kuule, toiveet ja haaveet eivät ansaitse varmaa vastausta eikä lopullista päätöstä.

Tekisinkö oikein, jos nyt suostuisin? Tiedän varmasti, että todellisuus hyvin pian paljastaisi köyhyytemme. Kaikki ihanteellisuus olisi kyllä sinun puolellasi valmiina kultaamaan minut, sen kyllä uskon, mutta se ei tuota minulle sydämensykäystä, ei minkäänlaista ilonhuumausta. Sinun ihanteesi eivät sovellu minuun.

Elämäsi onni ei voi riippua minusta, vaikka olemmekin tähänastisen kehityksemme yhdessä suorittaneet ja voimme puhua toisillemme selvästi ja suorasti kuin kaksi toveria. Olethan sinä minua viisi vuotta vanhempi, tohtoripoika, mutta minä taidan olla järkevempi. Sinua ei rakkaus nujerra — jos tunteesi onkaan rakkautta, mitä vahvasti epäilen — onhan sinunlaisesi filosofi tavallisesti sitkeää ainetta eikä onnettomuuden äitelä makeus mahda sinulle maistua. Huh, voin melkein pahoin ajatellessani sellaista tahdottomuutta.

Olet ollut suora, tahdon maksaa sinulle samalla mitalla. No niin, minäkin haaveilen onnesta ja lemmeestä ja odotan miestä, jonka mieli olisi voimaa, tahtoa ja hellyyttä. Mutta hänen pitää tulla nyt pian, ilmestyä ja voittaa minut äkkiä, heti, ensi näkemällä, etsimättä, kyselemättä ja viedä sitten mukanaan onnenhuumauksessa, josta ei tarvitse herätä. Minä uskon varmasti, että oikea rakkaus on sellaista, sillä ilman ei kaihoni olisi niin suuri ja todellinen eivätkä aavistukseni niin selvät ja varmat. Sinä et tätä usko, vaikka oletkin usein saanut myöntää minun vaistomaisella tunteillani selvinneeni paremmin kuin sinä monimutkaisilla mietteilläsi.

Täällä kulkee kummallisia huhuja levottomuuksista ja uuden ajan enteistä. Hoetaan syntyvän suuren seisauksen kaikkialla. Miten ja milloin se tapahtuu, siitä ei vielä tiedetä. Täällä ollaan hiljaa ja odottavaisia, mielet painuksissa kuin ennen rajuilmaa. Oma sydämeni sykkää päivä päivältä yhä rajummin ja aavistava odotus toivoo yhä hartaammin: tulkoon suurena, vaikka musertavana, sen siipiin tartun ja mukana seuraan. Vieköön se pyörä meidän onnen yhteiselle kummulle tai vierittäköön rämeiseen noroon. Ajakoot he päällitsemme valtavaunuilla ja tehköt tiensä ainoille viljavainioillemme, me elämme sittenkin ja pyrimme ihmisyyden laajoille tanhuville, missä oikeus nousee väkivaltaa vastaan! Mitä on sinun ja minun onneni? Omani tahdon heittää, jos kohtalo sen vaatii, enkä luule olevani ainoa altis, kaikki me olemme valmiit.

Virva Auer.

1 p. marrask. 1905.

Rakas serkku.

Nyt ovat huhut käyneet toteen. Ajan aalto lähenee meitä. Tänään tuli juna idästä tuoden sanan, että kaikki liike pysäytetään. Täältä päin ei lähetetä ainoatakaan juna. Sinä kai vielä pääset tämän kirjeen saatuasi ja joudut kaiketi samaan junaan Airin kanssa. Hän tulee huomenna aamulla Helsingistä kotiin. Minä tulen asemalle. Eihän sinua siellä Haikun metsämailla nyt tarvita. Täällä sen sijaan voit puhua meidän porvarien puolesta, sillä työväki

kuuluu olevan erittäin taitavaa joukkoa väittelemään ja puheita pitämään. Sen pahempi, tiedän heistä kovin vähän, mutta nyt aion oppia. Isäni puolesta olen levoton. Vaikkei hän olekaan suoranaisissa tekemisissä työväen kanssa, sillä kaikki hänen perustamansa tehtaot ja liikkeet ovat johtajiensa ja yhtiöitten hoidossa, niin tietää koko laaja seutu kuitenkin hänen olevan kaiken takana. Kadehtijoita ja vihamiehiä on kyllin. Vaarallisinta on, ettei hän tahdokkaan tajuta tämän liikkeen merkitystä. Jos se olisi vakava yritys, sanoo hän, tulisi se ylhäältä päin. Nyt se on vain hetken kuohahdus, arvelee hän. Niin, niin, tunnethan sinä isän, aina ylimys, aina raudanlujalla pohjalla, varovainen, kauas tähtäävä. Hän sanoo odottavansa toisia aikoja. Mitä? Herra tietää, mutta me tahdomme elää nyt! Tule, kenties on onni odottamassa ja sydän saa luvan sykähtää. Kenties... minä aavistelen ja tahdon elää tai — kuolla!

Virva Auer.

II

Virva Auer seisoj asemasillalla tungoksessa, niissä ihmiset rynnistivät eteenpäin, mikä minnekin, toivorikas odotuksen huumaus ja jännittynyt ilme kasvoillaan, kuin olisi ollut tekeillä jotakin merkittävää ja heille kaikille tärkeää.

Hän varjosti kädellään silmiään nähdäkseen kauemmaksi aamuauringon hehkuvassa hohteessa, mutta aaltoileva ihmisjoukko kuljetti häntä mukanaan. Rautatientorilta kuului eläköön-huutoja heikon tuulen mukana, ja ne houkuttelivat kansaa. Pian he kaikki olivat yhtä korvaa ja yhtä silmää: ehkä nyt selviäisi, mitä oli tulossa ja miksi tänne oli pysähdetty, sillä useat matkustajat eivät tieneet mitään.

Virva Auer antoi ihmisvirran vieriä ohitsensa jääden yksin asemasillalle seisomaan. Syksyinen navakka tuuli löi hameen kiinni jalkoihin ja riipoi nuttua. Käsi hattua pidellen ja toinen varjostaen silmiä auringolta hän seisoj siinä solakkana ja voimakkaana kuin tulevaisuutta vaanien odotellessaan junaan.

Eläköön! Kuului läheiseltä torilta aseman takaa. Se oli niin eloisa ja voimakas tunteen purkaus, että nuoren neidon ylväs, vakava ilme muuttui silmien loistoksi ja puna peitti säännöllisen kauniit kasvot.

Eläköön isänmaa, vapaus ja lakko! kuului taas selvä ääni. Yksiaäniseen huutoon vastasi mahtava kuoro: eläköön! ja huuto vierä pitkin toria häviten kaikuineen pienen kaupungin kaduille.

Odotushuoneesta purjehti pönäkästi puettu naisihminen, ja avatusta ovesta hulmahti äänekkästä melua. Pari asemamiestä juoksi raiteiden poikki puuhaamaan koneiden kera ja irrottivat muutamia kevyempiä osia vetureista.

— Ei sitä nyt hittokaan kululle työnnä, sanoi toinen.

Asemasillalle ilmestyi useampia miehiä.

— Ellei juna lähde liikkeelle, niin hankkikaa meille yösijoja ja myökää ruokaa, sanoi muuan mies rautatien virkailijoille.

— Jahka keritään, eihän sitä tuulessa kaikkia...! yritti asemamies puolustella.

— Olemme olleet koko aamun ruuatta.

— Patikoikaa kotiinne, naurahti toinen mies, joka oli ollut irrottamassa veturin osia.

— Sattuu olemaan vesimatkaa, huomautti pönäkkä naishenkilö.

— Kun on noin hyvin pumpuloittu, niin taitais se vesikin kannattaa, naurahti rautatieläinen, — eihän siinä muuta, istuu pinnalle ja alkaa meloa.

— No, vaikka vaan, heläytti nainen leveästi nauraen, — ja teiät minä otan peräkaneettiin!

— Lemmossa kanssa!

— Ei kuin lemmessä vain, lemmessä! nauroi nainen ja löi muhkeita lanteitaan häviten joukkoon.

Joukon nauru upposi huutoon: juna tulee! Se vihelsi kallioiden välissä ja puhkui voitonriemuisella

räminällä asemalle.

Virva Auer tähysteli tarkkaan jokaista ohi kiitävää vaunun akkunaa ja siltaa ja huudahti: — Airi, Aksel Allas! Juna pysähtyi ja siinä he olivat, mutta Virva ei päässyt tulijoita lähelle tungoksessa, vaan täytyi tyytyä odottelemaan etäämpänä. Hänen silmänsä sattuiivat outoon mieheen, joka puheli Airin kanssa asemasillalla. Hän seisoj selin ja hiukan kumarassa voidakseen melussa saada seuralaisensa kuulemaan äänensä. Tohtori Allas, Aksel serkku, tervehti etäältä heiluttaen hattuaan. Virva vastasi siihen kädenliikkeellä yhä tarkastaen vierasta katseillaan.

Tohtori Allas raivasi tien Airin kanssa Virvan luo ja tarttui hänen käteensä vanhan ystävän oikeudella pidättäen sen ja vieden kainaloonsa. Virva katsoi pettyneenä ympärilleen, vieras herra ei ollutkaan heidän mukanaan. Virva irrotti kätensä hiljalleen heidän päästessään pois tungoksesta.

— Kiitos kirjeistä ja kutsusta, kuiskasi Allas. Olisin tullut kaikissa tapauksissa, mutta kirjeesi antoi minulle varman oikeuden.

— Kyllä täällä tarvitaan apua, sinun pitää heti alottaa työ. Matkustajatkin tarvitsevat järjestäjää ja opastajaa. Me laitamme komitean. Kuka vieras sinun kanssasi puheli? kysyi hän samassa sisareltaan.

— Merkillinen mies, erinomaisen intressantti. Me olimme kaikki osakunnan tytöt ihastuneita häneen koko syksyn.

— Minä kysyin, kuka hän on, toisti Virva vanhemman sisaren komennusoikeudella.

— Kissa vieköön, sitähän minä juuri selitän. Luuletko sinä ehkä, että hänellä on suuri, peritty nimi? Hui, hai, hän on vain niitä Pohjan kamaran puukkojunkkareita.

Virva jätti kyselyt sikseen harmistuneena rupattajaan.

— Anttu Pouta, maisteri, siksi häntä nimitetään. No, viisastuitko, ja saanko nyt jatkaa ansioluetteloa? intoili Airi.

He olivat tulleet torin laitaan seuraten ihmisvirtaa asemalta.

Airi unohti ansioluettelon ja hyppäsi ajurin kärryihin ollakseen hiukan korkeammalla muita ja nyki Virvaa ja serkkuaan mukaan.

— Kylläpä sinä keksit, ajakaa pois hänet, sanoi Virva ajurille.

— Joutaahan siinä seistä, sanoi vanha ajuri, — seison tässä minäkin, herrasväki nousee vaan kärryihin.

Eläköön! kaikui taas kautta torin. Joku oli lopettanut puheensa. Kaiku vierä ukkosenjyrinä harjasta harjuun kaupungin ympärillä.

Airi hyppäsi istuimelle seisten siinä seitsentoistavuotiaan huolettomalla riemulla huutaen terveiden keuhkojensa voimalla: — eläköön, eläköön isänmaa!

Kansan katseet laajalla torilla kiintyivät häneen ja mille puhuja lieneekin eläköön-huutonsa kohottanut, nyt se kaikui eheänä ja voimakkaana isänmaalle.

Airi heilutti hattuaan kahden käden voimiensa takaa ja astui alas istuimelta.

— Tämä on lakkoa, niin tehtiin Helsingissäkin ja joka asemalla tullessamme.

— Kuulkaa, huudahti Virva tarttuen kovakouraisesti sisarensa käsivarteen, — ole nyt hiljaa! Hän astui kärryihin muuttuneena korviksi ja silmiksi.

Pouta seisoj nyt korkealla lavalla ikäänkuin kaiken kansan hartioilla, vapaana taivasalla, taustanaan siro kirkko, joka harjun laidasta lähetti helähtelevien kellojen soinnut kaupungille. Nuoren miehen olennessa oli onnellisen ihmisen lumous, joka voitti heti kansan suosion, otti heidän sydämensä ja luottamuksensa näyttäytymällä. Hänen äänensä yhtyi sointuvana ja kauas kantavana kirkonkellojen heleään soittoon.

— Kellot soittavat maallemme uutta aikaa. Niinkuin me täällä torilla seisomme pyhästä onnesta sykkien, kerran vapaina ajatellen ja suunnitellen kansan onnea, niin on koko Suomi nyt yhdeksi sykinnäksi liittynyt, yhtenäisellä tahdolla ja voimakkaalla kädellä pysäyttänyt arkielämän rattaat. Ei liiku yksikään pyörä, eivät loista valot, eivät kulje junat, laivat, ei askaroi yksityinen arkityön aherruksessa, ei hääri virkamies eikä lainvalvoja toimessaan. Me olemme nyt yksi kaikkien ja kaikkien yhden puolesta odottaen järkähtämättöminä oikeuden ja vapautemme julistamista, kunnes jokainen

meistä voi sanoa: laki on minun turvani ja vapaan ihmisen oikeudet kansalaisosani! Kansa on nyt oman onnensa seppä, mutta se on samalla oman onnensa vartija. Voi sitä, joka nyt järjestyksen rikkoo, hän loukkaa samalla kansansa pyhimpiä elämän ehtoja. Muistakaa kansalaiset: yksi kaikkien ja kaikki yhden puolesta!

Hyvä-huudot kaikuivat kuin yhdestä suusta, ja puhujan vakava ja juhlallinen olemus muuttui tuttavallisemmaksi, kun hän jatkoi tehden käytännöllisiä ehdotuksia järjestyksen pidosta, lakkokomitean valitsemisesta, matkustajien majottamisesta ja ruokkimisesta, junankulun ja laivaliikkeen lakkauttamisesta, sähkölaitoksen, tehtaiden ja liikkeiden sulkemisesta ja niistä moninaisista seikoista, jotka ovat nykyaikaista elämää.

Puhuja astui lavalta, ja kuin yhdestä tahdosta paljastuivat päät ja "Maamme" laulun sävelet yhtyivät kirkonkellojen soittoon.

Anttu Pouta seiso i lähellä lavaa kaupungin työväen luottamusmiesten keskessä. Hänet oli pääkaupungista lähetetty puolueen puolesta johtamaan sosialistisen järjestön työtä tässä vilkkaassa ja kuohuvassa kaupungissa. Karsaat silmäykset mittailivat hänen hienostunutta ulkoasuaan, ja monet karkeat sanat olivat tähdätyt haavottamaan tulokasta, mutta ne kirposivat pystymättä, tylsistyneinä ja Anttu Poudan vakavilla ja luottavilla katseilla palkittuina. Epäämättömät, asialliset suunnitelmat tärkeissä ja pulmallisissa kysymyksissä siirsivät syrjään kaiken lajieron ja erisäätyisyyden, ja pian tuntui hienostuneen Anttu Poudan toveruus hyvältä noille Jareille, elämän kylmyyden jähmetyttämille miehille kuin lämmin ja mukava vaate palelevalle.

III

Pankinjohtaja Auer oli paikkakuntansa mahtihenkilö. Vaikea oli sanoa, mikä hänessä enemmän vaikutti, rahamieskö vai hänen ihmisensä, tuoko luonnonomainen taito vaikenemisellaan hallita ihmisiä vai kookas vartalo, joka huojui ryhdikkäästi hänen liikkueessaan laajoissa pankin suojissa ja toisinaan armollisella tai kohteliaalla, toisinaan tuttavallisella hymyllä taikka päännökökyksellä tervehti asiattuttavia. Unelioiden, hiukan veristävien silmien ilmettä ei saanut milloinkaan nähdä. Ne peittyivät paksujen luomien alle, milloin hänen täytyi lausua joku sana tai antaa myöntymys taikka epäys. Hänen läheisyydessään sai kuitenkin sen tunteen, että tuossa hongassa huminoi, mutta mitä se humina kuiski, siitä ei koskaan päässyt tarkoin selville. Ne, jotka pankinjohtajan lähemmin tunsivat, eivät uskaltaneet turvautua saamiinsa käsityksiin hänen lausumistaan sanoista, sillä toinen kerta piti hyvin harvoin yhtä edellisen kanssa jättäen luottajan pulaan. Silloin uneliaat silmät peittyivät tykkänään paksujen luomien alle taikka tuikahteli vain kapea, kiiluva viiva, joka hymyili ilkkuvana luottamuserehdyksen kostoksi. Sellaisena hän oli kuin luotu pankinjohtajaksi, näki ihmisen läpi häneen katsomatta ja, mikä vielä parempi, tuns i heidän kukkaronsa paremmin kuin ihmisparat itse. Pahansuopia kuiskailuja kävi kuitenkin liikemaailmassa, että tämä suuri pankkimies käytti kaikkia mahdollisia keinoja oman varallisuutensa kartuttamiseksi. Ahtaat raha-ajat olivat heittäneet koko joukon taloja sekä maalla että kaupungissa hänen haltuunsa. Moni oli kirvelevin sydämin lähtenyt kodistaan, kun luotto äkkiä lakkautettiin. Pienten liikkeiden omistajat, käsityöläiset ja opettajaperheet olivat niukoilla säästöillään päässeet kiinni vaatimattomaan taloon, mutta ahtaan ajan tullessa täytyi heittää. Pankinjohtaja osti talot ja piti, kunnes ne nousivat arvossa. Hänen käsiensä lävitse vierivät rahat markkinoilta toisille, ja kaikki tuntui kasvavan hänen sormissaan. Se mies oli syntynyt "hopealusikka suussa", niinkuin kaupungin eukot sanoivat.

Pankinjohtaja Auerin perhe oli juuri alottanut suuruksensa, kun Virva kutsuttiin saliin, ja sisään astui nuori mies. Ryhti oli sotilaan, samoin tervehdys — kaksi sormea lakin reunassa — housunlahkeet saapasvarsissa ja vyö takin päällä.

— Lakkokomitean käskystä, sanoi mies ja ojensi Virvalle paperin

Virva otti paperin, nyökkäsi miehelle hymyillen, ja mies tervehti poistuessaan sotilaan tavalla. Virva antoi paperin serkulleen, tohtori Allaalle ja Allas ojensi sen luettuaan Airille.

— Meidät on valittu lakkokomiteaan. Tässä sanotaan: työ alkaa heti.

Virva näki isän kasvoista, ettei se häntä miellyttänyt. — He ovat jo alkaneet, sanoi hän ja katsoi isään.

Airi hytkähteli istuallaan tuolilla ja taputti äänettömästi käsiään pöydän alla, nyki Allasta hihasta ja istui muuten suu mutussa, totisena katsellen isää.

— Se oli tarpeetonta, sanoi pankinjohtaja syventyen voileivän tekemiseen.

Virva kaatoi hänelle kahvia tottuneena emännän tehtäviin, sillä heidän äitinsä oli levännyt kammiossaan hautuumaalla jo lähes kymmenen vuotta. Jotkut kaupungin tunteelliset sielut väittivät, että rouva oli kuollut ikävään, oli ollut hilpeä ja hento, ikävöinyt pääkaupunkiin, jossa oli lapsuutensa viettänyt. Pankinjohtaja Auer pysyi kaikista kylmässä etäisyydessä, omassa jäykässä kuorensa.

— Ystävänä, maisteri Pouta on ihan varmaan meidät ehdottanut! huudahti Airi malttamatta pidättää innostustaan. — Tästä tulee oikein — oikein repäisevää!

Pankinjohtaja katsoi nuorimpaan tyttärensä, ja hymy levisi silmien kapeasta viivasta yli järeiden kasvojen. Airi oli isän lemmikki ja tiesi myöskin käyttää sitä hyväksensä kietoen "ukin" sormensa ympärille aina, kun oli saanut pieneen, somaan kutripäähänsä jotakin "äärettömän intressanttia".

— Pappa, sinä annat varmaan rahaa, oikein paljon. Ne matkustajat kuolevat muuten nälkään meidän kaupungissamme, ja se olisi ilkeä, häpeä.

— Virva, mitä Airi nyt on tarkottavinaan? Ovatko he tosiaan uskaltaneet pidättää...?

— Kaikki junat ja laivat ja vieläpä hevoskyyditkin ovat pidätetyt. Matkustajien luku on nyt noin kolme sataa, ja iltaan mennessä niitä on hyvin tuhanteen nouseva joukko, sanoi Allas.

— Kuinka kauan heidän pitää viipyä täällä — tarkotan, kunnes junat lähtevät liikkeelle?

— Vaikea sanoa, kaikki on pantu yhdelle kortille — kunnes arpa lankeaa.

Pankinjohtajan haahmo muuttui, hän tarttui pöydän syrjään, niin että turpea käsi valkeni ja punertavat paksut luomet paljastivat silmäterät kokonaisuudessaan. Siinä oli hämmästyttä ja kauhua. Hän näytti tuijottavan avoimella katseella kauas etäisyyteen selvään näkemättä muuta kuin mustan, uhkaavan tyhjyyden.

— Nuoko — hän etsi sanoja ilmaistakseen, minkä arvon hän antoi sille joukolle, joka elinikänsä oli ollut niiden yhteiskunnan pyörien liikuttaja, joita hän, pankinjohtaja, oli ohjannut, mutta puhelahja petti, ja hän tyytyi viittaamaan akkunasta torille, missä kansaa tulvi — nuoko nyt tekevät vaatimuksia ja ohjaavat...?

— Heillä on hyviä johtajia! huudahti Airi.

— Sinäkin olet nyt yksi noita hyviä johtajia, sanoi pankinjohtaja nousten pöydästä ja silittäen vaaleita kutreja. — Minä annan tuhat markkaa matkustajillesi, mutta sano kokouksessa, että ihmiset ovat toimitettavat kiireimmiten kotipaikoilleen.

Hän katsoi Allasta ja Virvaa. — Nekö sosialistit siellä nyt johtavat teitä kaikkia?

— Enemmistöhan tällaisissa asioissa määrää, yritti Allas sanoa.

— Ja enemmistö laatii päätöksen ja tekee tekosen kuin kuka tahansa Mikko ja Matti veljensä Pekon tapaan. Niistä asioista, joista nyt pitäisi päättää, eivät nuo tuolla mitään ymmärrä. Asiasta voisi tulla jotakin... Ei, se on liian kaukainen yritys, liian suuri, ei voida tarttua varmasti kiinni. Nuo eivät ainakaan mitään voi!

— He juuri voivatkin. Yksityiset eivät uskaltaisi eivätkä jaksaisi uskoa. Tarvitaan kaikki, koko kansa! puhui Virva unohtaen tavallisen jäykkyytensä, johon hän aina isän läsnäollessa kietoutui.

Isä katsoi häneen oudoksuen, mutta salainen ylpeys nuoruutensa kuvastumisesta vanhimmassa lapsessa lauhdutti hänessä tuomitsemishalun, vaikka häntä pisti uhma ja into, millä Virva oli mielialansa ilmaissut.

— Vahinko, ettet ole poika, sanoi hän hymyillen, ja iva välähti silmien viivassa.

Virva vilkaisi Allaaseen, joka onneksi seisoi sivuttain häneen eikä voinut nähdä harmin punaa sävähtäneenä Virvan kasvoille. Isä ei sittenkään tuntenut tytärtään, muuten hän olisi varonut raapaisemasta hänen luonteensa fosforista syrjää ja syyttämämästä hänen silmäänsä keltaista liekkiä.

Pankinjohtaja poistui mennäkseen pankkiin, ja vasta sitten, kun hän oli hävinnyt, pääsi nuorten innostus valloilleen, ja he kiirehtivät kaupungille.

IV

Kaupungin suurimmassa majatalossa, torin laidalla, oli tilava sali, ja se oli valittu lakkokomitean neuvotteluhuoneeksi. Mutta koska kaikki oli julkista ja perin yhteistä, oli sali aina avoinna ja kokouksiin pääsy sallittu. Salin oikealla seinällä komeili sosialistien tulipunainen lippu kirjoituksineen "Vapaus, veljeys, tasa-arvoisuus". Vastaisella seinällä, vasemmalla, levittelihe sinivalkoinen isänmaan lippu laakeissa poimuissa.

Olut-Valtariksi mainittu vanha oluttehtailija, visu herrasmies, oli aamusta varhain ollut ahkerasti liikkeellä. Kaupungin toisena rahapomona ja pankinjohtaja Auerin vastakohtana, puheliaana, liikkuvana miehenä, joka sekaantui yleisiin ja yksityisiin asioihin, kiisteli, rettelöi, ivasi ja vitsoi, hän joutui jokaisen hampaisiin.

— Hyvää päivää, Aino neiti, onko kukaan käynyt minua kysymässä? sanoi hän majalan saliin astuessaan tarjoilijaneidille ojentaen hänelle hattunsa ja riisuen nuttunsa.

— Nahkuri Karri tässä kävi, pyysi sanomaan, että hän pian palaa, meni vain tiedustelemaan, mitä torilla puhutaan, selitti tyttö.

— Hyvä neiti, antakaa minulle sanomalehtiä.

— Tässä näitä olisi, sanoi tyttö ojentaen hänelle lehdet, — mutta ne ovat kolmen päivän vanhoja.

— Onhan nyt sitten kerrankin pahimpien luikkurien suu tupessa edes vähän aikaa.

— Niin, ihmiset ovat tulleet oikein hyviksi, taitavat vallan rakastaa toisiaan. Minunkin sydämeni niin tykkii. Se on varmaan sitä isänmaallisuutta, selitti tyttö silmät suurina.

— Lakkoa se on, oikein suurlakkoa!

— Mitäs tästä sitten lopulta tulee, jos nyt kaikki lakkaavat oikein pitkäksi aikaa! Ei kule junat, ei pala sähkö, ei saa lihaa, ei saa kohta leipääkään, ei saa ajaa hevosella — ei suinkaan sitä sitten voi kauaa syödäkkään. Pannaan kaikki rattaat seisomaan.

— Niitä rasvataan, sanoi Valtari silmäillen lehteä.

— Kuinkas niitä nyt voisi rasvata?

— Lailla ja oikeudella, selitti Olut-Valtari, — ja vapaudella. Se kuuluu olevan oikein patenttia rasvaa kaikille pyörille.

Salin ovi repäistiin auki, ja jätterä nahkuri astui touhuissaan sisään.

— Se oli vietävän kokous! huusi hän jo ovelta.

— Joko tarvitaan yövahteja? kysyi Valtari nopeasti.

— Mikä niitä piruja vartioisi! manasi nahkuri.

— Ettäkö punaiset rupeaisivat peijakkaiksi! huudahti Valtari nousten sohvalta.

— Alas kaikki, se on nyt taksana. Ensin kyllä pysyttiin yleisissä asioissa. Se helsinkiläinen pääpukari, maisteri Pouta on läpiliipattu mies, sai ne aamulla järkiinsä. Nyt tahdotaan laasta puhtaaksi kaikki yhdellä iskulla, selitti nahkuri laapaisten kämmenellään pöytää.

— Pyyhkäistäkö koko höskät ja tehdä punaiset onnellisiksi?

— Kaikki poliisit pantiin pois viralta ja meidän pormestariimme, — no, taisihan siinä olla vikaa miehessä. Kansalaiskaartille on annettava poliisien aseet. Niin kuuluu olleen määräys jostakin etäämmältä seudulta ja nyt niitä kaartilaisia ruvetaan värväämään.

— Entä sitten? kysyi Valtari jännittyneenä.

— Entä sitten? Niillä on hiivatisti rautoja ahjossaan.

— Sanon teille: porvarit pannaan ahtaalle ja maltaankäry tuntuu kauas.

— Mitä sinä tarkoitat?

— Oluttehdasta.

— Onhan se lakossa ja lukossa. No, pannaan vahteja, hevostmiehiä.

— Paras on nousta ruunan selkään ja ottaa "volverit" käsille.

— Pelkäätkö sinä nahkojasi, ivasi Valtari vanhaan tapaansa.

— Minä ennustan, että kohta herra oluttehtailija pelkää kinttujansa, sanoi nahkuri.

— Älähän nyt, olemmehan kaikki isänmaallisia, yksi kaikkien ja kaikki yhden puolesta. Se on niin kaunista, että minunkin kuivettunut sydämeni alkaa kukkia. Aamulla marssin mukana kulkueessa ja huusin eläköötä. Se oli ikimuistettava hetki, puhui Valtari ja sai irti kyyneleenkin silmäkulmastaan.

— Tänä iltana he piirittävät talonne ja laskevat maahan oluene, ellei saada kosolta vahteja.

— Peijakas, mitä on tehtävä? Eikö voisi keksiä jotakin — mitään ukkosenjohdatinta? Jos yrittäisi tehdä heidät oikein onnellisiksi, valmistetaan syötti, laitetaan ohjelma, oikein korea.

Nahkuri ärähti: — Taitavat olla sellaisia lintuja, etteivät noki kuolleita kärpäsiä. Mutta minä kuulin, että Tampereelta on tulossa muuan punainen julistus.

— Telefonoidaan, sähkötetään, lähettäkööt resiinalla!

— Se hiiva ehtii kyllä vähemmälläkin meidän taikinamme kuohuttaa, murisi nahkuri.

— Sitten ei auta muut kuin vahdit.

— Ja volverit, lisäsi nahkuri.

— Niin, olkoon menneeksi, heillä on pian kansalliskaartinsa.

Kaupungin pastori astui sisään huolestuneena. Miehet tervehtivät, ja nahkuri selitti pyytäneensä pastoria neuvotteluun, sillä hän oli myöskin tullut hiukan höyhennetyksi sosialistien puolelta.

— Voisiko pastori saada ketään vartioimaan kirkkoa, jos he erehtyisivät, eihän sitä voi tietää.

— Olen ajatellut, että sanan voimalla..., yritti pastori.

— Sanan voima taitaa nyt olla punaisten suussa, väitti Valtari.

— Voin mennä itse.

— Se on oikein, sanoi nahkuri, löi kättä pastorille ja poistui.

Pastori ja Valtari katselivat toisiaan kieroon. Kummankin kutsumus oli perin vastakkaista laatua, niin ettei porvarius eikä punaisten kammokaan voinut heitä liittolaisiksi tehdä.

— Jumalan kiusaamista tämä meno on, sanoi pastori kuivasti. — Kuka ne nyt ruokkii sadat matkustajat?

— Kaitselmus ja hyvät ihmiset, kiusotteli Valtari kirkon miestä.

— Te pilkkaatte. Vai olisi ihmisten villiys kaitselmusta? Te keitätte olutta, yhtä hyvin sekin voisi olla kaitselmusta.

— Niin teen, ja tietääkseni se on rehellistä työtä.

— Taivas meitä valaiskoon, huokasi pastori.

— On niinkin, teenhän minä kuusi päivää viikossa työtä ja omassa nimessäni.

— Tehdään sitä työtä jos jonkinlaista.

— Kuinka monta päivää viikossa pastori tekee työtä? Yhden ainoan ja senkin — toisen nimessä.

— Kenenkä toisen?

— No, ettekös te, herra pastori, Jumalan nimessä puhu? oli Valtari kysyvinään suurin silmin.

— Paatuneet puhuvat paatuneiden tavoin, sanoi pastori arvokkaasti ja poistui.

Tarjoilijatytöt olivat juosseet akkunaan ja nojasivat ulos nähdäkseen kauas kadulle.

— Jo tulee pieniä poikia, huusi eräs.

— Pieniä poikia, toistivat toiset tungeskellen ja töykkien toisiaan.

— Isoa katua alas, kohta kääntyvät tänne päin.

— Kuinka ihanaa, kun vain saisi olla mukana!

— Nyt, nyt torvet kiiltelevät ja lippuja on niin paljon, punaisia, punaisia, vain punaisia ja suuria, kuulkaa, työväenmarssia lauletaan.

Tytöt hyräilivät mukana ja heiluivat tahdissa, mutta eivät osanneet sanoja, sillä he kuuluivat porvarilliseen leiriin.

— Joka puolelta tulvii ihmisiä, kaduilta, maantieltä, kirkonmäeltä, katsokaa, metsästäkin! huusi Aino neiti.

— Markkinaväki on jäänyt kaupunkiin.

— Kuka sitä nyt raaskisi lähteä pois maailman mullistuksesta!

— Lähdetään mekin! sanoi Aino ja juoksi samalla ulos.

— Entä kassa ja rouva! huusivat toiset ja seurasivat.

Valtari jäi yksin huoneeseen ja katseli torille akkunasta, josta saattoi seurata asiain menoa, nähdä ja kuulla lähimmältä kadun laidalta vielä yksityisten keskustelutkin.

Hänen silmänsä sattuiivat heti vanhan liikeveikkonsa pankinjohtaja Auerin tyttäreeseen, joka näytti olevan syventynyt tuttavalliseen keskusteluun maisteri Poudan kanssa. Valtari oli nähnyt hänet rautatien torilla puhumassa ja tunsu heti miehen. Ukon silmät olivat kuin varressa, ja luiset sormet varjostivat korvaa kuullakseen joka sanan nuorten haastelusta. Tuo oli tosiaankin näkemisen ja kuulemisen arvoista. — Lakko on varmaan noussut jo tytön päähän, päätteli ukko itsekseen, — onhan sosialisti vain sosialisti, olkoon hän kuinka korea ja sileä tahansa.

Tohtori Allas, Virva ja Airi olivat pysähtyneet torille, missä puheet jatkuivat yhtämittäisesti ja innokkaat eläköön-huudot kaikuivat keskustasta alkaen ja yhä laidolle edeten. Harvat tiesivät, mille oikein huudettiin, huudettiinhan vain yhteisen riemun pakosta.

Airi oli joutunut kuin sattumalta Anttu Poudan läheisyyteen ja viittasi innokkaasti Virvaa ja Allasta luokseen. Innostuksen vallassa ja ylpeänä Poudasta hän esitti tälle sisarensa ja serkkunsa.

— Tässä näet, Virva, oikean sosialistin, tarkastakkin visusti, onko porvarivarusteesi kunnossa, sillä tämä on vaarallinen mies.

— Kiitän puheestanne aamulla. Siitä päättäen te voisitte olla porvarikin.

— Kiitos, ero ei taida olla varsin suuri. Riippuu vain siitä, kuinka asian ottaa, sanoi Anttu Pouta kumartaen sulavasti tarttuessaan Virvan käteen.

Käsi viipyi hiukan kauemmin Poudan lujassa kourassa kuin tapa vaatii. Tänä merkillisenä aikana oltiin sydämmellisempiä ja luonnollisempia kuin tavallisesti, ja ylpeän Virvan silmissä kuvastui kiittolisuus ja ihailu, jota hän ei huolinut peitellä. Kädenlyönti ja silmäys rakensi sillan, eikä kumpikaan aavistanut sillä hetkellä, että he siirtyivät jokapäiväisyyden pohjalta lumottuun maahan.

— Minusta tuntuu kuin olisimme ennen tavanneet, sanoi Virva.

— Se kai johtuu siitä, että ihmiset ovat nyt lähempänä toisiaan kuin tavallisesti, ainakin minä lukeudun kaikkien suomalaisten veljeksi.

— Eikö totta, on ihanaa elää näin, näin — välittömästi.

— On tosiaan oikein hauska kuulla puheita, niissä ei sanoja säästetä eikä temperamenttiä puutu, antaa tulla vaan hyvän ja pahan sisun, suut puhtaaksi puhua pitää!

— Nyt elämme hetkessä, jatkoi Virva.

— Niin, on pysyttävä aallon harjalla taikka selvemmin sanoen pidettävä kiinni myötätunnosta kaikkialla, vaalittava jokaista todenmukaista aatetta, missä muodossa se ilmeneekin, se on nyt voimaa, joka voi luoda uutta elämää.

— Miksi juuri nyt?

— Nyt on onnenpyörä kohdallamme, sattuma ja sallimus apuna.

— Luuletteko tämän lakon voivan tuottaa käänteeseen ja onnen oloihimme?

— Minä uskon ja tahtoisin, että tekin siirtyisitte minun puolelleni täydellisesti — uskossa.

— Minä en tunne vielä uskonkappaletta, sanoi Virva katsoen nuorta miestä suoraan silmiin varmallalla tavallaan.

— Dogmit ovat tarpeettomia, kun uskoo hyvään.

— Niin, katsokaas, ne puolueet eivät ole erittäin innostuttaneet minua. Luonnollisesti minä olen ylimysmielinen porvari ja nykyisenä aikana kolme neljännesosaa isänmaallisuutta, mutta tavallisesti pidän kiinni vain ihmisyydestäni.

— Tyydytte liian vähään, enemmän luonnetta! Poudan huudahdus sattui arkaan kohtaan.

— Niin kyllä, mutta minä olen oppinut pitämään tunteet peitossa, naamarin kasvoilla ja järkeni vireillä.

— Ei se meitä nyt auta, täytyy toimia ja uskoa tulevaisuuteen.

— Minun uskoni vaatii varmuutta, ja ellei sitä ole...?

— Usko riippuu siitä, millä silmillä asioita katselee, sanoi Pouta, ja ennenkuin Virva oli ennättänyt estää, tarttui nuori mies hänen käsivarteensa ja auttoi häntä majatalon jyrkissä portaissa, joille marraskuun lievä pakkaneen oli räystäätipoista purrut sileän jääkuoren.

Tuo outo rohkeus hiukan harmitti ja nauratti jäykkiin seurustelutapoihin tottunutta hienoa neitiä. Mutta Pouta katsoi häneen niin voitonvarmana ja iloisella luottamuksella, ettei hän hennonnut irrottaa käsivarttaan, ja lähekkäin he astuivat majataloon kuin hyvin vanhat tuttavat. Allas ja Airi olivat jääneet torille, sillä Airi sanoi tahtovansa antaa Poudan "höylätä" Virvaa ja hiukan tasottaa hänen raapivaa pintaansa.

Allas taipui kohtaloonsa alakuloisena, ja kun useat porvarilliset vaativat häntä ilmaisemaan heidän mielipiteensä, nousi hänkin lavalle ja kehotti kansaa, maltillisella ja kuivalla tavallaan asianhaaroja selvitellen, pysymään entisen lain ja järjestyksen kannalla, kunnes uudet olot ja säädökset ehtisivät valmistua ja käytännöksi vakaantua. Mutta hänen täytyi keskeyttää puheensa melun ja äänekkäiden, sekavien huutojen vallitessa, jossa hän ei kuullut omia sanojaan.

Syntyä aaltoilua kansanjoukossa, kiisteltiin ryhmissä ja mieskohtaisesti, siirryttiin eri suunnille kuin jonkun salaisen voiman pakottamina. Porvarit ja sosialistit, se oli nyt jaon perusteena tai oikeammin niiden räikeät äärimmäisyydet. Porvarit puhuivat laista ja oikeudesta vanhaan tapaan, mahdollisuuksien ja punnitsevan järjen kannalla pysyen. Sosialistit tahtoivat kumota kaiken vanhan järjestyksen ja tässä lakossa pysäyttää pikkuseikkoja myöten kaiken elämisen koneiston. He tarttuivat kiinni järein kourin, kun kerran oli päästy tarttumaan kymmeniä vuosia muokattuaan alaa työväenyhdistyksissä. He tajusivat hetken tärkeyden täydellisesti ja olivat suurimmaksi osaksi itse sen luojia, mutta laativat kiihkoisen voimalla ja samalla sen sokeudella ohjelmansa nopeaan ja arvelematta, joten se maistui liian paljon vallankumoukselta ja tyranniudelta ja edellytti vähemmän kehittyntä yleisöä kuin tämän kaupungin enemmistö oli.

Puheiden tulva torilla ehtyi vähitellen ja yleisö hajaantui, ja lakkokomitean piti kerääntyä piakkoin majataloon neuvotteluihin. Nahkuri Karri oli eteisessä, kun Virva ja Pouta astuivat sisään.

— Kylläpä siellä kiehuu kuin muurahaisten sodassa, sanoi Karri.

— Eihän siitä ilman taida kysta syntyä, sanoi Pouta katsellen tunnustelevasti Karria.

— Herra Karri ja maisteri Pouta, esitti Virva. — Mitä te luulette, voiko syntyä vakavia selkkauksia?

— Ei vielä, neiti, kaupungissamme on kyllä paljon laajempia mekkoja kuin tämä minun, kyllä niihin miestä mahtuu, puhui Karri leveästi hymyillen ja ravistaen Poudan kättä tavallisesti.

— Maisteri on puhunut kuin mies ja niinkuin kansan omatunto.

— Tuntuu siltä kuin meistä tulisi ystävät, vastasi Pouta avomielisellä tavallaan ravistaen tukevan porvarin kättä.

— Se vapaus taitaa olla ystäviksi tekevää, sanoi Karri ja siirtyi saliin porvarillisten pariin.

— Minä en vieläkään ole oikein selvillä, oletteko täysverinen sosialisti, tarkoitan, samaan tapaan kuin meidän työväenyhdistyksemme vai oletteko ehkä vain aatteessa kumouksen mies? uteli Virva Poudalta.

— Minä luulen olevani toimen mies ja otaksun voivani paraiten toteuttaa suunnitelmani työväen leirissä, vaikka kyllä täytyykin vastata sen monista erehdyksistä.

— Teette parhaanne niitä estääksenne.

— Empä tiedä, he ovat luonnonlapsia ja minä samoin. — Kun ihminen antaa itsensä täydesti, niin siinä täytyy olla virheitä, missä ansioitakin.

— Niin kyllä, mutta ellei olisi lumousvoimaa, jolla te annatte toivomuksien loimuta ilotulituksena, ja elleivät he tahtoisi tulla petetyiksi...

— Niin työmme olisi turhaa. Ei, te unohdatte parhaan, meillä on usko. Vaikka enhän minä voi sen taikaa teille todistaa.

— Päinvastoin — kadehdin teitä ja uskon teihin.

Pouta pakotti katseellaan Virvan avaamaan silmänsä, mutta nyt hänessä oli nainen varuillaan, ja miehen tähtäämä katse kilpistyi älykkäästä hymystä.

Pouta huokasi sulkien silmänsä sekunniksi, mutta tuo tuskin huomattava liikutus huumasi Virvaa eikä hän voinut hetken aikaan hengittäääkään, häipyi maailmasta, unohti ympäristön eikä nähnyt sitä silmäystä, jolla Pouta luomien alta häntä ihaili.

Hän palasi todellisuuteen kuullessaan Airin äänen: — Tännekkö te pakenitte? Aksel on lukenut heille lakia tuolla torilla ja sekös vaikutti, nyt he ovat tukkanuottasilla.

— Eikö olisi aika alottaa kokousta, huomautti tohtori Allas. Hän oli nähnyt Virvan ja Anttu Poudan tuttavallisessa keskustelussa astuessaan Airin kanssa kokoushuoneeseen.

Pouta katsoi kelloaan: — Tosiaankin, akateeminen neljänneskin on jo kulunut.

Hän astui oikealle pöydän taakse, punaisen lipun kohdalle, veti esiin paperit laatikosta antaen ne kirjurille, joka jo istui paikallaan. Huone oli täynnä väkeä, sekä komiteaan kuuluvia että yleisöä. — Koska tämä on jatkoa aamulla pidettyyn kokoukseen, emme tuhlaa aikaa pöytäkirjan tarkastukseen, vaan käymme käsiksi kiireellisiin asioihin. Matkustajat, joita nyt on noin viisisataa, vaativat ruokaa ja asuntoita taikka junat liikkeelle.

— Matkustajat! kuului ääni joukosta. — Köyhälistö on odottanut maailman alusta kärsien vilua ja nälkää...

— Asiaan! kuului huuto joukosta ja puhujan ääni vaiken.

— Pankinjohtaja Auer on lahjoittanut tuhat markkaa ja muut kaupungin varakkaat keränneet samanlaisen summan tätä tarkotusta varten, ilmotti tohtori Allas.

— Komitean puolesta kiitän niitä kansalaisia, jotka ovat näin auliisti velvollisuutensa täyttäneet, sanoi puheenjohtaja.

— Hyvä, hyvä! huudettiin.

Komitean naisjäsenet saivat tehtäväkseen huolehtia matkustajien mukavuudesta, ja kohta sen jälkeen otti puheenjohtaja kansalliskaartin asian esille.

— Olemme saaneet pääleiristä kehotuksen nyt heti järjestää kansalliskaartin täälläkin.

Syntyi liikettä ja kohinaa sosialistien puolella, ja miehet ryhmittivät tunkeutuen puheenjohtajan pöydän ympärille.

— Kehotan kokousta ehdottamaan toimihenkilöt.

Porvarit katsoivat toisiinsa levottomina ja ennenkuin he ennättivät käsittää, mistä oikeastaan oli puhe, olivat sosialistit jo järjestäneet koko asian, valinneet komentajaksi kaupungin ainoan sotilaan, oman miehensä, entisen vääpelin. Sotilaiden värväys aloitettiin heti pihan puolella suuressa markkinaväen tuvassa. Jonkun ajan kuluttua oli joka toisella pojalla housun lahkeet saapasvarsissa ja punainen nauha lakissa. Sotilaallinen ryhti oli kyllä niin näin, mutta urhoollista mieltä riitti yllin kyllin.

Salissa jatkettiin asioita, ja puheenjohtaja kehotti hiljaisuuteen.

— Pyydän yleisöä esittämään ne asiat, jotka vaativat pikaista ratkaisua. Kaikki muu järjestysvalta on nyt lakkautettu, ja tämä komitea on siis velvollinen nopeasti ja auliisti auttamaan asiat oikealle tolalleen.

Lakkokomitean jäsen, nahkuri Karri nousi paikaltaan vasemman pöydän ääressä ja kysyi järeällä tavallaan: — Saanko minä kääntää nahkani?

Kokous rehahti nauruun, mutta tohtori Allas otti puheenvuoron.

— Lain selittäjänä tässä komiteassa ymmärrän asian niin, että nahkuri Karri saa kääntää nahkansa ilman vieraan apua.

Karri nousi uudestaan ja puhui syvällä vakaumuksella: — Kyllähän tässä nyt joka pahinen on kääntänyt nahkansa näinä päivinä ja näyttänyt oikean karvansa ja karvattomuutensa, niin että koko meno vanhaa parkittua sydäntäni hytkäyttää, mutta nyt on puhe rehellisistä raavaannahoista. Ellei niitä pikimmin käännetä, niin ne mätänevät, ja kuka sen vahingon korvaa? Lakkokomitea kai? kysyi ukko ivallisesti, veti partaansa ja istui.

— Parasta lienee, että herra Karri kääntää nahkansa miten vain voi, ellei siihen vain pyöriä tarvita, selitti Allas.

— Tämä on lakon rikkomista! huudettiin joukosta.

— Ei mitään etuoikeuksia eikä poikkeuksia porvarien vuoksi! huudettiin sosialistien puolelta, mutta puheenjohtaja vaati hiljaisuutta.

Kokous päättyi kuitenkin kinasteluista huolimatta pian, sillä yleisö oli utelias näkemään kansalliskaartilaisten asettumista riviin torille, sen "mönsträämistä" ja "kaseeraamista".

V

Majatalon emäntä, rouva Muukka, oli valittu johtamaan matkustajien ruuanlaittoa. Hän otti luottamustoimen arvokkaasti vastaan, pukeutui pariisilaisiin tamineisiinsa ja lähti ostoksille kahden palvelijansa kanssa, purjehti leveänä joukossa, heitti silmäyksen sinne, toisen tänne, viittasi, kuiskasi, käski ja kielsi. Kaikki kävi kuin rasvattu. Sievät neitokset ja pojat kuljettivat lautasia ja ruoka-annoksia tilapäisesti laudoista laadituille, pitkille pöydille. Savolaiset ja hämäläiset ryhmittäytyivät eri pöytiin, ja puheen porina kävi valtavana ryöppynä. Hanurit ja laulut kaikuivat milloin miltäkin pöydän kulmalta. Miehet tupruttivat tupakkaa, ja ilma oli sakeana sauhusta, mutta siitä ei kukaan joutunut huolehtimaan.

Toisen luokan odotushuoneessa neulottiin olkipatjoihin päällisiä. Virva mittasi palttinapakoista kangasta ja toiset kaupungin neidit ompelivat niitä koneilla kasaan säkeiksi. Koneiden kolke, puhelu ja melu tuoksahti vastaan, kun Anttu Pouta astui sisään. Hänen katseensa keksi heti Virvan naisten huoneen avonaisessa ovesa. Hän kallisti hiukan päätään ja heilutteli nauraen vaatetta heittääkseen sen pöydän yli neulojille.

— Virvakin on riipaistunut irti juhlallisesta minästään, onkin aina kuin mikä murhenäytelmän sankaritar. Ei mutta, katsos, kuinka hän punastuu, puhui Airi Allaalle huomaamatta Poudan tuloa, mutta samassa sukeltui Poudan tumma pää hänen näköpiiriinsä, ja Airin suu mutistui hienoon vihellykseen: — Ahaa...! hän ei sallinut serkkunsa sitä huomata eikä ollut katsovinaan Virvaan.

Allas oli kuitenkin käynyt hajamieliseksi vyyhden pitäjäksi.

— No, Aksel, pidä virastasi vaari, et osaa pitää puoliasi, katsos nyt, kuinka koko vyyhti valuu pois käsistäsi.

Samassa Anttu Pouta nosti suuren kangaspakan lattialta Virvan pöydälle, ja tytöt piirittivät hänet joka puolelta tahtoen riistää sen häneltä, mutta leikki jatkui, ja Pouta piti yhdellä kädellä pakkaa ilmassa torjuen tyttöjä toisella kädellään. Virva nauroi ja koko sali joutui riemun valtaan.

— Noin sinunkin olisi pitämät vallottaa tämä maa, tulla, nähdä ja lumota, sanoi Airi serkulleen.

— Ei minusta taitaisi olla sotamieheksi, sanoi Allas yhä tähystellen Virvaa.

Melu lakkasi, kun rouva Muukka tuli kehottamaan kahville, ja Pouta sai tilaisuuden puhutella Virvaa.

— Lähtekää torille, sanoi hän, — siellä puhutaan kuin hengen edestä. Se on ryöppyä, kauan padottujen vesien purkamista. Tänne on tullut oikea profeetta.

— Profeetta, huudahti Airi — sehän on perin hassua!

— Hän on kansan suuri suosikki, kuuluu olevan oma lahkonsa ja opetuslapsia mukana. Sanotaan "Maailman maalariksi".

Nuoret riensivät torille ja mäelle päästyä heilutti Airi liinaansa huutaen: eläköön! nähdessään laajan torin täpö täynnä kansaa — eläköön vapaus!

— Ja veljeys! lisäsi Pouta äkkiä kääntyen Virvaan, joka oli astunut Allaan kanssa keskustellen.

Tultuaan alas torille, pitivät he paraimpana mennä kokoushuoneeseen, josta hyvin näki ja kuuli. He astuivat saliin, ja Pouta nosti kaksi tuolia akkunan eteen.

— Vallotetaan akkuna, kas noin, nyt näette koko torin.

— Olkaa hiljaa, profeetta puhuu! varotti Airi.

— — — maailmassa, elämän ahjossa on nyt tuskaa, hehkua ja sotaa. Meidän taajaa, lukematonta joukkoamme pelätään ja — rakastetaan.

— Tuo ei ole aivan tavallinen manaaja, kuiskasi Virva.

— — — herätä luonnon valtaa voimakkaampana. Vielä on yö, ja ajassa tuikkii muutamia harvoja tähtiä. Me huudamme ja räyhäämme kuin humalainen yössä voimaansa kehuen, sisumme kiehuu ja nyrkki nousee nyrkkiä vastaan, hartia rynnistyy hartiaan ja silmä tuijottaa silmään, pakko huutaa pakkoa, kun pääoma kerää väkensä ja työ asettuu taistelurintamaan. Kahakoita syntyy siellä täällä ja sissisotaa käydään, mutta pääarmeijat eivät voi taistelussa iskeä vastakkain, sillä tuho olisi kauhistuttava! Toisaalla täytyy ratkaisun tapahtua.

— Maailman koneisto voi kii sen taakan alla, minkä ihmisjärki sille on sälyttänyt ja pakottaa sen yhä nopeammin, joustavammin ja kauniimmin tuottamaan elämän keveyttä ja vapauttamaan sorron alaiset orjuudesta. Se aika tulee ja sen täytyy tulla ihmisneron niinessä, jolloin elämän sulous ja kylläisyys on jokaisen osa ja oikeus, aika, jolloin ei enää toisen omaa pyydetä eikä työllä liiaksi orjuuteta. Luonto taipuu valtaamme nöyränä ja alttiina kuin lempivä morsian, me olemme silloin sen herrat, sen jumalat, niinkuin se ennen on ollut meidän hallitsijamme ja jumalamme... Silloin voimme nauraa riemusta ja onnesta ja huutaa kohtalolle: kussa on sinun kovuutesi! Silloin olemme vapaata voimaa, omat herramme ja samalla koko maailman herrat, sillä meidän rivimme taajenevat ja ulottuvat ympäri maapallon. Silloin saamme elää, elää itsellemme ylitsevuotavassa kylläisyydessä ja juoda suuruutta ja valtaa, joka ei ketään sorra. Me olemme silloin keskipiste, lähtökohta ja voimapyörä, joka liikuttaa elämän kylläisyyden rattaita.

— Mitä on yhden ihmisen valta ja mitä ovat monet valtiot? Pois ne! Uusi aika tasottaa voimat ja sotajoukot, uusi aika synnyttää yhden maailmanvallan!

— Vielä on, kuin kaksi mahtia taistelisi: pohjaton tylyys ja mittaamaton rakkaus, ja oikeastaan on vain yksi voima elämää ohjaamassa: pyrkimys! Kerran saavutamme ensimmäisen portaan, silloin pysähdymme ja katsomme ympärillemme, näemme suuren valon ja rauhan kaikkialla. Silloin ei enää ainetta jumaloida. Silloin astumme toisille portaille, ja pyrkimys on yhä suurempaa, jumalaisempaa, sillä *aineen aikakausi* on mennyt. Uudet, tuntemattomat hyveet ja uudet tuntemattomat paheet jäävät kiistakentälle, mutta ihminen on jumalaisempi.

— Silloin voi syntyä kamppailu luonnonvoimilla luonnonvoimia hävittääkseen, sillä ihmissielussa on luomavoimaa ja on hävitysvoimaa. Demoonin viha voi syttyä hänessä ja turmella elämän lähteet, manata hävityksen maan uumenista ja upottaa ihmisneron luomat pohjattomaan syvyyteen. Se taistelu saattaa olla hirmuisempaa kuin nykyinen sota, aineen herran jumalaista taistelua!

— Kuka tuo mies on? kysyi tohtori Allas, kun luinen mies oli astunut lavalta alas ja hävinnyt joukkoon.

— En tunne peijakasta, naurahti Pouta, — mutta kuulin kerrottavan, että hän on ollut Amerikassa ja tuntee perinpohjin työväenliikkeen. Muuten hän lienee seikkailijaluonne.

— Kuulkaa, kuinka siellä huudetaan, tuskin he sentään tajusivat, mitä hän tarkoitti. Mutta miehen ääni ja mahtipontisuus vaikuttaa, sanoi Virva.

Allas oli vakava ja katseli yhä torilla virtailevaa ihmisjoukkoa. — Nyt heillä pitäisi olla intonsa mukaista toimintaa, muuten tuo kuohuva mieliala puhkeaa arvottomiin tekoihin. Te puhujat ja johtajat olette miehiä liehtomaan tunteita, mutta toimien ohjaus ei ole teidän vallassanne, sanoi Allas.

— Sen pahempi, olette oikeassa juuri tällä hetkellä, mutta antakaa meille aikaa! huudahti Pouta.

— Tuolla luisevalla miehellä oli luja usko, se teki oikein hyvää, tuntui siltä kuin hän olisi oikeassa, sanoi Virva.

— Otaksumiset voivat olla hyvin todennäköisiä, sanoi Allas.

— Niin kyllä, mutta on yhtä ja toista, joka viittaa otaksuttuun suuntaan, puolusteli Pouta. — Ihmisten suurimmat viholliset: sairaus, köyhyys ja typeryys, jotka meitä orjuuttavat ja tarraavat kiinni meihin jo ennen syntymäämme, eivät kuitenkaan ole voittamattomia, eikä niiden salaperäisyys enää kauaa voi meitä eksyttää.

— Olisi erinomaisen mukavaa valita vanhempansa ja syntyä terveenä, viisaana ja rikkaana. Siihen lahkokuntaan minä riemulla rupeaisin! huudahti Airi.

— Ellemme usko, että joku ennakkolaki tai tahto määrää kohtalomme, niin...

— Tuskin olemme niin tärkeitä olioita, että joku korkeampi tahto meistä viitsisi pitää noin mieskohtaista huolta, muistutti Virva.

— Köyhyys, typeryys ja sairaus, nuo kolme mainitsemaani ilkeää kohtalotarta kuuluvat varmasti inhimilliseen piiriin. Ja vaikkei voikkaan aina selvästi osottaa, miksi tuo ja tuo syntyi köyhänä, niin tiedetään jo nyt, mitkä suuret ja inhimilliset vääryydet kasaavat hirvittävän köyhyyden ja rehentelevän rikkauden vastakkaisille puolille. Ja nuo toiset surkeuden kohtalottaret ovat köyhyyden tyttäriä taikka myös vanhempaimme erehdysten seurauksia, ei salaperäisiä eikä siis välttämättömiä.

— Teillä on tosiaan kadehtittava kyky selittää kaikki oman uskonne valossa. Te kai myös väitätte — niinkuin tuo luiseva mies tuolla torilla — että joukkojen tahto, joukkojen valta, joukkojen etu ja joukkojen sielu on ihmisyyden elinehto! huudahti Allas innostuneena.

— Se on minun ymmärtääkseni kehityskausi korkeampaan ihmisyyteen, mutta älkää pakottako minua pohtimaan pohjattomia ongelmia, sanoi hän vedoten Virvaan, joka oli hartaana kuunnellut väittelyä. — Minä elän hetkessä, tartun onneen, toimin, toteutan. Tuolla torilla palaa tulinen tahto, sillä on jumalallinen usko ja mittaamaton voima. Emme saisi tuhjata hetkeäkään on aika tosiaankin johtaa ja toimia!

He olivat lähteneet kokoushuoneesta torille ja sekaantuneet joukkoon. Virva liittyi Poudan kanssa keskustelemaan, ja Allas oli pakotettu seuraamaan Airia.

— Siitähän tohtori Allas äsken juuri huomautti, sanoi Virva. — Mutta mitä se hyödyttäisi minä en oikein usko joukkoihin.

— Äsken leimahti silmässänne innostuksen tuli, ja sen sytyttää vain usko. Te olette yhtä sydäntä tämän joukon kanssa.

— Ehkä, ehkä olen! huudahti Virva antaen Poudan vakuutuksen huumata itseään. — Mutta minä en tahdo antautua sokeasti uskomaan ja kuitenkin pelkään teitä ja joukkoanne — se on kiehtovaa!

Pouta painoi päänsä hiukan lähemmäksi seuralaistaan ja katsoi häntä silmiin, ja Virvan suloinen hämmennys oli hänelle sanomattoman kallista ja vaarallista. Hän tarttui hermostuneeseen käteen ja likisti sitä tungoksessa.

— Lumous on kallista ja sattuu harvoin kohdallemme, on kuin onnen pyörä. Siihen pitää tarttua aikanaan, ehkei se koskaan enää satu kohdallemme...

Heidän katseensa yhtyivät, ja Virva horjahti hiukan. Huumaus hämärsi päivän, hetki hukkuu ja liitti hänet siihen mieheen, jonka käsi hänen kättään piteli, ja samalla sen joukon niveleksi, jonka keskellä hän silmänräpäyksessä heräsi uuteen elämään.

Mitä oli tapahtunut? Ehkä ihme, ehkä sittenkin oli olemassa salaperäinen kohtalo? Hänen oli hyvä olla, sanomattoman kevyt ja hyvä.

— Ei ole onnea eikä onnettomuutta, on vain elämä, kaunis ja kallis elämä, kaunis ja kallis toistemme kautta, kuuli hän Poudan äänen sanovan hänen korvaansa.

Käsi unohtui käteen ja antoi pienellä liikkeellä mittaamattoman suuren oikeuden onneen. He seisoivat

kansanjoukossa unhottaen itsensä — minne ja kuinka kauaksi?

Virva veti hiljaa kätensä pois ummistaen silmänsä ja hengittäen syvään ja pyyhkäisi kädellään silmiään. Arkiminä heräsi tottelemaan sovinnaisuuden suojelevia lakeja. Lumous ei vain tahtonut haihtua, se ikäänkuin painoi jäseniä, sitoi, ei tahtonut laskea poistumaan, ei viipymään. Hän riuhtaisi itsensä irti ja ojensi kätensä hyvästiksi ehkä liiankin äkkinäisellä liikkeellä. Nuori mies tarttui käteen ja vielä kerran upposi katse katseeseen. Se ei ollut siis erehdys, ei sattuma, ei uni: — ah, hyvästi!

— Milloin, milloin? kysyi Pouta kiihkeästi.

— Illalla ehkä, asemalla matkustajien juhlassa.

— Varmasti, minä tahdon, pyydän, varmasti! He olivat tulleet Auerin portille, ja Virva veti kätensä irti.

— Ehkä, ehkä, hyvästi! Hän melkein juoksi kotiin.

VI

Kaupunkilaisille ja matkustajille oli valmistettu juhla, ja asematalon tilava, kolmannen luokan odotushuone oli kansaa täynnä. Sieltä kuului mahtava humu, soittoa ja laulua, hanurit, viulut ja torvien äänet vuorotellen.

Maalainen markkinaväki oli miehissä kerääntynyt pohtimaan tärkeitä kysymyksiä.

— Tuleekos siitä tasaamisest oikein totta ja? kysyi Killimäen Mikko Karrilta, joka oli maalaisten kesken erikoisessa suosiossa.

— Niinhän ne hokee, naurahti Karri.

— Nääs, Mikko, enkös sit sinulle sanonut? tuiskasi Maija, Mikon seuralainen.

— Älä sie nyt sekota?

— Tarttishaa se saara selväks ja onhaa sit oltu sosialistien pakeil.

— Joko on selvinnyt? kysyi Karri.

— Eihää ne sit koskaa sano oikein reilusti, että ton saat sie ja ton sie, vähä vaan sinne päin viittailee ja selittelee.

Odotussalin seinälle oli naulattu tulipunainen lippu, ja siinä oli kirjotus: Vapaus, veljeys, tasa-arvoisuus. Maijan huomio kiintyi siihen, hän läheni ja kohotti lipun kulmaa.

— Mitähän tohon on räntätty? Saahan tot kai lukea. Va-pa-us; vel-je-ys, tasaa... kattos, Mikko, onhaa tos nyt taaskii siit tasaamisest. Näät sen nyt omin silmin. Etkös nyt jo usko?

Maija tavaili yhä edelleen. — Tasaa... minnekäs se sitte vielä menee? Ärrä — voisuus!

— Etkös nyt ymmärrä? tokaisi Mikko, — tasa-arvoisuus.

— Mitäs, kun oli pantu toiselle riville, puolusteli Maija. — Tasa-arvoisuus, siithää ne puhuivat ja sanoivat, että naiset ja kaikki ihmiset olisvat nyt tasa-arvoisia, ja se on samaa kuin yhrenverosia. Taikka kuinkas sen selittäis — samanlaisia!

— Ho, ei, koskas se tulis lammaskaa hevosen veroseks?

— Taikka vaimo mieheksi, sekaantui Karri puheeseen.

— Mitäs ne sitten vänkkää? Kun on kerran vapaa, niin kai sitä on tasa-arvoakin? Ja silloin tekee, mitä itte tykkää, eikä saa kysyä, onko niits vai vaimoihmiin! puhui Maija.

— Kaapii puoleensa niin paljon kuin kynnet kestää, sanoi Karri nauraen.

— Niin justiisa, intoili Maija.

— Mitäs sinä, Maija, teit ketulle, kun se söi sun kanas? sanoi Mikko sytyttäen paperossin, jonka Karri

oli hänelle tarjonnut.

— Se on kettu se, ja niitä saa tappaa myrkyllä. Mut mäne sie ja tapa ihmiin, niin saat nährä!

— Se on vapaus se, ettei saa tehrä, mitä itte tykkää. Kun se ei oo sillä tapaa vapaa kettukaa, niin ei se oo ihmiinkää, selitti Mikko oikein esimerkin kautta.

Maijan kasvot olivat käyneet innosta ja suuttumuksesta oikein punaisiksi, ja kimakalla äänellä hän vakuutti:

— Aina sie riitelet vastaa. Miksei se nyt olis vapautta, kun ne sanoo, että on! Etkös kuullut, kun niiren laulussakii sanoo, että "oikeutes ota!"

— Niin, se on oikeus se eikä mikään vapaus, vakuutti Mikko levollisena vilkaisten Karriin.

— Kattos kun nyt taas kierrät, vaikka se on kaikki samaa, — tasaamist se on!

Maijan into kiihtyi suuttumukseksi niinkuin aina kotonakin, kun hän huomasi joutuvansa tappiolle. — Enkä mie enää viitti! huusi hän, — eihän ton visan päähän mikään mahru! Se tässä kaakattakoon ja yötä myören juoskoon, kun ei kuitenkaa saa uskoa, mitä opetetaan. Se näitä munia ja villojakin kanniskelkoon, kun ei kukaan osta! — Hän heilutti nyyttiä uhkaavasti.

— Älä riko niitä munia, kolmen markan munat, varotti Mikko.

— Toss' on, syö! sähähti Maija ja heitti nyytin Mikolle, joka otti sen ilmassa vastaan niin rauhallisesti, ettei paperossista tuhkakaan pudonnut.

— Voi vaimoväen sisua, sanoi hän vain ja sovitti nyytin lekkerin viereen tuolin alle ja istui itse jälleen tuolille. — Mänköön nyt, kylhää sielt tulee, kun sisu asettuu. Se on sellain tuittupää, mut hyvä sill on syrän.

Pouta oli tullut ovesta Maijaa vastaan ja samassa maalaisnaisen viha lauhtui. Kun vielä punakaartilaiset, joiksi kansalliskaartilaisia varsinaisesti sanottiin, marssivat oikein sotilaallisessa järjestyksessä sisään ja torvet remahtivat soimaan, täytyi hänen seurata saliin takaisin.

Miehet tyhjensivät limonaatipulloja janoonsa ja Karri huomautti Poudalle: — Nytkös se on oikein tasajako?

— Kerranhan sekin on alotettava, sanoi Pouta. — Porvarit ovat sen jo osaksi toteuttaneet ainakin tässä kaupungissa.

— Kutka porvarit?

— Maksattehan te kaikki työväelle palkat, vaikkei työssäkään olla.

— Tarkkaas nyt, Mikko, eikös ne taaskii sano, että on tasajako? huomautti Maija.

— Älä nyt höpise, kuulenhaa mie sen ja ymmärrän.

Maija tahtoi päästä selville, ja hän niiasi Poudalle kysyen rohkeasti: — Onkos se nyt oikein niin tarkotettu, että jaetaan tasan, että saa maata, kellä ei ole maata?

— No, sehän se on tarkotus, että maata maatonkin sais ja sulhanen morsiamen nais, sanoi Pouta sulavalla hymyllä ja kaatoi limonaatia lasiin. — Hei, juokaa limonaatia! Tasajaon limonaatia!

— Kattos kuinka se on höyli, sanoi Maija Mikolle syvään niiaten ja joi.

Ovelta töytäsi kaupungissa hyvin tunnettu sosialistinainen Hilma Roima sisään touhuisena ja punaisissaan.

— Mitä uutisia? kysyttiin, sillä jokainen saattoi nähdä, että hänellä oli paljon sydämellään.

— Ettäkö ole kuulleet? Senaatti on lyöty alas!

— Kyllä tässä nyt näytetään "hörreille" kurssia! huudahti eräs punakaartilainen.

— Kerrotaan, että Kokkola on poltettu ja Kronstadt vallotettu ja Viapori kapinallisten hallussa, selitti Hilma Roima yhdellä hengenvedolla.

— Niin, oikein, kun kerran valehtelee, niin, pitää valehdella rehellisesti, sanoi Pouta.

Salin perällä oli syntynyt hälinää, huudettiin: Alas senaatti! Alas, alas! kuului yhä voimakkaampana.

— Ei, ei! vastattiin heikommin.

— Suomettarelaiset! kuului huuto.

Pieni joukkue joutui saarroksiin väkijoukon keskelle, ja muutamat nousivat tungoksessa tuoleille ja pöydille huutaen siellä yhä lujemmin:

— Ei, ei!

Melu keskeytyi, sillä ulkoa marssi taaskin osasto punakaartilaisia saliin laulaen ja tunkien yleisön yhä ahtaammalle salissa.

Mikko oli kellistynyt vaa'alle salin nurkkaan istumaan ja torkahtanut. Maija seisoi lähellä vaihdellen ruumiinsa runsasta painopistettä lonkalta toiselle. Tarjottiin kahvia hyvän päivällisen päälle, ja Maijakin sai kupin ja pullaa osakseen. Hän veti sieramiinsa ruskean liemen suloista tuoksua ja hörppäsi lusikalla, pullakin pyörähti tottuneesti kämmenen sisältä hyppysiin ja seuraavassa tuokiossa sen olisi pitänyt upota kahviin, mutta tyytyväisyyden sileys kasvoilla muuttui äkkiä uhraavaksi luopumiseksi, ja Maija vilkaisi torkkuvaan Mikkoon ja tönäsi myhäillen kylkeen:

— Herääkin tosta kahvia juomaan. Mikko vain ynisi.

— Kylhää sit voi pahaakii tykätä, mut voi sit sentää kahviakii juora, sanoi Maija ja hörppäsi.

Se sai jo eloa Mikkoon.

— No, kun toit, niin anna!

— Tästä tän saat, sanoi Maija loistavin kasvoin, — saan kai mie toista. — Kun Maijakin oli saanut kuppinsa, sanoi Mikko:

— Taitaa olla viimeist kertaa, kun näin juoraa yhres kahvia.

— Mitäs sie nyt puhut? Kahvi jäi Maijan kielelle ja pala tarttui kurkkuun.

— Häi meinaan, että ostan tiketin!

— Mitäs myö sinne Amerikkaan nyt sitte lährettäis, onhaa tääl kotonakii olemist!

— Lährettäis — kukas muu sinne sitte lähtis?

— Eikös niin sinne sitte pitäis tullakkaa? kysyi Maija itkuisella äänellä.

— Kukas ne tääl sitten tasajaon limonaarit jois? pisteli Mikko, joka ei sietänyt sosialisteja eikä tasajakoja.

— No, kun mie vaivain syntiin sen nyt join, minkäs sille enää mahtaa?

Mikko pyyhki suutaan hijansuuhun ja poistui Maijaan katsomatta. Melussa ja tupakansauhussa ei kuullut omaa ääntään eikä nähnyt juuri kättään kauemmaksi, ja Maijan tuska puhkesi äänekkääksi itkuksi. Kyyneleet valuivat kahvin sekaan, sokeri suli märässä kourassa ja nisupulla kasvoi suussa. Hanurit pauhasivat kuin pasuunat, ja ihmisetkin vaelsivat rauhattomina kuin sen sarvellisen valtakunnassa taitavat tehdä.

— Pauhatkoo, sätti Maija itseksensä, — minuahaa ne pauhaa! ja sitä seurasi kyynelvirta ja oman surkeuden tunto. Mutta kun kahvi oli lopussa, oli surukin jo hiukan lauhtunut. Hän näki joukossa suutari Taavetin Iitan ja meni puheille ja saatuaan kerrotuksi surun, se jo rupesi helpottamaan.

— Mihkäs ne elukatkaa nyt joutuu? Eihää se niit voi Amerikkaan tiketillää vierä... puhukoos viel! äkäili Maija.

— No, et sunkaa sie eläimist enempää välitä kuin Mikost? kysyi Iita, joka kaupunkilaisena piti vain ihmisiä rakkauden arvoisina.

— Kaihan se ne kauppa, sen puolest! huokasi Maija. — Ja mikäs tässä muu eteen tulee ku piikuus.

Nuoret vaimot syventyivät kumpikin kertomaan suruistaan ja ukoistaan. Iitan suutari oli sosialisti ja köyhä kuin rotta ja tuotti ainaista harmia vaimolleen, joka herrasväessä olleena, viimeksi pankinjohtaja Auerin keittäjänä, oli tottunut ylellisyyteen eikä oikein voinut tyytyä keittämään pelkkää puuroa ja perunoita sianlihan kanssa. Iitan mielestä oli sosialismi syypää hänen onnettomuuteensa, ja Maijalle kävi myöskin selväksi, että sepä se juuri hänenkin surunsa alku ja juuri oli.

— Taavettia tulin kuulemaan, olisko täällä, sanoi Iita, — ei se ole neljään päivään tikkiäkään pistänyt eikä ole enää rahaakaa kotona.

— Aijai, niit miehiä, aikaili Maija unohtaen, että hän itsekin oli jo kolmatta päivää kulussa.

— Täytyy rientää kotiin, kaksoset jäivät yksin, puhui Iita, — jos tapaat Taavetin, niin sano, että tuleekin kotiin ja paikalla.

Matkustajien joukko harveni yhä, sillä useat olivat kaikessa hiljaisuudessa kävelleet läheisimpiin kyliin, ottaneet sieltä hevoset ja lähteneet maanteitse kulkemaan pitkiä taipaleita niinkuin ennen muinoin, jolloin ei vielä rautateitä ollut. Vesiretkillä selviydettiin vanhaan hyvään tapaan, lainattiin veneitä ja soudettiin. Monet jäivät kuitenkin kaupunkiin raaskimatta lähteä kotiin jännittävien tapahtumain pakeilta, sillä pieni kaupunki oli liikenteen keskus, ja pitkin päivää pirahteli tietoja eri suunnilta, mitä merkellisimpiä ja erilaisimpia huhuja. Matkustajista voitiin pitää erinomaista huolta, ja tyytyväisiä he olivatkin.

Viikko meni yhtenä humauksena, kunnes junat kiidättivät ihmisiä kotiseutuun jatkamaan uuden elämän järjestystä. Mutta lakkoviikko ja sen merkilliset tapahtumat jäivät heille elinikäiseksi tarinaksi, jonka satumaisuus muuttui yhä kalliimmaksi, mitä kauemmaksi saavuttamattomiin silloin heränneet toiveet siirtyivät. Kullakin paikkakunnalla oli oma tarinansa, mutta toivomukset kävivät kaikkialla samaan suuntaan, joko ne syntyivät kohdallansa muista riippumatta taikka kulkivat tietoina paikkakunnalta paikkakunnalle.

VII

Pankinjohtaja Aueria olivat puheet, eläköönhuudot, laulut ja soitot hermostuttaneet pari päivää, sillä jos hän meni pankkiin, kuului melu torilta sinne yhtä hyvin kuin kotiinkin. Jo aamulla oli sydän iskenyt, niin kipeästi rinnassa, kun hän heräsi huutoihin, eikä kestänyt päivä ollut siinä suhteessa rauhottava. Hän oli, kuten useimmat mahtihenkilöt, salaperäisyyteen taipuvainen; ajatustensa julkilausuminen oli hänelle vastenmielistä jo pienessä seurassakin, ja niiden torilla huutaminen sulaa hulluutta. Teko, hyvin harkittu, kaikin puolin ihan varmaan tulokseen vievä teko, oli hänestä ainoa oikeutettu ilmaisukeino ihmisen elämässä, kaikki muu oli pahasta. Isänmaan puolesta! — tietysti, jos antoi rahaa, rakensi, laati lain, hyvän lain. Entä jos joku antoi henkensä, uhrautui, luopui eduistaan! Hyödyttikö se ketään? Tuliko siitä joku onnellisemmaksi, rikkaammaksi, turvallisemmaksi, eikö kaikki hukkunut tietymättömiin? Eikö se ollut äärettömän pientä ja mitätöntä, voiko kukaan osottaa sitä ja sitä tulosta niistä ja niistä uhreista? Uni ei ottanut illalla tullakseen, sydän jyskytti mahtavassa rinnassa ja pusersi raskaita huokauksia epämääräisen huonon olon painostamana.

Tytöt olivat aikoneet lähteä ulos, mutta huomasivat isän katseesta, ettei ollut hyvä toteuttaa mielitekoaan, ja he jäivät kotiin, Airi Allaan kanssa väittelemään ja Virva siirtyen huoneeseensa muka selvittämään pääkipuaan. Hän tahtoi olla yksin saavuttaakseen tasapainon. Päivän tapahtumat astuivat hänen eteensä elävinä ja kirkastettuina hiljaisen huoneen hämyssä. Tapansa mukaan hän eritteli ja sommitteli mahdollisuuksia ja todellisuutta, tunteitaan ja tekojaan, mutta tällä kertaa pyrki kaikki verhoutumaan ruusunpunaiseen huntuun, ja raukea elämän sulous kiehtoi älyn ja mielikuvat jättämättä muuta varmuutta kuin hymyilevän uinahduksen ja yhtä onnellisen heräämisen ja halun päästä selvyteen, oliko Poudan katse hänelle hyvää vai pahaa tuottava ja oliko se hänelle itselleen onnea tietävä. Hän myönsi, että se ajatusten temmellys ja tunteen kuohuva kylläisyys, mikä kuumana aaltoili hänessä tälläkin hetkellä, todisti katseen syyttäneen. Kaikki entinen tuntui tyhjältä ja mitättömältä sen ainoan silmäyksen rinnalla, ja kuitenkin saattoi se olla vain vallaton oikku tuon voitonvarman miehen puolelta. — Niin, olkoon, päätteli nuori nainen itseksensä, — minäpä tiedän, tunnen voivani kostaa. Sellaista ei tehdä suotta, ilman pakkoa. Olenko tarttunut kiinni elämäni, oikeaan elämäni, saanut jotakin varmaa? Näinkö se alkaa, mitä sanotaan ainoaksi elämänarvoiseksi tunteeksi? Niin, se on totta, se vie minut kokonaan, ja nyt tiedän, miksi olen olemassa, miksi huomenna nousen ja pyrin, tahdon päästä selvyteen ja varmuuteen. Hänen oli niin turvallinen ja hyvä olla kuin ennen pikku tyttönä Helsingistä kotiin tultua koulusta lomalle, kun sai nukkua omassa kamarissa yli kahdeksaan aamulla ja äiti tuli sanomaan hyvää huomenta ja herättämään. Silloin oli kuin puhtaassa pumpulissa tai kuin kylmästä tulleen auringon paisteessa, mutta kun viikko taas oli levossa kulunut ja voimat elpyneet, heijasteli koulu ja toverit houkuttelevina ja ellei sitten määrääjällä olisi päässyt jatkamaan entistä aherrusta, olisi siitä koitunut suru ja tuska. Äiti kuoli ja Virva jäi jo kahdentoista ikäisenä yksin huolehtimaan itsestään ja Airista kehittyen aikaisin miettimään vakavia asioita. Ylioppilaaksi tultuaan ja opinnot jätettyään hän jäi yhä enemmän yksin tässä pienessä kaupungissa ja

isän laajassa, hiljaisessa kodissa, missä ei muita käynyt paitsi isän asiatuttavia, joku mahtava rahamies silloin tällöin päivällisillä. Virvalle oli elämä antanut siivet, mutta köyhtänyt ne venymättömällä siteellä, ja se oli voimakkaalla nykäyksellä katkaistava, jos mieli lentoon päästä.

Viimeiset päivät olivat herättäneet eloon uinuvia tunteita, irrottaneet silmiltä harson ja näyttäneet elämän hohtavassa valossa, jollaista ei Virvan yksinäisyys koskaan olisi myöntänyt unessakaan mahdolliseksi. Mutta itse hän seisoj vieläkin varjon puolella, siivet sidottuina ja kädet ojennettuina huikaisevaa valoa kohti puoleksi torjuen, puoleksi ikävöiden. Hän tapaili siipiensä sidettä etsien solmua, mistä sen avaisi, luuli löytäneensä, mutta se oli gordilainen, mahdoton päästellä, vain sivalluksella katkaistava.

Ajan aalto oli nostanut hänetkin hartioilleen viedessään kautta maan kaupungista kaupunkiin, kylästä kylään, yksinäisimpään mökkiin syvimmän korvan perukassa jättämättä yhtäkään sydäntä koskettamatta laajalla Suomen niemellä.

Seuraava aamu koitti syksyn kelmeällä päivänpaisteella, ja Virva heräsi lauluun ja soittoon, joilla kokoukset torilla aloitettiin heti päivän valjetessa. Hän pukeutui nopeaan ja riensi joukkoon harhaillakseen siellä yksin ja tuntemattomana ja nauttiakseen ajatuksesta kuulua siihen.

Alistettu minämme on viekkaampi kuin seitsemän viisasta yhteensä eikä se vaatinut Virvaa suoraan tunnustamaan, minkä vuoksi hän nyt oli mieltynyt kansanjoukkoon, jonka läheisyyskin oli häntä aina ennen kammottanut; se vei vain muutta mutkitta molemmat ihastuneet toistensa läheisyyteen tuolla suurella torilla, missä tapaamisen täytyi olla sattuman varassa.

Olihan yö selvittänyt kummallekin paljon, kuiskinut korvaan salaisuuksia, tehnyt muka viisaaksi ja varovaiseksi, mutta hymyilyt tummaan, tiheään partaansa ja vilkuttanut silmää veitikkana.

— Hyvää huomenta, neiti Auer! Kuinka olette nukkunut? kuuli Virva tutun äänen takanaan sanovan, ja samassa hänen kätensä upposi lämpimään, lujaan kouraan. Pouta teki tungoksessa tilaa painaen leveän selkensä väkijoukkoon.

— Hyvää huomenta, sanoi Virva aamuvirkkuna hymyillen. — Onpas tämä oikeata lihamuuria.

— Tukehuttaako teitä?

— Ei suinkaan, on niin hauskaa olla mukana.

— Seuratkaa minua, saanko luvan? Pouta otti Virvan käden muutta mutkitta, aurasi vakoa tungokseen ja vei seuralaisensa turvallisesti väljemmälle katukäytävälle.

— Minne menemme? kysyi Virva.

— Tuolta kahvilan akkunasta voimme nähdä hyvin, mitään kuulemista tuskin tulee ennenkuin päivemmällä.

— Tämä humu ja elämä menee päähän. Minä olen kuin toinen ihminen.

— Olemme aikamme lapsia. Minusta tuntuu kaikki tutulta ja luonnolliselta. Käsitän hyvin, että te tunnette toisella tavalla. Pankinjohtaja Auerin tytär ei voi ajatella eikä tuntea kuin kuka tahansa ilman varmaa pohjaa kasvanut, puhui Pouta.

— Toisinaan on varmuus paha este, sanoi Virva astuessaan ylös kahvilan portaita.

— Te ette tullut eilen illalla.

— Minä olin hyvin väsynyt.

Pouta muuttui huolestuneeksi ja ottaessaan Virvan päällystakkia hän hiukan viivytteli saadakseen katsoa häntä läheltä.

— Voitteko hyvin? kysyi hän kainolla hellyydellä.

Virva heitti veitikkamaisesti päätään: — Näytänkö huonolta?

— Ette totisesti, kuiskasi Pouta, jonka oli vaikea irrottaa katsettaan vaarallisista kasvoista houkuttelevassa läheisyydessä.

— Mitäpä siitä, nyt olemme lakossa ja heitämme kaikki ylimykselliset hermot. Sanokaa, kuinka kauan täällä viivytte ja mitä sitten aiotte?

Poudan sydän sykähti ilosta kuullessaan nämä sanat, jotka selvästi todistivat Virvan myötätunnosta,

ja äänessä oli niin paljon välitöntä tuttavallisuutta, että eilinen tunnelma huuhtaisi kuumana aaltona nuoren miehen.

— Liian monta kysymystä, armollinen neiti, muistatteko ehkä eilistä sopimustamme?

— Kaikki keinot luvallisia, sanoi Virva hymyillen avomielisesti.

— Suvaitsetteko kahvia, kaakaota...?

— Kiitos, kahvia, se virkistää.

— Minä käytän kaikkia keinoja ollakseni täysverinen sosialisti.

— Teoissannekin eikä vain sanoissa?

— Niin, puuhaan osuuskuntia.

— Siis hyvin vaarallinen kapitaalini mahdille, ja porvarina pitäisi minun toivoa teille tappiota, mutta suoraan sanoen, minä soisin teidän voittavan.

— Sellainen toivotus tuottaa puolueelleni varmasti onnea. Olen matkalla kotiini Pohjanmaalle. Siellä on minulla metsiä ja pari sahaa ja käyttämätön koski — niin, onhan siinä pieni myllypahanen — ja koko joukko ihmisiä, jotka luottavat minuun ja toivoakseni myöskin kaipaavat.

— He ovat tietysti sosialisteja, ja teidän myllynne jauhattaa sitä aatetta.

— Eihän vesi yksinänsä, mutta aate...

Kahvilassa ei ollut ketään vieraita, ja he istuivat kahden kodikkaassa sivuhuoneessa, joka houkutteli tuttavallisuuteen.

— Toivotaan, ettei Etelä uppoaisi vesihommiin Pohjanmaalla ja että pian palaisitte tänne uudistamaan aatevarastoanne.

— Saanko minä, toden totta, tahdotteko?

— Teidän onneksenne! huudahti Virva ja kohotti hiukan kuppiaan katsoen viehkeästi Poutaan.

Nuori mies kalpeni ja peitti silmiensä tulen luomien alle. Se vaikutti välittömästi Virvaan, hän vaiken ja hengitti raskaasti raukeana nojaten tuoliin käsi pöydän kulmalla. Hän vavahti, sillä Poudan käsi painui hiljaa hänen kädelleen.

He olivat jälleen katkaisseet sovinnaisuuden siteet, ja kainous, tositunteen ihana sisar, teki heidät sillä hetkellä toisilleen sanomattoman kalliiksi.

— Hiljaa! kuiskasi Virva ummessa silmin, sillä Poudan käsi teki hänet voimattomaksi ajattelemaan ja puhumaan. Seuraavassa tuokiossa hän veti kätensä pois ja jatkoi: — Olemmehan oikeastaan niin hyviä ystäviä, ettei tarvitse suotta loruella.

— Ellemme loruelisi...

— Puheenne ei saa olla totta.

— Siis lorua! sanoi Pouta rukoilevasti katsoen Virvaan.

Virva hymyili jo rohkeammin. — Minusta tuntuu, kuin te tahtoisitte ensin niellä kultakalan ja sitten...

— Entä sitten? kuiskasi Pouta kumartuen hiukan lähemmäksi.

— Ja sitten voitonvarmana sukeltaa jäiden alitse Pohjanmaalle.

— Entä jos niin olisi — kaikki keinot luvallisia!

— Tuo kuulostaa nyt uhkaavalta.

— Minulla on tavallisesti onnea!

— Teidän rohkeutenne... hän keskeytti sanansa punastuen, sillä Poudan käsi painui jälleen hänen kädelleen ja katse upposi kaulan pehmeän kaareuden suloon. Lämmin iho hohti hiukan kaarretusta kauluksesta hulluuteen vievänä houkutuksena miehelle, jolla oli lupa istua niin lähellä ja kuiskailla huumaavia sanoja pidellen kädessään turvatonta, vapisevaa kättä. Vain suuren lemmen kainous esti anastamasta ja taivutti jumaloimaan.

— Ihailen — jumaloin — rakastan — ei, ei, älkää kieltäkö — ehkä katuisitte — rukoilen — sydämenne lyö, minä kuulen sen ja se tekee minut hulluksi — ettehän henno — katsokaa minuun, Virva, kallis...!

Virva peitti toisella kädellään kasvonsa, mutta Pouta anasti senkin.

Ehkä luja kosketus, ehkä nuoren naisen rautaisen luonteen uhma tuli avuksi. Virva tointui, heitti päätään ja nousi ylös. He katsoivat silmästä silmään. Pouta horjahti lähemmäksi kuin katseen vetämänä, mutta Virva irrotti kätensä hervahtaen jälleen istumaan ja naurahti hermostuneesti:

— Ei, ei älkää luulko — tämähän on leikkiä — kujeilua — lakkoa!

— Niin, niin, tietysti, minä unohdin, luonnollisesti leikkiä, huokasi Pouta voiden tuskin hillitä tuskaansa.

— Luonnollisesti, ette suinkaan te tosissanne...?

— Minä olen tosissani, tuskallisessa todellisuudessa. Minä myönnän...!

— Älkää myöntäkö mitään sokeasti! Ette tiedä, kuinka paljon minä vaadin.

— Sanokaa, mitä te vaaditte?

— Voisitteko taipua meikäläiseksi — porvariksi?

— Minäkö porvariksi, laskette leikkiä!

— En suinkaan, olen ihan tosissani.

— Onko se teidän taisteluvaatimuksenne? huudahti Pouta tulistuen ja tointuen huumauksestaan.

— On!

— Ei ole minun vallassani luoda itseäni uudestaan, vakaumukseni on mennyt veriini.

— Otaksutaan, että te rakastatte minua.

— Minä rakastan teitä!

— Minä vain otaksun ja — otaksutaan, että minä rakastan teitä, sanoi Virva madaltuneella äänellä, jossa oli rakkauden sävy.

— Virva! huudahti Pouta horjahtaen häntä kohti.

— Otaksutaan, sanoi Virva torjuen lähenemisen kädellään.

— Niin, otaksutaan...! Entä sitten, äänsi Pouta voiden tuskin seistä ja nojasi pöytään.

— Jos minä suostuisin, vaatisin teidätkin suostumaan.

— Mihin, oi mihin?

— Luopumaan puolueestanne! sanoi Virva varmasti.

Poudan vartalo jännittyi ja avoimessa katseessa välähti suuttumus.

— Miksi te minua luulette? Olen hulluuteen saakka ihastunut teihin, sen nyt tiedätte, en ole huolinut sitä salata enkä olisi voinutkaan. Olen vallassanne, humaltunut lemmeestä — ja teidän on syy — hyvä Jumala, mitä minä puhunkaan, kallis Virva, eihän liene pelkkä sattuman oikku tämä suuri, ihana aika. Tämä hetki, nämä päivät ovat meille kalliita, eivät koskaan unohdu, älkää tehkö niitä tuskasta raskaiksi. Mitä ovat puolueet ja sovinnaiset kaavat tämän rinnalla? Elämä, suuri ja rikas elämä on nyt omamme, toistemme kautta! Ettehän te voi vaatia minua valehtelemaan julkeasti ja kieltämään kantaani!

Virva oli nyt täydellisesti itsensä herra, sillä Poudan varmuus kannusti häntä iskien kielteisyydellään ja herättäen nuoren naisen uhman ja terävän älyn.

— En tahdo olla pelkkä naisellinen saalis, jonka voisitte syliinne sulkea teille mukavimmalla tavalla. Minä olen ja tahdon olla ihminen, jolla on oma vakaumus. Minä en usko teidän joukkoihinne enkä niiden tulevaisuuteen.

— Senkö vuoksi kiellätte rakkautenne?

— Minä en sitä kiellä — rakastan teitä!

Pouta oli sanaton ja nöyrä.

— Niin, minä tahdon puhua suoraan ja totta. Meille ei kummallekkaan rakkaus yksin riittäisi — niin, ei ainakaan miehen ja naisen rakkaus, vaikka se olisi kaunista kuin itse Olympon jumalien. Minulla on nyt hämärä aavistus jostakin suuresta, lämpöisestä ja kaikki käsittävästä tunteesta, jossa enkelin ylevyys ja puhtaus, usko samaan asiaan voi yhdistää. Te hymyilette, pidätte puhettani ehkä kovin tunteellisena ja teoreettisena, niin, minä olen oppinut erittelemään omia tunteitani. Kasvatus, tapa tekee ihmisen.

— Puhuessanne noin olette kuin toveri — kuin mies, ja se viehättää, kaikki teissä viehättää...

— Rakkaus olisikin sokea ja typerä tunne, ellei järki sitä viehättäisi. Jos nyt ehdottomasti suostuisin, olisi onnemme onntto. Onko meillä mitään muuta yhteistä kuin parin päivän tuttavuus ja mieltymys, joka on yllättänyt meidät molemmat? puhui Virva kiihtyen yhä lumouksen vallassa, silmät loistavina ja huulet lemмен janoisina, mutta hänen älynsä hehkui sitäkin voimakkaampana.

— Se on minulle kaikki kaikessa, rakas Virva, kaikki!

— Erehdytte, puolueenne on teille enemmän.

— Ne ovat kaksi eri asiaa.

Virva nauroi: — Se vanha juttu rakkauden traagiikasta, miehellä ne ovat olleet ja tulevat ehkä vielä kauankin olemaan kaksi eri asiaa, naisella on rakkaus ja aate yhteen punottuna. Te ette itse aavista, kuinka kallis nainen on teille juuri sellaisena. Minä olen paljon lukenut enkä ole tähän hetkeen asti sitä ymmärtänyt. Nyt se on minulle selvinnyt teidän kauttanne ja vaikken olisi mitään muuta teiltä saanut kuin tämän kalliin opin, olisin teille kuolemaani saakka kiitollinen.

— Luvatkaa minulle kaiken pyhän nimessä — antakaa minulle tilaisuus voittaa teidät!

— Te olette mies, minä kunnioitan voimaa ja varmuutta — tahdon vain sanoa — rakastaisin teitä vähemmän, jos voisitte luopua, mutta minä en myöskään luule — en vielä usko teidän olevan oikeassa.

— Kaikki keinot luvallisia, kuten tähänkin asti, eikö niin?

— On, olemme nyt tasaväkisiä.

— Kiitos! huudahti Pouta.

Virva pyyhki kasvojaan kuin ajatuksiaan hälventäen, heitti hiukan päätään ja ojensi molemmat kätensä Poudalle:

— Siis rehellinen taistelu.

Pouta piteli käsiä säilyttäen tasapainon Virvan tahdon hallitsemana. Vaikea on sanoa, kuinka olisi käynyt, ellei Airi olisi sattunut tulemaan huoneeseen hätäisenä ja huolissaan.

— He menevät sulkemaan pankkia, eikä isä sitä salli, estäkää te heidät, maisteri Pouta, teitä he kyllä kuulevat!

— Kutka menevät? kysyi Virva.

— Kutka, tietysti ihmiset, miehet, sosialistit! huusi Airi sättien.

— Se on kansan kokouksessa päätetty asia, sanoi Pouta levollisesti.

— Ettekö voi selittää heille, ettei saa pakottaa ihmisiä? sanoi Virva.

— Kansan kokouksen päätös on tällä hetkellä laki.

Virvan silmissä välähti ja sydäntä pisti, mutta samalla nousi järki hänen avukseen ja hän nyökkäsi Poudalle myöntävästi, vaikka kyynel kiilsi silmäripsissä ja putosi kuumana ja kirvelevänä poskelle.

— Minun isäni, ymmärrättehän.

Poudan katse sanoi niin paljon, ettei hän voinut itseään paljastamatta jäädä huoneeseen, vaan riensi pois.

— Hyvä Jumala, kansaa on jo pankissa. Kuule, kuinka he kiistelevät kadulla, isä ei varmaankaan anna sulkea!

— Mennään pihan puolelta pankkiin, sanoi Virva vetäen sisartaan pois akkunasta.

He juoksivat kadun poikki ja pääsivät isänsä huoneeseen pankin kaikkein pyhimmässä.

VIII

Pankinjohtaja Auer seisoj pankissaan aidakkeen sisällä kasvot harmaina, vartalo hiukan huojuen, kädet liivin pieluksissa katsellen sinne ilmestyneitä tungettelihoita. Ivallinen hymy, punertavat silmät kaartuvien kulmakarvojen varjossa ja korskeiksi paljastuneet ohimot antoivat kulmikkaille kasvoille mefistomaisen ilmeen, joka näytti vaikuttavan lamauttavasti kiihkoisaan joukkoon ja esti rohkeimmatkin tunkeutumasta kaikkein pyhimpään. Ei ollutkaan aivan sattuman varassa se ylemmyys ja hallitseva asema, mikä tällä miehellä oli omassa kunnassaan, eikä ollut niinkään helppoa murtaa sitä mahtia, millä hän hallitsi ihmisten jokapäiväistä toimialaa paikkakunnallaan.

— Olemme tulleet sulkemaan pankin, sanoi joukon johtaja.

— Minä suljen pankin tavalliseen aikaan, vastasi Auer.

— Se olisi suljettava nyt heti, niinkuin muutkin liikkeet.

— Onko teillä pääkonttorin määräys?

— Meillä on kansan määräys.

— Vai niin, me emme noudata täällä sellaisia määräyksiä. Pyydän siis teitä poistumaan.

— Te vastustatte kansan tahtoa, sanoi mies kiivaana.

— Teen työtäni, niinkuin aina ennenkin.

— Mutta nyt on kaikkialla lakko.

— On niillä, jotka tahtovat, ei minulla eikä väelläni. He tahtovat kaikki olla työssä.

Ovella kuului nurinaa ja melua. Keskustelu kerrottiin suusta suuhun, joten se kadulle tullessaan oli kasvanut sävyiltään ja sanoiltaan mieliä kuohuttavaksi. Kuului jo alas-huutoja. Olihan juhlatunnelma ja kansan oman voiman tunto työntynyt tässä ensimmäistä estettä vastaan. Se kuohahti kuin tuulen ajama aalto vasten kiveä.

— Alas, alas! kuului yhä lujemmin laajalla kadulla, joka oli ääriään myöten täynnä kansaa. Ellei vuosikymmenien tottumus tätä miestä kunnioittamaan olisi heitä kahlehtinut, olisi varmaankin tehty väkivaltaa.

Airi ei malttanut pysyä sivuhuoneessa, vaan raotti ovea vastoin Virvan kieltoa ja tahtoi nähdä isän. Isä ehti nähdä hänet, katsoi heihin tuimasti ja astui ovelle:

— Täällä ei ole nyt teidän paikkanne, sanoi hän ankarasti ja astui huoneeseen, otti pöydältä ladatun browninginsa, pisti sen povitaskuun ja palasi pankkiin.

Henkilökunta pysytteli Virvan ja Airin kanssa sivuhuoneessa puhellen kuiskaamalla, jännittyneinä ja kiihtyneinä. He olisivat tahtoneet poistua, mutta eivät sanoneet sitä suoraan johtajalleen, vaan vakuuttivat tekevänsä aivan niinkuin johtaja tahtoo ja mielihyvällä.

Kansan melu kasvoi uhkaavaksi ja rauhottavat äänet hukkuivat meluun.

Karri oli lähinnä Aueria pankissa ja kehotti sangen uhkaavalla äänellä rauhanhäiritsijöitä poistumaan.

— Tuo vanha paholainen on ensin lannistettava! huusi joku joukosta.

— Kyllä se on niin monen liikkeen ovet ja akkunat sulkenut, että sietäisi kerran omatkin...!

Tämä pankinjohtajan estely oli monille rakas aihe katsoa tuota rautaista miestä silmästä silmään, vaatia hammas hampaasta ja alistumista alistumisesta. Liian kauan oli hänen järjestystään toteltu, liitetty hänen valtikkansa alle talo talolta, liike liikkeeltä, työaseina luontoa muokattu ja koko seutu toiseksi muutettu. Siinä työssä oli tuon miehen rautakoura monet heistä verille likistänyt eivätkä haavat

vielä olleet ummessa, mutta nyt oli ehkä tullut tilin hetki ja kaikki pantaisiin puntariin. Jalosti ja suuresti ajatellen, olisi vaaka painunut toimenmiehen puolelle, mutta inhimillisesti mitaten ja heikkoudet lukuunottaen se vaipui valittajien puolelle.

Pankinjohtajan puheille tunkeutui sosialistien lävitse muuan liikemies, jolla näytti olevan tärkeitä asioita.

— Kuulkaas, herra pankinjohtaja, kun postikin nyt on lakossa, niin ettei rahalähetys voi saapua sitä vekseliä varten — meneekö se kuitenkin protestiin?

Ennen kuin Auer ehti tähän vastata, karjaisi muuan mies:

— Ei mene, nyt on kaikki lakossa — kyllä vekselinne pysyy koreasti täällä.

— Te siis olette säätäneet uuden vekseliasetuksen, huomautti Auer ivallisesti.

— Niin, herra pankinjohtaja, kun me olemme muuttaneet valtiolliset lait, niin me annamme uudet siviililaitkin, ja rotestista on nyt tullut loppu!

Anttu Pouta, joka juuri oli päässyt sisään, nauroi puoluetoverinsa lainlaatimisintoa.

Samassa ne miehet, jotka olivat valtuutetut pankkia sulkemaan, astuivat uhkaavina aidakkeen sisäpuolelle huutaen:

— Nyt on lähdeittävä pankista hyvällä taikalla pahalla!

Pankinjohtajan harmaat kasvot sameniivat vihreiksi ja mahtava vartalo horjui kuin puu myrskyssä, mutta hän oli vaiti tarttuessaan miehen käteen työntääkseen sen irti käsivarresta.

Mies kiivastui ja huusi:

— Ottakaa kiinni ja viekää pois tästä huoneesta tuo johtaja!

— Ei saa käyttää väkivaltaa! sanoi Anttu Pouta. — Herra pankinjohtaja, minä pyydän teitä poistumaan, vakuutan teille, se on ainoa oikea keino ratkaista asia!

— Pankki on minun hoidossani enkä minä täältä väisty, sanoi Auer kohottautuen suoraksi jäykkä hymy huulillaan.

Anttu Pouta kumarsi, kun pankinjohtajan pistävä katse iski häneen, mutta hänkin suoristui ja sanoi heleällä avomielisyydellään:

— Herra pankinjohtaja, ettehan tahtone olla ainoa poikkeus yleisestä lakosta?

— Minä pysyn tosiaankin ainoana poikkeuksena, sanoi Auer.

— Poistukaa kaikki täältä, suljetaan ovet hiljaisuudessa, meillä ei ole muuta neuvoa, sanoi Anttu Pouta.

Tämä myönnytys oli kuin tulikipinä, se sytytti ilmieliekkien hyökkääjien innon. Nuo kaksi miestä tarttuivat jälleen johtajaan viedäkseen hänet pois, mutta samassa Auer veti browningin taskustaan ja ampui akkunaan. Luoti sattui yläruutuun.

Pamausta ja särmää seurasi hiljaisuus ulkona ja sisällä.

Virva oli juossut sisään ja seiso i isänsä rinnalla.

— Kuka ampui? kysyi hän Poudalta, joka oli lähinnä.

— Herra pankinjohtaja.

Yleisö oli hiljaa vetäytynyt pois kadulle, ja Pouta melkein pakotti valtuutetut miehet poistumaan. Henkilökunta oli laukauksen kuultuaan poistunut pihan kautta.

Virva seiso i isänsä lähinnä melkein tyhjässä huoneessa. Pouta katseli heitä hetkisen.

Pankinjohtajan katse tuntui suitsuttavan leppymätöntä vihaa ulos kadulle mustaan joukkoon, ja huojuessaan hänen rintansa aaltoili ja sieramet nytkähtelivät. Hymystä oli iva hävinnyt ja katkeruus vetänyt kaksi syvää juovaa suupieliin, jotka säestivät kiduttavaa ja elinvoimia murtavaa vihaa.

Pouta poistui nyökäten Virvalle.

Ovi iskettiin ulkopuolelta kiinni ja kanki nousi meluten eteen. Sinetti painettiin lukolle ja kansanjoukko hävisi hiljalleen kadulta.

Virva katseli isäänsä hetkisen ja poistui hiljaa häntä häiritsemättä.

Johtaja seiso yhä jäykkänä, vaikka viha häipyi kasvoilta. Hän horjahti, tavotti kolottavaa päätään, joka vieläkin hehkui kuumana, ja poistui sisähuoneisiin. Syvä hiljaisuus eristi hänet siellä muusta maailmasta. Hän oli kahden itsensä kanssa, huojui ja astui raskaasti kuin hyvin vanha mies ja painui sitten tuoliinsa.

Kello löi toisessa huoneessa. Hän säpsähti ja samassa moitti omaa hermostuneisuuttaan.

Miksi kaikki tuli näin äkkinäisenä ja yllättävänä hänelle, toimen miehelle? Oliko olemassa jokin salaperäinen voima ja kehityksen uusi, selittämätön laki tuolla alhaalla, suurien joukkojen keskessä? Oliko ehkä kaikki se kuumeinen toimeliaisuus ja elinehtojen muuttuminen, jonka luojana hänkin itse oli ollut, oliko se ehkä herättänyt ja irrottanut...?

Hän halveksi omaa otaksumistaan ja elämän typeruus ellotti. Sehän olisi nykyisen kehityksen loppu. Ja oliko muuta olemisen hyvyttä ihmisellä kuin hyvinvointi, järki, raha? Toisilla ehkä lisäksi valta, kunnia, rakkaus...!

Pieni laatikko vedettiin hiljaa auki kuin varoen herättämästä uinuvaa lasta, ja vapisevan käden tavottamana nousi valokuva pöydälle ja putosi vihreälle veralle. Siinä se erittyi värikkäänä ja elävänä, katsoi hymyillen ja salaperäisesti kysyen miehen tuijottaviin silmiin. Pienet suloiset kasvot, tyttömäinen povi vaatimattoman puvun verhoamana ja hento, pehmeä käsi poskella otti katsojan kauas tästä pankin yksinäisestä pyhäköstä pieneen kotiin, missä hän iloisesti hyräillen hääri ja puolisoansa palveli. Syvä huokaus oli kuin kiitos — oliko hän itse voinut tuottaa toiselle onnea? Oli, oli, heillä oli ollut onni, heillä kahdella, jumalallinen lahja, ja kuitenkin he olivat olleet silloin köyhiä. Kun rikkaus tuli, ei se voinut heitä auttaa, ei mitään lisätä eikä mitään riistää. Hän oli hymyillen elänyt ja hymyillen kuollut ja häntä onnestaan kiittänyt.

Sitä tyhjemmältä tuntui yksinäisyys, jonka hän oli kuumeisella toiminnan menolla täyttänyt ja johon hän itse oli hukunut siihen määrään, että nyt, kun se hetkeksi katkesi, hän oli kuin typerytynyt ja turtunut. Hän hymyili: oliko aina, aina nainen takana?

Kuva putosi hyppysistä laatikkoon ja hän katsoi kelloaan. Laatikon lukko solahti kiinni, ja avaimet upposivat liivin taskuun. Miksi tuo hänen kallein muistonsa oli noussut pinnalle nyt? Niin, niin, luonnollisesti jokin käänne oli nyt tulossa.

Hän otti hattunsa ja päällystakkinsa pihanpuoleisesta eteisestä ja väänsi ulko-oven lukkoa. Se oli suljettu ulkoapäin. Hän työnsi ovea vielä kerran ja katsoi samalla ruudun lävitse portaisiin. Siellä seiso punakaartilainen vahdissa. Auer perääntyi äkkiä ja palasi takaisin huoneeseensa hymyillen ja naureskellen itsekseen. Tämä vahti vapautti hänet raskaista mietteistä. — He leikkivät kuin suuret lapset, sanoi hän puoliääneen. Hymy viihtyi hänen kasvoillaan vielä pitkän aikaa, aivan kuin se olisi tahtonut pestä pois kaiken sen katkeruuden, minkä äskeiset tapahtumat olivat tuottaneet.

Ajatukset risteilivät kuitenkin siinä uudessa, mikä hänessä oli herännyt, vaikka se yhä pieneni ja etääntyi samalla kuin omat ajatukset hapuilivat ainoita varmoja kiinnekohtia, joita yksityisen on aina lupa tavottaa ja jotka hän varmasti voi saavuttaa, jos kyky ja tarmo riittää. Kaikki muu oli hänestä perin pientä, melkein naurettavaa. Miksi uhrata elämänsä kuolemalla yhteishyvän vuoksi? Elämähän on voiman ja järjen varassa. Ken ei jaksa, sortukoon!

IX

Virva ja Airi poistuivat pienen käytävän kautta pihan puolelle ja otaksuivat isän tulevan jäljestä. He menivät kotiin ja tapasivat serkkunsa siellä odottamassa. Hän oli kyllä nähnyt kansan koolla pankin edessä, mutta luullut sitä joksikin pikku jupakaksi kiihtyneiden miesteni kesken ja kulkenut sivutse. Tyttöjen kertomus haihdutti hänen tyyneytensä; levottomana enonsa viipymisestä hän tahtoi lähteä, ja tytöt liittyivät mukaan saamaan asiasta selvää.

He tulivat porraskäytävään pihan puolella ja tapasivat siellä muutamia punanauhaisia miehiä, jotka ojensivat kädet poikittain käytävään estäen pääsyn.

— Mitä tämä tietää? kysyi Allas.

— Pääsy kielletty!

— Onko herra pankinjohtaja siellä?

— Se on hänen asiansa!

— Avatkaa ovi herra pankinjohtajalle!

— Ovi on ollut auki aikansa, nyt se on kiinni eikä sitä avata, sanoi mies.

— Kuka täällä rohkenee tällaista omavaltaisuutta harjottaa?

— Pällikkömme käskystä pidämme oven suljettuna. Kukaan ei pääse ulos eikä sisään. Lukko on sinetissä.

— Turhaa on puhua heille, täytyy hakea heidän päällikkönsä, sanoi Virva.

— Suutari Taavettihan siellä ovella seisoo! huudahti Airi. — Puhutaan Taavetille, hän on hyvä mies.

— Niin, tosiaankin, hän on meidän entisen Iitamme mies, sanoi Virva lähten vahtia ovella. — Oletteko mennyt kansalliskaartiin?

Mies seiso ihan vaiti ja liikkumattomana kuin patsas. Virva katsoi häneen pitkään eikä Airi voinut pidättää nauruaan; Taavetti oli hänestä niin hassunkurinen kivääri kädessään.

Virva astui lähemmäksi ovea, kivääri ojentui samassa eteen eikä miehen kasvoilla näkynyt väräystäkkään. Tytöt perääntyivät heti ja katsoivat toisiinsa. Tässä oli tosi edessä. Miehet, joiden kanssa he olivat puhuneet, olivat jo poistuneet eikä pihassa näkynyt ainoatakaan ihmistä, sillä pankin talossa ei asunut muita kuin vahtimestari alakerrassa juuri samassa portaassa, jossa he nyt olivat. Pankki oli rakentanut vain omaa tarvettaan varten parhaimpaan liikepaikkaan.

— Kunhan saisi edes nähdä isän tuon lasin läpi, intteli Airi alakuloisena.

— Kyllä me pian oven avaamme, sanoi Allas. — Tulkaa, nyt emme nähtävästi voi täällä mitään.

Airi ei malttanut lähtiessä olla purkamatta pahaa mieltään.

— Olisin luullut Iitan paremmin kouluttaneen suutarinsa. Se oli sellainen syöjätär meillä keittäjänä ollessaan, että kattilatkin sen käsissä pelosta tutsivat.

Virva oli heistä ainoa, joka aavisteli, millainen isän mieliala mahtoi olla, ehkä siksi, että hän itse oli taipuvainen astumaan eristettyjä polkuja ja katsomaan etäältä ihmisten harhailua ja ahertamista. Hän olisi nyt kernaimmin suonut istuvansa tuolla lukkojen takana hiljaisuudessa. Ei suinkaan isän kanssa, sillä seisoa silmä silmää vastaan olisi ollut samaa kuin alistua ja suoda tutkivan katseen nähdä lävitsensä. Oliko hänellä sitten mitään salattavaa?

— Minne sinä menet? kysyi Airi.

— Niin, minne? huudahti Virva kuin heränneenä.

— Kotona emme tee mitään, nyt kun isä on tuolla, sanoi Airi.

— Taitaa olla parasta mennä kokoushuoneeseen ja yrittää neuvotella asiasta, emmehän sitä tähän voi jättää, puhui Allas.

He tapasivat kahvilassa Karrin ja Valtarin kiivaassa keskustelussa.

— Jos minä kutsun kaikki ratsumieheni illalla kokoon ja annan heille vain puoleksi viittauksen, että muutama hutkaus tekisi hyvää...

— Ei, herra Karri, sitä ei isäni missään tapauksessa hyväksyisi, sanoi Virva.

— Aseita on heilläkin.

— He tekevät niinkuin ovat nähneet kaikkien muiden tekevän hallitusta hoitaessaan. Meille se ei sovi, sanoi Allas.

— He tekevät hemmetisti oikein! huudahti Valtari, — ja me olemme aasia, ellemme tee samoin.

— Myöntää täytyy, että se nyt kuitenkin on lievimmän sanoen — lapsellista, hymähti Allas.

Kokoushuone oli melun ja liikkeen vallassa. Majatalon rouva oli tullut asemalta huolehtimaan kotona hienomprien vieraittensa mukavuudesta, ja nyt oli siis virvokkeitakin saatavissa, ei kuitenkaan kahvia väkevämpää.

Airi hävisi joukkoon puhellakseen kaupungin nuorien kanssa, jotka olivat uhoissaan "pankin ryöstöstä" ja johtajan vangitsemisesta. Airi oli päivän sankaritar ja varsinkin pojat ehdottivat jos jonkinlaisia pelastuskepposia, mutta Airin "hiljaa" nolasi heidät.

Pouta seisojien keskellä punaisen lipun alla keskustellen kiivaasti. Hän näytti selittävän heille jotakin pulmallista seikkaa, jota kuitenkin vastustettiin.

Virva istui Allaan kanssa vasemmalle ja yritti selittää toisillekin: — etteihän se mitään tekisi, vaikka isä nyt olisikin pankissa, sillä usein hän jää sinne puoliyöhön töihinsä, kun on kiire, mutta tämä pakko...

— Niin, onhan se kiusallista! sanoi Allas. — Tällaisena aikana on kaikki selitettävissä, sen kyllä enokin ymmärtää, mutta eihän se sovi, että hän kenties koko yön on...! Me emme voi sitä sietää!

— Mitä tehdä? Et suinkaan sinäkään tahdo pyytää noilta tuolla...
Virva viittasi ohimennen päällään Poudan miehiin.

Hänen katseensa sattui Poutaan ja hän punastui, sillä Pouta katsoi heihin tuskaisesti kuin apua ja neuvoa anoen.

Virva painoi päänsä alas peitellen liikutustaan eikä hän nähnyt sitä onnen ja kiitollisuuden välkettä, mikä kuvastui hänen serkkunsa kasvoilla. Allas oli selittänyt Virvan punastumisen ja liikutuksen johtuvan toisista syistä. Tämä yhteinen onnettomuus oli vienyt heidät lähemmäksi ja Virvan Poudasta kauemmaksi ja vanha sisarellinen tunne voisi muuttua...

Virva hämmästyi nähdessään selvän ilon ja onnen ilmeen serkkunsa kasvoilla ja huudahti:

— Oletko sinä keksinyt jonkun keinon?

— Kaikki selviää, Virva, ei ole mitään surun syytä. Minuun on tarttunut merkillinen elämän ja toiminnan tenho. Kuulehan, mennään ja houkutellessa eno pankista vaikka akkunan kautta.

Virva nauroi.

— Sinäkö houkuttelisit isän ulos akkunan kautta? Isän akkunan kautta! Ja sinä! Nyt minä en käsitä rahtustakaan. Tuntuu siltä kuin olisit...

Virva pyöritti sormeaan otsansa edessä ja nauroi yhä, jatkaen:

— Kuka tässä tietää, miksi muuttuu, ehkä vielä sosialistiksi. Olen kuin sähkötetty, sormeni ihan kipenöivät, tahtoisin iskeä niillä vaikka — sinua, kun en edemmäksi ulotu.

— Iske, anna sähkövirran vierä.

— Tuosta saat, sanoi Virva ja iski hiljaa serkkuaan sormille, mutta isketty käsi sulkeutui äkkiä ja lujasti pidellen ponnistelevia sormia. He sattuivat katsomaan toisiinsa.

Olihan tämä päivä avannut Virvalle uuden, salaperäisen maailman ja sen ihmeet. Hän tunsi serkkunsa katseen kuuluvan siihen maailmaan, oli ehkä jo kauan kuulunut, vaikkei hän, Virva, ollut sitä ymmärtänyt. Nyt hän olisi tahtonut kätkeytyä jonnekin, juosta pois, piiloutua, olla edes koskematta noihin käsiin, jotka lujasti pitelivät hänen sormiaan. Hänen hätäntynyt katseensa lensi huoneen toiselle puolelle ja kyöneleet nousivat tuijottaviin silmiin ja sanomaton sääli täytti hänet ja pakotti jälleen kääntämään katseensa serkkuaan, jonka onnellinen ilme tuskana puistatti Virvaa.

Anttu Pouta ei enää jutellut miestensä kanssa, vaan seisojien patsas kädet ristissä rinnalla, nojaten salin vuolukiviunniin ja tuijottaen Virvaan välittämättä, huomattiinko sitä tai ei. Hymyilevä onnellisuuden ja voiton valokehä, joka häntä ympäröi vielä äsken Virvan tullessa, oli nyt kuin vihassa revitty kukkaseppel heitetty pois. Kalpeana ja silmät palavina tuijotti nuori mies pöydän takana lavertelevaa paria. Sieramet laajenivat ja supistuivat, käsivarret liittyivät raudanlujasti toisiinsa ja nyrkkien nystyrät valkenivat puristaessaan niitä.

Allas ei voinut olla sitä huomaamatta, ja Virva kalpeni jääden sanattomaksi.

— Lähdetään täältä, tule, sanoi Allas serkulleen.

— En minä jaksa välittää mistään, vastasi Virva. — Olen kuin tahdoton, mene sinä, jos tahdot, tai älä mene, jää tänne, minä olen niin neuvoton.

Allaan katse viivähti hetken Poudassa ja tietämättään hän pudisti Virvan kättä liiaksi. Virva huudahti tuskasta.

Pouta otti samassa askeleen kuin tullakseen heitä kohti, mutta pysähtyi totellen Virvan rukoilevaa katsetta.

Hälinä oli koko ajan upottanut heidät kuin koski rannan pärskeisiinsä, ja kuitenkin nuo kolme ihmistä kuulivat toistensa tuskan kuin hukkuvan hätähuudon kuohujen keskestä.

Kiista ja melu oli yhä kiihtymässä ja nyt kuului Karrin ääni järeänä ja vihasta vapisevana.

— Ellei niitä pankin ovia nyt avata ja herra pankinjohtajaa kunnialla kotiin saateta, niin totta tosiaan emme me porvarit pysy tyyninä, vaan alkaa tästä toinen nuotti!

Eräs punanauhainen vastasi: — Volverit esiin, herrat porvarit, katsotaan, kellä niitä on enemmän, ehkä mekin niistä jonkun hyödyksemme saisimme!

— Avaatteko oven vai ette? kysyi Karri.

— Ovi on kiinni ja jos sinne joku on omin ehdoin jäänyt, saa siellä olla, varsinkin kun se on itse herra pankinjohtaja.

— Hän lieneekin paras lohikäärme kultakasojaan vartioimaan, lisäsi joku.

Ulkoa kuului samassa huikea hurraus ja meteli.

— Mitä siellä? kysyttiin. Toiset riensivät ulos katsomaan ja joku tuli ja kertoi:

— He olivat pudottaneet apteekin vanhan kotkan, joka on istunut paikoillaan vuosikymmeniä oven päällä.

Samassa täyttyi huone ristiriitaisista huudoista, kunnes selvittiin jatkamaan edellistä kiistaa. Karri oli joutunut vastapuolueen piiriin ja väänteli leveitä hartioitaan rauhattomana työntäen milloin niitäkin pienikasvuista ja kuivettunutta sosialistia olallaan loitommaksi.

— Jos me nyt tuomme sinne ratsumiehet, niin avaamme ovet, vaikka teitä olisi kymmenen kertaa enemmän kuin on.

— Mitä tässä toraillaan kuin akat! huusi eräs joukosta. — Piirittäkää pankki, te vastaatte yksi kaikkien ja kaikki yhden puolesta. Eläköön kansa!

Miehet lähenivät kiihkoisina ovea.

Pouta oli ennättänyt ennen heitä ja seisoi käsi oven rivassa jäykistynyt tuska yhä kasvoillaan, tyynenä kuin patsas. Miesjoukko piiritti hänet katsellen kuin outoa, tuntematonta miestä — niin hän oli kaikkein silmissä muuttunut.

— Annahan tietä, Pouta, me tahdomme näyttää, että leikki on kaukana.

— Niin luulen minäkin. Nyt on leikki kaukana ja te tahdotte kuitenkin leikkiä ja olla sotasilla.

— Pois nuhdesaarnat, eläköön vapaus, veljeys ja tasa-arvo! Ken ei ole kansan kanssa, se on kansaa vastaan! Pois tieltä, Pouta!

— Ei vielä, teillä on aikaa, herra pankinjohtaja nukkuu! puhui hän tyynesti katsoen kelloaan, kuin olisi juuri tullut tapaamasta tuota arvoisaa herraa, ja hymähti kankeasti ja ivallisesti.

— Te sanoitte: eläköön vapaus, tasa-arvoisuus ja veljeys. Tuossa se on lippuun painettuna.

— Entä sitten, se on meidän vaalilauseemme! huusi joku joukosta.

— Minä vain kysyn, tuletteko vapaammiksi tapeltuanne?

— Naa, huusivat miehet, — ase kädessä uhmaa vaikka pirua!

— Ei tässä olla riippuvaisia mistään! uhmasi toinen.

— Ei ollakkaan, sanoi Pouta, yhä tyynenä. — Vapaus ja riippumattomuus ovatkin kaksi eri asiaa. Jos meillä olisi sellainen maa, että voisimme paeta pilviä pitelevien vuorien rotkoihin ja huipuille ja siellä

luonnonvoimien avulla suojella itseämme takaa ajettuina kuin metsänotus, mutta yhtä kykenevinä suojelemaan itseämme kuin kettu ja susi tai kotka ja haukka, silloin olisimme riippumattomat muista ihmisistä. Meillä ei ole tapeltuamme ja tapettuamme muuta pakopaikkaa kuin maan rako taikka järven pohja.

— Kaikki ihmiset ovat vapaita, mikä sen nyt olisi muuttanut?

— Niin, olemmeko me vapaita? sanoi Pouta kiivaammin huomattessaan voittaneensa aikaa. — Vapaus on järjestystä, yhteiselämän viljelemistä. Vapaus on kuin kukka, hedelmä, työn tulos, eikä suinkaan villi kasvi.

— Jaaritusta.

— Vapaus on jokaisen oikeus hoitaa etuaan, huviaan ja työtään.

— Ja tapella, keskeytti taas joku.

— Hiljaa! kuului vastaväite.

— Vapaus on yksilön oikeus tehdä kaikki voitavansa omaksi edukseen — loukkaamatta muiden etuja!

— Sepä monimutkaista.

— Vapaus vaatii toisinaan luopumaan omasta edusta yhteiseksi hyväksi, josta kukin kyllä saa oman osansa.

— Eikö enempää? kysyttiin joukosta ja alettiin kuunnella tarkkaavammin, sillä miehen ulkomuotokin oli näkemisen arvoinen ja ääni tuntui tulevan haltioituneena jostakin syvältä.

— Vapaus vaatii yleismaailmallista liittoa ehkäisemään väkivaltaa, poistamaan vanhentuneita lainpykäläiä ja ennakkoluuloja, jotka estävät valistusta eli ihmisten elämänehtojen keventämistä ja sulostuttamista.

— Tuo on niin oppinutta!

— Hiljaa, huudettiin taas.

— Vapaus on jumalallinen, se kasvaa ja hallitsee voimallaan elämää. Mitä enemmän sitä käyttää, sitä enemmän se paisuu, kuin virta, joka eteenpäin kiitäessään yltyy voimassa ja laajuudessa!

Allas tuijotti eteensä nojaten päätä käteensä. Virva istui pöydän vastakkaisella puolella tuntien Poudan katseen itseensä kiintyneen. Hän oli ainoa nainen huoneessa, ja miehet siirtyivät kunnioituksesta häntä kohtaan sivummalle, joten hän näki puhujan huolimatta tungoksesta.

— Virran uomaa voidaan lapiolla laajentaa ja vapautta luodeilla! lausui joku hiljaisuuden syntyessä.

— Ei, kuului Poudan rauhallinen ääni, — vapaus käsittää myöskin veljeyden. Se väliverho, joka nyt estää meitä näkemästä uusimpaan aikaan, uuden elämän näyttämöä, ei ole vielä noussut. Me tuijotamme maalattuun väliverhoon ja näemme siinä mustalla piirrettyjä valtioita, trusteja, sotalaitoksia! Ihmisnero palaa poroksi oman sairaan intohimonsa kuluttamana, uhmatessaan luontoa ja vapautta, selventääkseen ja laajentaakseen mustalla piirretyn kuvansa ääriviivoja.

— Mutta väliverho on kerran nouseva, ja silloin näemme veljeyden vainiot, joilla aurinkoinen ja täyteläinen elämä vallitsee, ja jokaisesta vuodatetusta kärsimyksen kyyneleestä on tili tehtävä ja kaikki aseenkantaminen — yksityisen tai valtioiden — on yhteiskunnallinen rikos.

Allas oli seurannut Virvan, katseita ja yhä kiihkeämpää kiintymystä puhujaan eikä häneltä myöskään jäänyt huomaamatta Poudan suuri liikutus, joka ei suinkaan ollut yksin puhumisen tuottama, sillä tottuneena puhujana täytyi miehen olla sangen paatunut. Mistä johtui siis tämä suuremmoisuus ja tenho, joka lumosi heidät kaikki, ja mikä oli loihtinut hänen muotoonsa tuon synkkyiden ja samalla miehuullisen kauneuden?

Virva oli kuunnellessaan vuoroin pakottanut itsensä kääntämään silmänsä puhujasta, vuoroin seurannut suurta haluaan katsella häntä. Usein heidän katseensa kohtasivat viihtyen toisissaan, suoden läsnäolijain aavistaa niiden yhteenkuuluvaisuuden.

Hetken hiljaisuuden jälkeen alkoi keskustelu ja melu jälleen elpyä ja ihmiset ryhmittivät. Pouta oli päässyt lähelle Virvaa, joten nuori nainen voi ojentaa hänelle kätensä ja sanoa: Kiitos!

Se oli kylliksi nuorelle miehelle, jonka sielu oli ollut tuon ainoan tunnustuksen tähden kiirastullessa ja

nyt tunsi jälleen vapautuvansa. Hän likisti ojennettua kättä, sai surunvoittoisen hymyn ja lempeän katseen, jolla oli merkillinen voima karkottaa synkkä ilme miehen kasvoilta ja vapauttaa mieli painuksista. Tumma pää nousi jälleen voitonvarmana, ja huulet hymyilivät ylpeästi hentojen viiksien suojassa.

Virvan katse seurasi häntä kaihon ja onnenkateuden silmillä, sillä hän ei tiennyt itse olleensa tuon muutoksen aiheena, vaan luuli sen johtuneen jostakin hänelle vieraasta syystä.

— Meidän poikien olisi nyt paras mennä avaamaan pankin pihanpuoleinen ovi. Onhan kohtuutonta antaa herra pankinjohtajan odottaa niin kauan, sanoi Pouta.

Hiljaisuus salissa oli puhuva vastaus ja muutamat nyökkäsivät Poudalle.

— Emme voi muuten jatkaa tänä iltana neuvotteluja, ellei sopua ole. Tarvitsemme kaikkien myötätunnon suurelle asiallemme.

Virva aikoi poistua Allaan luo, mutta Pouta läheni häntä äkkiä.

— Enkö saa tavata teitä pari minuuttia ennen kokousta? sanoi hän madaltaen äänensä.

— Luonnollisesti, näkemiin!

— Tulen teitä noutamaan, olen portillanne ennen kuutta. Käden puristus, ja Virva seurasi ovella odottavaa serkkuaan.

Poudan muoto synkkeni uudestaan.

X

Valtari ja Airi olivat joutuneet puheisiin ja poistuneet kokoushuoneesta salaisessa neuvottelussa hiukkaa ennen, kuin kiista syntyi miesten kesken.

— Ei tässä muu auta, täytyy keksiä jokin sukkela temppu.

— Niin, mutta mikä? huudahti Airi. — Suutari Taavetti on tosiaan niin yksinkertainen mies, että hän saattaisi vaikka ampua ihmisen, jos nyt väkisin yrittäisi. Hänellä on hirmuinen kivääri.

— Taitaa olla se ainoa ampumavärkki, mitä heillä onkin. Saivat sen kai poliisilta.

Heidän astuessaan alas majatalon portaita huomasi heidät Maija, joka hyvin alakuloisena kulki kokoushuoneen edessä toivossa vilaukselta nähdä Mikkoaan. Hän epäröi puhutella Valtaria ja seurasi taaempaa heitä pankkiin päin. Teki mieli kysyä, oliko Mikkoa näkynyt. Kun Valtari katsoi taakseen, oli Majalla heti sanat valmiina.

— Olettenkos sattunu näkemään sit Mikkoa?

— En ole sattunut tapaamaan, sanoi Valtari ystävällisesti.

— Kuulkaas, kuiskasi Maija Valtarille, — kun ne puhuu, että sielt' pankist' pitäis rahaa väkisin jaettaman.

— No, sun vai, väkisinkö?

— Niin sanoovat, mut' ennen mie syön suolaa, leipää ja ryyppään vettä päälle, ennenkun sellassia tasaamisia...

— Tunnettekos te suutari Taavetin vaimon Iitan? keskeytti Airi Majan sanatulvan.

— Tottahan mie nyt ton tunnen! huudahti Maija silmät pyöreinä.

— Tahtoisitteko mennä viemään sanaa Iitalle, että Taavetti on — no, kuinka sen nyt selittäisin — Taavetti on sairas — tullut noin — hiukan sekapääksi — ehkei nyt sentään hulluksi...!

— Siunakkoon, missäs se nyt sitten on?

— Pankin eteisessä ase kädessä peuhaa, tokaisi Valtari käsittäen Airin tarkotuksen.

— Vai, peuhaa ase käressä. Kyll' mie menen ihan paikall'. — Maija kiirehti Iitaa hakemaan.

— Se oli mainio keksintö, hykersi Valtari käsiään. — Luuletko, sinä veitikka, Iitan saavan pois Taavettinsa.

— Iita vihaa sosialisteja, saattepa nähdä. Pysytellään täällä lähellä.

— Tietysti, tietysti, onko sinulla avaimia, niillä avataan ovet?

— Ei ole, mutta voimmehan huutaa isälle, että hän avaa sisältäpäin.

He menivät pankin vahtimestarille odottamaan. Jonkun ajan kuluttua saapui Iita molemmat kaksoiset sylissään rientäen portista sisään. Airi ja Valtari tähystivät vahtimestarin akkunasta, kunnes hän hävisi heidän näköpiiristään astuen portaisiin. He kuulivat hänen nousevan portaita ylös.

— Kun Iita ennen meillä ollessaan noin käveli, silloin ei ollut hyvä mennä lähelle. Ei hän mahda vallan leppeällä mielellä olla.

He astuivat varovasti vahtimestarin eteisestä portaisiin kuullakseen, mitä Iita ja Taavetti sanoisivat, ja näkivät Majjan pihassa.

— Tulkaa mukaan, voittehan auttaa Iitaa lapsineen, kuiskasi Airi hänelle päästyään lähelle.

— Ei, en mie uskalla — hullut on — hulluja! Iitan kimakka ääni kuului kauas.

— Vai siekös peuhaat?

— Seis! huusi Taavetti, — minulla on ase!

— Vai ase, mikäs sie nyt luulet olevas?

— Kansalliskaartilainen.

— Hiilihanko sie olet, köntyslän, kyl mie sun...!

— Hiljaa, hiljaa, muija, olenhan minä vahrissa, sanoi Taavetti kannatellen kirjakieltä, sillä hän oli valveutunut.

— Kyl mie sin vahrin!

— Ole, ole, minulla on ase!

Valtari ei malttanut, hän nousi portaita ja näki, kuinka Taavetti yritti puolustautua tönkkimällä Iitaansa kiväärin perällä.

— Vai on sull' ase, senkii lopohousu, maailman parantaja! — Iita läheni yhä pitäen kaksoisia suojanaan. — Parantaisit ensin oman kohtas, kun on niin, ettei ruokaa lapsille.

— Loittone, loittone, olenhan minä vahrissa, puolusteli Taavetti yhä sysien.

Iita laski lapset Taavetin eteen portaalle: — Toss' on, vahri sitte noikii, kun kerran olet ruvennut roittoelemaa koko maailman mallin mukaan. Pirä jo vaa, mie menen!

— Älä nyt rupea, Iitasein, pyyteli Taavetti, Enempää ei Iita tarvinnut, kavahti miehen tukkaan. — Vai jo vai sie rukoilet. Lährekkii kotiin ja het paikall' ja murhavärkki tänne!

Hän riipaisi talttuneen miehen kädestä kiväärin ja huusi kuin se, joka on saanut pääkomennon sodassa: — Ota lapset syliisi!

Mies katsoi häneen rukoilevasti ja nosti itkevät pienokaiset yhden kummallekin käsivarrelleen.

— Herrasväki sinua ihmettelee, kun rupeat tällässiin narrin kopeliin. Annas olla kansalliskaartilainen! Mikä sota nyt on? No, aletaan mennä jo!

Valtari ja Airi pujahtivat nopeasti vahtimestarille ollakseen näkymättömissä ja palasivat ovelle, kun Taavetin joukko oli portista hävinnyt.

Valtari mursi avaimenreistä lakan pois ja Airi koputti ovelle huutaen isäänsä avaamaan.

Auer ilmestyi unisena ovelle ja Valtari puhui hätäisesti: — No, veli, jouduhan nyt. Olemme päässeet kaikessa hiljaisuudessa tänne sisään ja parasta lienee, ettei viivytellä, jos ne hirtehiset keksivät taaskin ruveta meluamaan.

Auer hieroi silmiään ja ravisteli pukuaan.

— Taisi tulla hyvä nälkä nukkuessani. Kas, kello onkin jo neljä, kohta päivällisaika, lähdetään vain.

— Neuvoisin veljen ottamaan kaikki arvoesineet ja paperit mukaan. Täällä ei ole aivan turvallista.

— Siitä olen jo pitänyt huolen. Kaikki on tuossa mahtavassa salkussa, loput kassaholvissa.

He poistuivat hyvällä tuulella, sulkivat ovet ja Valtari otti kiväärin mukaansa, sillä Iita oli pystyttänyt sen portaiden nurkkaan.

Maija seurasi suutarin väkeä ensin kaukaa, mutta sitten yhä lähennellen huomattuaan, ettei Taavetin hulluus niin erittäin vaarallista laatua ollutkaan, ja kun he olivat saapuneet mäen laitaan Taavetin huoneille, pujahti hän pariskunnan jäljestä sisään.

— Tulin vaan tierustamaan, eikö Taavetti ole meidän Mikkoa nähnyt?

— En ole sattunut...

— Kun se niin on uhkaillut ja taishaa se jo männäkkii tykkänää.

— Kotiin kai, jatkoi Taavetti hyvin halusta puhetta, estääkseen Iitaa sättimästä.

— Vai jo, vai, häi tiketillä...

— Vai vallan tiketillä ja Amerikkaan...?

— No, minnekkäs sitte...!

— Minkäs vuoksi se sinne Amerikkaan nyt niin tuppaa?

— Häi, kun mie sit sosialistin limonaatia join, sanoi Maija eikä oikein voinut pidättää itkuaan.

— Mitäs sie sitten joit sit sosialistin limonaatia? sanoi Iita.

— No, sit niin tasajaon limonaatia.

Taavetti ja Iita katsoivat toisiinsa ja Taavetti sanoi painavasti: — Niin, vielä se tulee se jakaminenkin, jahka ennättää. Eihän tää Iitakaa sit usko, mutta kyllä se tulee ja tulla sen täytyy. Vaikkei se tuliskaa juuri sillä tavalla, kun sit nyt luullaan, niin tulee se kuitenkin omalla tavallaan.

— Ei, ei minua enää kärke juoksemaan sosialistien perässä eikä uskomaan niiren loruja, valitteli Maija.

— Ethää niin hullu mahra ollakkaa! sanoi Iita taas katsahtaen Taavettiin ja samalla heilauttaen kaksoisten tuutua liikkeelle askarrellessaan huoneessa sellaisella puhdilla, että Taavetin piti ymmärtää, mistä nyt oikeastaan tuuli — että pysy tuossa!

— Vai loruja, yritti Taavetti.

— Älä rupea tossa porisemaan, ehätti Iita vastaan.

— Sithää mie vaan, että mitäs min tartti juora sit tasaamisen limonaatia, kun ei ne kuitenkaan tasaa.

— Sen minä sanon, että piankin jo annetaan maata kullekin sen verran kun itte jaksaa viljellä oman asuntonsa ympärillä, vakuutti Taavetti.

— Mitäs — eihää ne sit sil tapaa kuulu tasaavan, epäili Maija. — Saiskii sen niille sanotuks', ettei sellassia saa valehrella, kun nyt on ton Taavetinkii saaneet uskomaa.

— Älä sie, Maija, sekaannu niiren kans puheisiin, ihan ne järjen pimittää, varotti Iita.

— Niin, oikein sanot, Iita, ihan ne järjen pimittää, hyrähti Maija itkemään. — Mitenkäs tät miekää ilman olisin uskaltanut nousta Mikkoa vastaa. Ohhaa se min isäntäin, kun oikein aattelen, ja mie olen

vaan niinkuin piika. Kyll' sit pitää olla pähkähullu!

Taavetti oli liekuttanut lapsiaan ja hakenut työkalujaan rahin alta akkunaseinältä eikä malttanut olla vakuuttamatta:

— Mitähän te sitte sanotte, kun tasajako tulee ja teille annetaan yhtä paljon kuin meitille miehillekkii!

— No, jo toi sitten oliskii paljo! huudahti Iita, joka herrasväissä oli oppinut mittaamaan omaisuutta toisella tavalla. — Mökkirähjä ja suutarin tamineet. Jos oikein syömään rupeaisin, niin kahvipullassa ja voissa sen piankin hitkaisisin!

Kahvi höyrysi houkuttelevana pöydällä ja Taavetti oli viisaasti vaiti, Iita ei vain voinut olla pistelemättä.

— Kai sen kansalliskaartilaisen pitkä ja tyhjä vatsa naukuu urhoollisuarest, kun ei oo syönyt yhteen päivään.

Taavetti veti polvihihnaa ja irrotti kengän, jota oli koputellut, ja sylkäisi.

— Älä tuossa roiski! huusi Iita, — juo kahvia ja syö rievää, niin tulee sylkykii talteen. Jumalan viljaa sekii on.

Hitaasti laittoi Taavetti kengän työpöydälleen ja kohentihe ruokapöydän ääreen, ja vasta kokonaisen leivän hävittyä jauhavien leukojen väliin, ryyppäsi hän kahvia emaljisesta kupista ja sanoi tyytyväisesti hymyillen Maijalle, joka hörppi teevadilta ruskeata, maidonsekaista lientä:

— Sietäisi nyt Mikkokin olla kahvilla.

— Kokemuksesthaa se koira tuntee, kuinka honkatessa suolvyö lutoontuu, pisteli Iita.

— Lutoontuu se, vahvisti Maija silmäten vadin reunan takaa ryypätesään.

Ulkoa kuului torvisoittoa, marssin säveliä. Kansanjoukko astui alas mäkeä mökin sivutse toria kohti ammattikuntien punaiset liput liehumassa.

Taavetin hahmo muuttui, hän sieppasi riisutun nutun naulasta, vyön ja punanauhaisen lakkinsa ja potkaisihe ulos heittäen ovea innoissaan. Naiset katsoivat toisiinsa neuvottomina.

XI

Kotiin mennessä näytti pankinjohtaja Auer olevan erittäin hyvällä tuulella. Valtari oli kuitenkin tottunut tutkimaan ystävänsä mielialoja ja saattoi huomata, että se oli näennäistä, jonkinlaista heikumallista ylemmyyden tunnetta, jolla hän verhosi itseään kuvitellen olevansa loukkaamaton arvokkaisuudessaan.

— Eihän niiden meteli oikeastaan minuun mitään kuulu, sanoi hän torin sivulla astuttaessa. — Ja muutenkin, eihän tämä taida niin erittäin kauas ulottuvaa olla. Tuo tulitikku syttyy kyllä itse, kun sitä raapaisten, sanoi hän heittäen palavan tikun kadulle, — mutta ei se pääse sytyttämään koko laatikkoa, ja tuolla kosteassa sen liekki sammuu. Etkö luule tämän lakon käyvän samoin?

— Eihän se minuunkaan juuri enempää koske kuin virsi lukkariin tai kuolema haudankaivajaan, mutta veisata lukkarin kuitenkin täytyy ja haudankaivajan maata pöyhiä. Eihän tästä pääse, kun kerran pitää elää, puhui Valtari, joka rakasti vertauksia.

He olivatkin jo tulleet Auerin upealle asunnolle pienen kaupungin kauneimpaan taloon torin laidalla. Talo oli pienen puiston sisällä, jonka läpi laaja käytävä vei suoraan portaille. Se oli huvilatyyliin rakennettu korkealle kivijalalle sisältäen kymmenkunnan huonetta. Kaikkialla huomasi käytännöllisen älyn ja kehittyneen kauneudenaistin luomaa mukavuutta ja somuutta, jossa ei tosin oltu tavoteltu taiteellista yllätystä, mutta kuitenkin saavutettu sopusointuinen värien ja viivojen sulavuus sekä persoonallinen kodikkuuden tunnelma.

— Elää, kunhan ne osaisivatkin elää, sanoi Auer.

— Osaa elää, niin sinä sanot, vastahan sitä tällaiseen taloon astuessaan tuntee, että on joku soppi maailmassa, missä leipähuolet eivät ole pääasiana.

— Setä Valtari puhuu taas leipähuolista, silloinhan setä on varmasti hyvällä tuulella, sanoi Airi ja juoksi keittiöön laittamaan vauhtia keittäjään, että isä parka saisi ruokaa kauheasta vankeudesta päästyään.

Virva ja Allas tulivat juuri paraiksi päivälliselle.

— Kävivätkö he avaamassa jo ovet? kysyi Allas nähdessään enonsa.

— Me luulimme isän vielä olevan pankissa, yritti Virva selittää hämmästystään.

— Kyllä hän teidän puolestanne olisi siellä saanut olla vaikka kuinka kauan, sanoi Airi. — Setä Valtari ja minä...

— Hiljaa, kummityttö, sanoi Valtari nostaen sormeaan. — Se on valtiosalaisuus meidän kesken. Jaksatkohan sinä muistaa sitä?

Airi kyyristyi kasaan ja nauraa kikersi, mutta muuttui samassa vakavaksi. Hänelle iski vasta mieleen, etteihän isä ollenkaan tiennyt, kuinka ovi oli saatu vahdista vapaaksi.

— Minä yritän jaksaa, sanoi hän urhoollisesti ja niiasi samalla juhlallisesti: — Päivällinen, olkaa ystävälliset ja käykää pöytään!

Isä oli tavallisesti vakava pöytään istuessaan ja Airi sai aina kirkkoilmeen, heti kun kuuman ruuan tuoksu tupsahti nenään.

— Onhan sitä nyt ollut karnevaalia, sanoi pankinjohtaja.

— Minusta tuntuu, sanoi Virva — että nyt on oltu suoria ja rehellisiä, kukin uskaltaa olla juuri sellainen kuin on, vaikka sehän se ilveilyltä taitaa tuntuakin.

— Minustakin ihmiset ovat olleet niin hyviä! huudahti Airi, mutta vaikenä äkkiä nähdessään isän varottavan katseen.

— Naamiohuvia ilman naamareita, mutta marakatin temput jäljellä, sanoi Auer ivallisesti hymyillen.

— Kaikkeahan voi selittää ilveilyksi, sanoi Allas.

— Selvintä on pitää ihmiselämää näytelmänä, jatkoi Virva yrittäen kääntää keskustelua yleisemmälle tolalle.

— Niin, onhan taivaallinen isämme voinut sepittää sen omaksi huvikseen, huokasi Valtari hurskaasti kuivaa naamaansa irvistäen, nielaistessaan ruokaryypyn. — Saamme olla kiitollisia, että meille on suotu keskisäädyn siedettävät osat.

— Minä pahoin pelkään, etteivät meidän osamme ole vähääkään mielenkiintoisia, sanoi Virva.

Valtari yskäsi kuivasti ja kiersi piikkisiä viiksiään: — Onhan niitä kylliksi alimmassa säädössä, oikein selkäpiitä karmivaa tarmoa ja rikollisuutta, jos se on intressanttia.

— Rikollisimmista voi tulla pyhimyksiä, sanoi Virva. — Eikä mikään estä meitä taputtamasta heille käsiämme.

— Pyhimykset ovat hyvin vallanhimoista väkeä, sanoi Auer.

— Olivathan ne ennen muinoin tietäjät ja noidat mahtimiehiä, yritti Allas tasottaa. — Bramaanit ovat vuosisatoja pelottaneet kansaa pelkällä katseen voimalla. Ja entäs meidän kirkko? Osittain ollaan vieläkin varmat siitä, että paha korventaa hangollaan sieluja tulisessa pätsissä, ja että Jumala on vanha ukko harmaassa vaipassa yläpuolella pilviä.

— Se on kyllä lapsellinen usko, mutta kaunis, sanoi Auer. — Pelko on hyvä kasvattaja, mutta raakuus ja typeruus ovat hyvin vaarallisia.

— Raakuus ja vallanhimo, jatkoi Virva huomaamatta isän terävää katsetta. — Taikka oikeastaan hävittämishalu — nykyinen sotalaitos.

— Hävittämishalu on ihmisessä niinkuin luomishalukin. Jos voitaisiin ajatella maapallon tuhoamista kokonaisuudessaan, niin kyllä kai sekin tehtäisiin. Kaikeksi onneksi ei ihminen voi pilstota luontoa muuta kuin osittain ja hävittää nerollaan vain sen verran kuin uuttakin luomaan kykenee, sanoi Allas.

— Nämä raakalaiset täällä luulevat kai rakentavansa, sanoi Auer.

— Kyllä heistä aikaa pitäen voisi rakennusmestareitakin tulla, kun heidät pesisi ja pukisi ja veisi hienoon saliin esitettäväksi, heitti Valtari leikiksi.

— Hienot nautinnot voivat tehdä sellaisen ihmisen, että se kelpaa ylhäiselle naiselle mieheksi, mutta rakentajaksi — tuskin, sanoi Auer.

— Eivätkö kaikki ihmiset tahdo nauttia ja olla hienoja? kysyi Airi pikkuvanhasta.

— Sinä unohdat kanuunat ja esivallan, sanoi Allas.

— Voidaan kääntää kanuunat itse nauttijoihin ja esivaltaan, huomautti Virva, — miten silloin on tehtävä?

— Silloin vedotaan kansaan, sanoi Allas. — Kirjotetaan vekseleitä, luvataan hyvittää, neuvotellaan, sovitellaan. Usein ovat vekselit väärä taikka ne jätetään lunastamatta. Rahasummana voi olla ijankaikkinen elämä, taivas, vapauskäsite ilman leipää —

— Eihän kansa tahdo enää tunnustaa sitä vekseliä. Mitä nyt on tehtävä? kysyi Valtari.

— Nytkö, sekaantui Auer puheeseen, — kansa kirjottaa itse vekseleitä omalle typeryydelleen, raain tulee rikkaimmaksi ja rikkain raaimmaksi.

Hänen silmänsä siristyivät kiiltäväksi viivaksi ja sisäinen halveksuminen kidutti häntä.

— Taikka sivistyy ja murtaa entisen valtiomahdin ja lunastaa vekselin loistavasti, sanoi Virva katsoen suoraan isäänsä tuskin huomattavalla uhalla.

— Niin, nyt he muodostavat yhtiöitä, ja pääomana on tulevaisuuden ihmisyyshanne, rauhan valtakunta, sivistys, sanoi Allas.

— Tarkotatko sinä, Aksel, sivistyksellä sitä, että heitetään ruumiillinen työ ja eletään nautinnoille ja anastetaan älyllä valtaa?

— Sitäkin, käyhän elämä laineittain, sysäyksissä.

— Ympäri käydään, yhteen tullaan Teidän kansanvaltanne onkin siis vain ensimmäinen askel ylimysvaltaan. Se on yhtiö, niinkuin sinä sanoit. Minä pahoin pelkään, että siinä yhtiössä persoonallisen vastuun puute viekottelee huijaukseen. He lainaavat, ottavat vekseleitä, väärä ja oikeita. Velkarahoilla on erinomainen menekki, sillä maksupäivä tuntuu aution etäiseltä. Maksukykyisyys kasvaa fantasiassa, hyvä tahto pettyy toiveissaan ja jonakin kauniina päivänä nämä Kansanvallan yhtiömiehet eivät enää olekaan täysin luotettavia ihmisiä, ja seuraava askel on petos, lankeemus ja — tyrmä.

Pankinjohtaja tuntui nyt täysin vapautuvan painostavasta tunteesta eikä mikään juhlapäivällinen olisi voinut houkuttaa häntä tämälapsuuteen puheliasuuteen, mutta hänen täytyi saada keventää mieltään. Nuoret olivat ihmeissään ja vanha Valtarikin iski väliin silmää Airille, joka tyytyi kuuntelemaan syvämielistä keskustelua levittäen silmänsä suuriksi, ikäänkuin järki niiden kautta olisi pyrkinyt hänen suloiseen tyttöpäähänsä.

— Väittääkö pappa, että elämä on umpimutkaan joutumista eikä eteenpäin kulkua? kysyi Virva.

— Minä en väitä mitään, sen jätän viisusoppineiden tehtäväksi, sanoi pankinjohtaja katsoen Allaaseen. Näyttää vain siltä, että yhteiskuntaluokkien edut, niinkuin yksityistenkin, riitelevät keskenään ja pakottavat vastapuolueet vihaamaan toisiaan.

— Pitäisi siis aina vain seistä luokka luokkaa vastaan.

— Onhan uskonnollisuus, hallitus, yritti Allas.

— Ei se estä rahamaailmaa hallitsemasta.

— Minne jäävät vapaus, tasa-arvo ja veljeys? huudahti Virva.

Allas punastui ja kalpeni jälleen muistaen, kuinka valtavan vaikutuksen Poudan puhe oli tehnyt.

— Huijausyhtiö, joka nimittää itseään koko kansaksi, taikka sosialisteiksi taikka demokraateiksi, käyttää niitä väärinä vekseleinä, sanoi pankinjohtaja heittäen tutkivan katseen Virvaan ja Allaaseen, ja hänen hymynsä oli katkera.

Keskustelun aikana oli Virva joutunut omituisen mielenkuohun valtaan. Hämärä tunne vakavista voimista viisastelevien sanojen alla nousi hänen kurkkuansa karvastelemaan tukehuttavana palana. Mikä oli tämä outo tuska? Hän heitti selittelyn karttaen tuskaa. Ja sittenkin! Kapinalliset tunteet

nousivat silmissä säkenöimään epämääräisinä ja muodottomina uhmaten jotakin outoa ja mahtavaa voimaa. Ristiriitaiset, salamannopeat ajatukset risteilivät hänen tajunnassaan vihlaisten koko hänen olemustaan. Sydän pysähtyi tai jyskytti hillittömästi. — Naisella sanotaan olevan hieno vaisto erottamaan oikea väärästä, sanoi hän serkulleen, mutta samassa hän punastui kaulaa myöten, sillä uusi ajatus iski häneen salaman tavoin ja pakotti kaiken viisastelun vaikenemaan.

Hän ei enää kuullut, mitä Allas sanoi, ja kysyi itseltään: senkö vuoksi vain, eikä totuuden? Olkoon niinkin, mutta miksi tämä tuska? Olenhan oikeastaan ulkopuolella elämän taistelua, turvassa... Hän hymyili omia mietteitään. — Isäni tytär, rikas, kaunis, lahjakaskin — ja oikeastaan, jos kapinoin, menen omaa tietäni taikka hänen tietään — olenko mitään, kukaan? Oh, tyttö riepu — en muuta mitään!

Tuska ja ajatusten temmellys jatkui yhä. Pienen käden nyrkki iski äänettömästi tuolin selkään. — Eikö mitään?

Kaikki olivat jo poistuneet ruokasalista, vanhat herrat siirtyneet kahvin ja tupakkansa kera talon isännän puolelle, ja nuoret olivat menneet vierashuoneeseen takkavalkeata pitämään. Allas maisteli Airin kanssa kahvia ja sai luvan polttaa.

Virvan kasvot hehkuivat, ja harmaissa silmissä leimahtelivat oudot liekit.

— Sinä olet kuin sähkötetty, sanoi Airi hänelle. — Anna leimahtaa, muuten palat sisällisesti.

— Merkitsisikö tuo mitään, vaikka palaisikin. Turvalliset seinät ovat aina ympärilläni kuin muurit vastassa. Minun on pakko olla turvassa.

— Sinua ei pakottaisi kukaan eikä mikään, sanoi Allas äänellä, jonka sointu aina muuttui helläksi ja kunnioittavaksi Virvalle puhuessa.

Virva nauroi hermostuneesti.

— Sinä uskot minun voivan tehdä ihmeitä. Ei, rakas Aksel, vapautta ei taida olla missään. Ehkä isä on oikeassa, kaikki, kaikki voi olla väärää vekseleitä.

— Meillä on tosiaan erinomainen taipumus pitää toisiamme kurissa. Jos kuuluu johonkin ryhmään, sukuun tai piiriin, on viisainta uhrata omat omituisimmat mielitekonsa, sillä jos astuu piirin ulkopuolelle, vain askel viivan ylitse — et enää kuulu siihen, olet kuollut, sinua ei tunneta eikä tunnusteta, puhui Aksel yrittäen mukautua Virvan ajatuksenjuoksuun, jotta ei ärsyttäisi häntä.

— Ympärielle kasvaa tyranneja ystävän nimellä, jatkoi Virva.

— Virvastakin on tullut puhuja, sanoi Airi hypäten seisaalleen.

— Ymmärrätkös, sinä Aksel, tätä? Isä oli pöydässä kuin — kuin — Baabelin torni, niin korkea ja varma. Nyt on Virva sekottanut kaikki kielet, ainakin itsessään. Mikä sinun on?

— Älä utele tyhmyyksiä! oikaisi Virva sisarellisesti. — Minä vain mietin, uskaltaisitko sinäkään, Aksel, puolustaa minua, jos nyt tekisin jotakin tavatonta ja merkillistä, ehkä hyvinkin omasta piiristäni poikkeavaa?

— Astuisit yli viivan...! Ahaa, nyt minä ymmärrän! haihatti Airi levittäen silmänsä ja veti kielen huulilleen torveksi ja vihelsi hiljaa.

— Ole nyt, taikka minä lähden, torui Virva.

— Puolustus olisi rakas velvollisuuteni, jos sitä tarvittaisiin, mutta sinä et julkisuudessa milloinkaan erehdy.

— Julkisuus, huu, se on pelottava hirviö, se lyö pakosalle rohkeimmankin. Ehken uskalla — ehkä uskallan. Ritarillisuus ja velvollisuus, niin, ja kunniakin! Hui, hai, mitä ne auttaisivat meitä? Pärjääjät huutaisivat ääneen, musertaisivat halveksumisellaan kaikki, jotka meitä uskaltaisivat puolustaa. Sinä et sitä kestäisi, Aksel!

— Onko sattunut jotakin? Minä en oikein ymmärrä, mihin sinä tähtäät, sanoi Allas levottomana Virvan kiivaudesta.

— Sinä kysyt, onko sattunut jotakin, on, on tuhat kertaa tänä yhtenä ainoana päivänä. Minä olen elänyt kymmenen vuotta tänä päivänä, eilen, sen edellisenä. Kaikki entisyyteni on kuin hämärää unta, olematonta. Ja nyt kun luulin saaneeni kiinni jostakin oikeasta ja varmasta, nousevat kaikki epäilykset. Tämä on — toiveet voivat tehdä ihmisen hulluksi. Minä tahtoisin — ja tiedänkin sen oikeaksi, ehkä teenkin sen — mutta silloin te kaikki heittäisitte minut!

— Minä... Virva kulta, sinä olet kiihtynyt, yritti Allas neuvottomana. — Ehkä olen loukannut sinua — tietämättäni.

— Sinäkö — et, ystäväni. Sinä olet niin oppinut, etteivät omat luonnonvoimasi enää voi ketään loukata. Sinun dogmeillasi on määrätty tarkoitukset yläluokan hengessä, yliopiston kurssien mukaan. Sinä olet pohjaltasi perin sivistynyt!

— Virva kulta, nyt et sinä ole sivistynyt, sanoi Airi.

— En, minä olen hirmuinen! huudahti Virva.

— Virva on ihan oikeassa, sanoi Allas.

— Sinä nyt puolustat Virvaa, vaikka hän sanoisi sinua vanhaksi peruukiksi.

— Olisi hyvin hauskaa olla vanha peruukki, jos nyt olisimme vanhoja ja onnellisesti eläneet yhdessä koko elämämme, sanoi Allas hartaasti katsellen Virvaa.

— Kiitoksia paljon, tuiskahti Airi. — Sinulla näyttää olevan erinomaiset taipumukset peruukiksi. Onnea matkalle, mutta älä vasta toivo minua seuraksesi. Virva ei myöskään näytä olevan erittäin halukas.

— Sinähän oikein kipinöit, muistutti Virva.

— Minua niin pistättää tuo Akselin saamattomuus!

— Sovitaan pois vihat. Virva, oletko sinä loukkaantunut?

— Minäkö, en, minä en ole mitään.

— Me olemme vapaita ihmisiä ja vielä vapaammiksi tulemme, saneli Airi intoillen.

— Mitä paremmin tiedät tehneesi ja teet, sitä kovemmin sinua isketään, sanoi Virva.

— Sinä olet kunnianhimoinen! huudahti Airi lyöden kätensä yhteen sellaisella voitonvarmuudella kuin olisi keksinyt ikiliikkujan.

— Tahtoisin olla, sanoi Virva aivan toisella äänellä. — Hänen ärtyisyytensä oli äkkiä haihtunut. — En kuitenkaan tiedä, mitä on kunnia, jota sinä nyt tarkoitat. Ihailen kyllä niitä, jotka sen saattavat voittamaan. Mahtaa olla suurta ja tuskallista.

— Eihän se itsessään vielä mitään ole, sanoi Allas.

— Eiköhän se sentään harmaassa arkielämässä lämmitä ja loista, sanoi Virva leppyneenä ja laimentuneena upottaen katseensa mustaan marraskuun iltaan läpi akkunan.

Allaan katse seurasi hänen mielialojensa vaihteita. Kiivaasta naisesta oli tullut taas taipuisa tyttönen, katseessa kaiho ja alistuva hellyys.

Nuori mies selitti tämän vaihtelun itselleen edullisella tavalla. Sehän oli niin luonnollista hänestä. Virva ei huomannut serkkunsa erehdystä, hän oli jäänyt tuijottamaan pimeyteen.

— Hyvästi! sanoi hän äkkiä, riensi eteiseen ja veti päällystakin hartioilleen ja painoi kevyen huopahatun päähänsä ja juoksi ulos.

— Huhhei, sen tuuli vei! saneli Airi.

XII

Anttu Pouta oli jo kauan aikaa odottanut levottomana portilla ja tarttui kiivaasti Virvan ojennettuun käteen hänen saavuttuaan.

— Kiitos tulostanne, luulin jo unohtaneenne!

— Anteeksi, taisin viipyä.

— Ei se mitään. Katsokaa tuonne torille, huomaatteko mitään erityisempää kokouksen menossa?

Sehän on kovin vilkasta, ei taida yksikään seistä paikallaan taikka vaiti.

— On saatu uutta sytykettä. Kertokaa, mitä on tapahtunut? Lakkojuna saapui juuri lännestä, sanoi Pouta ja painoi Virvan käden kainaloonsa.

— Lakkojuna, mikä se on? naurahti Virva astuen tahdissa nuoren miehen kanssa.

— Ainoa luvallinen juna nykyään. Kutka siinä kulkevat?

— Kansa itse.

— Sekö koko kansa?

— Juuri se. Olisittepa ollut näkemässä meidän poikia ja tyttäriä. Se oli oikein huh, hah, hei! ilo irti ja huolet poissa. Hanurit ja laulut soivat, voileivät ja omenat hävisivät nauraviin suihin, lakia laadittiin ja valtion hallitusta pohdittiin ja manifesti oli taskussa, oma manifesti.

— Taaskin puhutte arvotuksia, mikä manifesti?

— Punainen manifesti, niin, niin, ette taida olla oikein selvillä. Se on nyt se tamperelainen julistus, josta täällä kyllä on jo vähän kuultu. Sain yhden kappaleen tuttavaltani junasta, muuten se kuuluu olevan matkalla tänne ja saapuu jo ennen kokousta, puhui Pouta vetäen taskustaan punaisen paperin. — Emmekö mene tuonne kahvilaan lukemaan, minä en ole kerinnyt siihen vielä oikein perehtyä.

He pujottelivat kansan joukosta kahvilan portaita kohti kuullen kaikkialla innokasta keskustelua ja paikoin kiistaa. Lakkojuna oli tuonut tosiaan hyviä viestejä lännestäpäin ja antanut uutta vauhtia ja innostuksen aihetta ja rientänyt yhä edemmäksi itään riemuisaa voittokulkuaan jatkamaan yksin autiolla radalla kuin suuri aalto ulapalla kiitäen ja liittäen itseensä pienet laineet ryöppynä edellään. Sen ajama innostuksen pyörre kulki seudusta seutuun keräten kansalaiset koolle asioita pohtimaan.

— Jokainen eukkoraasu ja äijärähjä on nyt valtioviisas ja oman onnensa seppä, sanoi Valtari tultuansa hänkin torille mennessään illalla kotiin. — Niin, ei tarvitse muuta kuin tuosta noin lavalta sanansa sanoo, niin koko kansa sen tietää ja tajuaa ja kai se sitten johonkin kirjaankin pannaan, mitä tuossa noin selvästi sanotaan ja ymmärtää annetaan, vakuuttelivat toiset porvarit ivailen.

Virva ja Pouta nousivat ylös kahvilan portaita ja löysivät entisen rauhallisen soppensa sivuhuoneessa ja syventyivät tarkastamaan tamperelaista julistuskirjaa.

Tämä on totisesti punainen! huudahti Virva lukiessaan. — Tässähän naisetkin saavat sananvaltaa, voisivat äänestää itse hallitustakin valittaessa! Mitä tämä on? "Koska etuoikeudet eri tahoilla maata näinä päivinä innokkaasti puuhaavat eduskunnan kokoonkutsumisesta, julistaa proletariaatti, ettei se voi missään tapauksessa hyväksyä sellaista eduskuntaa, joka on pantu kokoon nykyisen valtiopäiväjärjestyksen mukaisesti j.n.e. Sen sijaan kutsutaan täydellä lainsäätövallalla varustettu kansalliskokous heti koolle. Kansalliskokousta kokoonpannessa olkoon jokaisella kaksikymmentä yksi vuotta täyttäneellä hyvämaineisella Suomen kansalaisella yhtäläinen, välitön ääni- ja vaalioikeus". Mitä tämä oikein on? Minä en tajua selvästi, sanoi Virva tuijottaen paperiin, ja ristiriitaiset käsitteet kiistelivät nousten mikä milloinkin etualalle.

— Loukkaako teitä proletariaattien rohkeus? naurahti Pouta.

— Ehkä, eihän voine siirtää noin vain käden käänteellä vanhaa.

— Tahtoisitte ehkä antaa vanhalle oikeuden itse laskeutua pohjaksi uudelle.

— Niin, se olisi oikeampi tapa, mutta sitä te ette ehkä salli. Oikeastaan minua ihmetyttää, mitä tarkoittaa "Suomen kaikilla kansalaisilla yhtäläinen, välitön vaali- ja äänioikeus". Minun päässäni on varmaan kaikki sekaisin — kaikille kansalaisille — naisilleko myös?

— Niin, niin, neiti Virva! Eikö minun puolueeni ole kaukonäköinen ja ruhtinaallinen?

— Vaalioikeus, voivat tulla valituiksi, niinkö?

— Niin, niin, neiti Virva!

— Ja saavat valita naiset naisia ja miehet miehiä ja päinvastoin ja me olemme kuin miehet, niinkö?

— Aivan niin, eikö se ole jo alkua uuteen ihmisyyteen?

— En minä tiedä, en osaa sanoa, tuntuu vaan kuin jotakin minussakin sulaisi ja pääsisi valloilleen. Se on kaunista — kuin olisin saanut suuren lahjan. Tuskin se voi toteutua, sanoi Virva alakuloisena.

— Taaskin te epäilette, sanoi Pouta ja likisti hänen kättään, — ettekö kuule laulua tuolla torilla?

He istuivat käsi kädessä ja kuuntelivat.

Jo notkelmasta nousi merkkisauhu, se syömet sytti, puhkes innon pauhu. Kapula kiersi, vannoni valan kansa, se kauemmin ei kanno kahleitaan, ei saa se väistää vainon verisutta, siis rohkein rinnoin kohti vapautta! Ken rintamansa rikkoo taiston tiellä ja liiton suuren pettää pelkomiellä, kun vaarassa on isänmaa ja kansa, häpeä ja herja olkoon palkanansa! Kotoinen liehuu lippu, rusoa hohtaa poski: Nyt taistellaan, jo täytyy nousta päivä uus, vapaus, veljeys ja yhdenvertaisuus!

[Lakon aikana painattanut sosiaalidemokratian komitea. Tekijä tuntematon.]

Lavantäyteinen soittokunta säesti kansan yksinäänistä laulua.

— Heillä on usko, ja kun se kerran on syttynyt tuolla noissa sydämissä, tuhansissa, tuhattuhansissa sydämissä, ei sen hehkua enää voi sammuttaa, ei koskaan! Se kytee ja sytyttää nousevan polven rintaan saman kydon. Se on nyt todellisuutta, oleva ja pysyvä tosiasia, ei mikään haave enää, ei kaunopuhelias lause. Me tulemme sitä kehittämään ja uudet elämän muodot hahmottuvat kauniisti rauhan aseilla.

Kansalliskaartilainen astui samassa sisään ja ilmotti:

— Täällä on lähetti Tampereelta.

Pouta ja Virva lähtivät kokoussaliin ja tapasivat siellä lähetin, joka oli tuonut julistuskirjoja suuren mytyn.

— Tulen Tampereelta, terve, sanoi hän ojentaen kättä.

— Terve tuloa, tuotteko julistuksen?

— Tuon ja tovereilta innokkaat terveiset. Meillä taistellaan, kestetään, nyt on köyhälistön aika tullut!

— Kuinka tuota — kuinka on ollut? sanoi Pouta osaamatta jatkaa miehen tapaan.

— Suuri innostus, väliaikainen hallitus on valittu. Tämä julistuskirja hyväksytty perustuslaillistenkin kokouksessa ja koko kaupunki on sitä juhlinut soitoin ja soihtukulkuein riemukulussa ja juhlissa.

— Oho, ettekö voi jäädä kertomaan tästä meille kokouksessa? Se alkaa aivan pian, sanoi Pouta.

— Minun tehtäväni on viedä näitä julistuksia eteenpäin, resiinani on asemalla. Toivon teille hyvää jatkoa. Julistuskirja on luettava kansankokoukselle lakkokomitean yksimielisesti hyväksymänä ja juuri sellaisena kuin se on.

— Eihän se ole ilman pätevä, myönsi Pouta kätellessään poistuvaa lähettiä. — Vai, mitä te sanotte? kysyi hän kääntyen Virvaan, joka istui vasemmalla pöydän ääressä.

— En minä tiedä, meikäläisten en luulisi hyväksyvän sitä sinänsä, siitä olen melkein varmakin.

— Entä te itse, hyväksyttekö?

— Minäkö? En, en aivan, en sinänsä.

— Mutta jos nyt koko asia menisi myttyyn tuon erimielisyyden vuoksi, ettekö sittenkään...?

— Eihän se riitä riipu.

— Minä sanon, että se riippuu siitäkin paljon.

— Minä en sitä usko.

Pouta katsoi häneen avosilmin kuin arvotukseen ja vähitellen ilmestyi katseeseen sama tuskainen ilme kuin päivällä hänen puhuessaan.

— Nyt on käsissämme arka, kallis asia, emme saa muistaa itseämme, sanoi hän hiljaa.

— Juuri sen vuoksi en voi tehdä vastoin vakaumustani, sanoi Virva vakavana.

— Niin, mitä minä olen teille? Maankiertäjä, tänään tässä, huomenna tuolla, yksi heistä, miksi te

minua uskoisitte?

— Teette väärin vedotessanne minun rakkauteeni ja kuitenkin olette itse pidättänyt oikeuden erottaa mielipiteet ja tunteenne.

Pouta katsoi häneen taaskin kummeksuen, mutta samassa hän käsitti ja painoi päänsä niin nöyränä ja neuvottomana, että Virva laski kätensä hänen käsivarrelleen lohduttaakseen.

— Näette, kuinka vaikea on erottaa niitä kahta, tunnetta ja vakaumusta.

Pouta sulki silmänsä ja puristi kädellään pöydän laitaa voidakseen pidättyä sulkemasta syliinsä sitä kallista olentoa, joka kuului hänelle — eikä kuitenkaan kuulunut. Kahdenpuolinen tunne sitoi heidät ilman kosketustakin, ja kun Virva astui toiseen huoneeseen ollakseen näkymättömissä kokoukseen tulijoilta siksi, kunnes alettaisiin, seurasi Pouta häntä.

He olivat tuskin päässeet huoneeseen, jonka oven Pouta sulki, kun Virva tunsi voimansa raukeavan ja omituinen tajuttomuus valtasi hänet, ja ellei Pouta olisi samassa sulkenut häntä syliinsä, olisi hän kaatunut.

Se oli vain hetken huumaus ja samassa hän jäykistyi, työntäen lempeästi nuoren miehen luotaan: — Ei, ei, rakas, ei!

Hän eteni ovea kohti kuin vaaraa paeten, kevyenä kuin olisivat näkymättömät siivet kuljettaneet lattian poikki. Hän riensi pois taakseen katsomatta.

Ulkona oli melu vaiennut, ja Virva kulki torin poikki, missä tulisoihdut lavan ympärillä olivat ainoana valaistuksena marraskuun pimeänä iltana. Ajatukset harhailivat sameina ja muodottomina pääsemättä käsiksi mihinkään. Kaikki entinen oli mennyttä, ei enää palaisi milloinkaan. Mitä tahtoa, mitä ajatella, mihin tarttua?

Leuto ilta ja pimeys kietoi nuoren naisen vaippaansa ja hän kulki katua ylös kirkonmäelle, missä yksinäisyys ehkä soisi tynnytystä, astui hitaasti askel askelelta edeten aaltoilevasta kansan joukosta, ja hänestä tuntui, että hän vähitellen erosi samalla siitä, mitä oli ollut. Kansa tuolla kiirehti kotiin selvittelemään vastaisia kohtalojaan — hän täällä omiaan tahtoen löytää itsensä.

Miksi se oli tällä kertaa niin vaikeata? Hän oli aina ollut valmis avomielisesti ilmaisemaan mielialansa isällekin. Ilot, huolet, toivomukset ja tehtävät eivät hänelle milloinkaan vielä tuottaneet muuta kuin hetken päätöksen. Nyt, mitä sanoisi, miten esittäisi? Saiko hän ilman muuta antaa pois itsensä? Oliko hänellä siihen oikeutta?

Hiljainen: ehkä, ehkei, ja lopulla varma ja selvä käsitys totuudesta: ei! Hänellä ei ollut niin suurta oikeutta itseensä — ei vielä, lisäsi hän pelastaakseen mahdollisuuden. Isä oli vieläkin vastuunalainen hänestä kaikessa — niin, ihan kaikessa. Hänellä ei ollut olemisen varaa muuten kuin isän kautta.

Ahdistava tunto, elämisen tuska kidutti häntä ensi kerran ja sen jättimäinen, musertava taakka painoi koettelematonta nuoruutta. Miten hän oli voinutkin olettaa asuvansa kaiken tuon yläpuolella, irti siitä, niinkuin ei se häneen milloinkaan ulottuisi. Olihan hän aina ollut varma isän katon alla astuessaan, käsin kannettu ja sydämin kaikkialla vastaanotettu, ihailtu ja jumaloittukin. Mutta kuinka paljon oli niissä voitoissa ollut hänen omaa ansiotaan? Eivätkö kaikki vieraat ja omaisetkin aina yhdistäneet häntä isän hyvään asemaan? Missä oli hän itse heidän puntarissaan? Ehkä joku pieni somuuden piirre tässä kauniissa valaistuksessa laskettiin hänelle itselleen kuuluvaksi ja oltiin siitä ylen onnellisia.

Isälle hän tiesi olevansa rakastettu olento, osa hänen elämänsä, välttämätön sille, ja juuri se teki kaksinkerroin raskaaksi käden, joka pyrki kohottumaan omaa onnea kohti ja astumaan elämässä aivan vastakkaista tietä.

Niin, isä, oliko hän enää isää niin lähellä kuin muutama päivä sitten, jolloin horjumaton varmuus oli heitä lämmittänyt kuin yhteinen vaippa? Siellä oli ollut turvallista vaikka yksinäistä. Ja nyt, nyt hän oli sieltä ainaseksi lähtenyt. Se oli nyt niin pieni ja ahdas soppi, pyhä lapsenkehto — ei muuta. Ja tuo kaikki, mitä nyt oli tapahtunut, se oli elämää, kaikki nuo rakkaat ihmiset, tutut ja tuntemattomat, kokoukset, puheet, hullutukset, liottelut ja mielettömyydet, innostus, usko, työ ja tulevaisuus! Ah, ne olivat kaikki hänenkin osaansa ja sanomattoman rakasta ja suurta! Elämän pyhä autuus odotti häntä miehekkäällä povella ja hän saisi nähdä oman kuvansa kahden tulisen silmän pohjalla. Siellä oli uusi maailma, ja se lumosi ja kutsui, se huutaen vaati tulemaan — mutta siellä oli vaikeudet, työ ja vastuu...

Tulemaan, niin tulemaan, mutta kuinka hän voi mennä? Tyhjin käsin, outona, voimatonna, taitamatonna ja kuitenkin ylpeänä. Ei, ei. Ensin hänen täytyi olla heidän arvoisensa, voida astua elämän eteen ihmisenä ja vastuullisena, ansaita elämisen oikeus — niin, ansaita se!

Mutta miten, armias taivas, miten? Hänen päässänsä vasaroi ja katse tuijotti pimeyteen, jossa kaupungin rakennukset häämöttivät epämääräisinä möhkäleinä, uhkaavina kuin unessa kummitukset.

— Eihän onneansa voi varkain ottaa, huokasi hän, nousi kostealta penkiltä ja alkoi astua alas kirkonmäeltä tuskaisten epäilystensä vallassa. Äkkiä hän muisti kokouksen alkavan aivan pian ja tiesi tamperelaisen julistuksen joutuvan kiistan alaiseksi.

— Mitä siitä, olivathan puolueet hänestä yhdentekeviä. Elämä ja sen taistelut oli hänen nyt itse kestävä, yksin, niinkuin voi. — Tulkoon, mitä tuleman pitää, lohdutti hän itseään ja ohjasi kulkunsa majataloon.

— Soisinko, ettei hän minusta välittäisi? Ei, ei, hän on vain laskenut liian raskaan taakan hartioilleni. Jos hän olisi minut ottanut...! Ei, ei, vapaasti minä tahdon mennä, hänen vertaisenaan voimassa. Hän rakastaa minua — Jumalani, minua itseäni. Ja se on niin varmaa kuin minun tuskani ja autuuteni!

Virva saapui samalla portaille kuin kaupungin tunnettu sosialistinainen ja puhuja Hilma Roima. Hänellä oli kädessään punainen paperi, ja heti huoneeseen tultuaan nainen alkoi purkaa ihastustaan.

— Se on ihana, tämä manifesti, oletteko lukeneet?

Kokous oli jo melkein täysilukuinen ja sosialistit ja porvarit järjestyneet kukin omalle puolelleen, toinen oikealle, toinen vasemmalle omien lippujensa suojaan.

— Ompas sillä Poudalle sakkia, sanoi nahkuri Karri pujahtaen ravintolan sisähuoneisiin, jonne nyt juuri jostakin syystä vetäännyttiin porvariensa puolella.

Hilma Roima luki: — Kuulkaa, esimerkiksi tämä: — käytäntöön soveluttaen ehdottoman kansalaisvapauden vaatimme...

— Hyppää yli, se ei kuulu meille! sanoi maalari Porras, sosialisti, ja luki itse toisesta kohdasta: — uusi väliaikainen — ei, tässä se on — koska etuoikeutetut luokat tahtovat koota luokkaeduskunnan — kuulkaas niitä, vai luokkaeduskunnan! Hirvi, puolueen kynäniekka ja sihteeri, hyppäsi pystyyn ja löi nyrkkiä pöytään.

— Pois se, jos luokkaeduskunta vain kerrankin kutsutaan koolle, silloin keräämme kansaa ja rakennamme lihamuurin, joka ulottuu Riihimäeltä Helsinkiin saakka eikä ainoakaan luokkaeduskunnan mies siitä ulos pujahda, ennenkuin se on meidän puolellemme taivutettu!

Syntyi aika meteli ja huuto.

— Sen sijaan kutsutaan kansalliskokous heti koolle, sanoi Porras.

Hilma Roima otti puheenvuoron toisten vielä väitellessä ja huusi kimakalla äänellään: — Mitä sanotte tästä: yleinen ja yhtäläinen ja välitön ääni- ja vaalioikeus kaikille Suomen kansalaisille — kaikille, huomatkaa: kaikille, miehille ja naisille! Naisillekin, kuulkaas, naisille! huusi hän voimiensa takaa, kunnes ääni hukkui itkuun.

— Se on juupelinmoista, sanoi Hirvi.

— Niin, eikös ole? itki Hilma Roima, — äänioikeus ja vielä vaalioikeuskin — että minä voisin tulla valituksi valtiopäiville, juuri minä!

Hilma Roima pyyhki kyynelitään ja miehet tuijottivat häneen suu auki.

— Niin, niin voisitkin, jukuliste! vahvasti Porras omaa hämmästystään. — Siitä taitaa syntyä uusi tahti!

— Oikein tämä vie henton pois ruumiistani, oikein minua vapisuttaa ja niin tuppaa itkettämään.

— Totta tosiaan tämä on manifesti oikein kansan antama, sanoi Hirvi painavasti.

— Jos tämä toteutuu, tulee se olemaan suuri lahja ihmiskunnalle, puuttui Pouta puheeseen. Hän oli istunut Virvan kanssa vasemmalle.

— Porvarit eivät taida suostua, tässä on puhuttu hiukan tukistellen etuoikeutetuista luokista ja se on karvas pala, sanoi Hirvi.

— Manifesti on manifesti ja siihen täytyy suostua kuin rukki rohtimeen, vaikka siinä vähän päistäreitäkin olisi, vakuutti Porras ja iski taas kämmenensä pöytään.

— Täällä se on hyväksyttävä yksimielisesti, ellei hyvällä, niin pahalla! huusi joku.

— Hyvänen aika sentään, eihän tuohon voi olla suostumatta. Yleinen ääni- ja vaalioikeus on meille tärkeämpi kuin raitis ilma! vakuutti Hilma Roima.

— Saattaa olla, mutta tämä ei ole vielä laki, on vasta ehdotus, selitti Pouta.

— Ehdotus, mikä ehdotus? Ja on kuin säädös, manifesti! Vai jo takerrutte ja ehtoja latelette? Totta kai minäkin ymmärrän sen asian. Kun kerran on annettu meille tällainen aate, niin sen pitää elää ja lentää ja ottaa koko kansa ja koko maailma! Me taistelemme, puhumme viimeiseen hengenvetoon!

— Mitä te sanotte, neiti Auer? kysyi Pouta hymyillen.

— Toisissa naisissa on luokkaylpeys synnynäistä, se istuu kiinni kuin raidat kissan selässä, sanoi Hilma Roima silmäillen ivallisesti Virvaa.

— Te olette rehellinen, koska noin tunnustatte omat vikanne. Minä puolestani en tunne mitään luokkarajoja, tunnen vain ihmisiä, sanoi Virva.

— Hyvä neiti, nyt ei ole kysymys vain teidän tunnustanne ja teidän ihmisestänne, vaan kaikkein naisten ja kansalaisten yksimielisestä tahdosta. Yrittäkää hiukan ajatella, uhmasi Hilma Roima. — Tunnetteko julistuskirjan?

— Tunnen, sanoi Virva pysyen aivan tyynenä ja varottaen katseellaan Poutaa puuttumasta puheeseen.

— Ja kuitenkin voitte seistä tuossa kylmänä ja halveksuvana, niin, juuri, halveksuvana!

— Kullakin on oma tapansa ilmaista mielipiteensä, sanoi Virva hymyillen.

Ärtyneenä toisen hienosta ja ylevämmästä tavasta keskustella joutui köyhälistön tarmokas esitaistelija pois suunniltaan ja kohotti äänensä: — Teillä on tosiaan oma tapanne — jarrujen tapa se on! Ja jos te nyt tosiaan teette vastarintaa, emme takaa, mitä tapahtuu!

— Olette jalomielinen ja ilmoitate edeltäpäin vaarasta. Minun takanani ei ole mitään joukkoa, johon turvautuisin, olen aivan yksin ja sangen vähäväkinen, puhun ja toimin vain omasta puolestani.

Hilma Roima katsoi parhaaksi perääntyä, ei muka kannattanut. Tuollaisen voi syrjäyttää hartioiden nykäyksellä.

— Ei kannata väitellä tahdottomien kanssa, sanoi hän.

— Ette itsekään ehkä aavista, kuinka totta puhutte, sanoi Pouta Virvalle kahdenkeskisessä puhelussa. — Hän on jotakin puolueensa yhteydessä, nousee ja kaatuu sen kanssa. Te olette yksin, oma itsenne, kuuluen vain siihen suureen yhteyteen, jota sanotaan ihmisyydeksi, mutta se yhteys asuu etäällä ja väistyy aina sen mukaan edemmäksi kuin sitä tavotamme.

— Kuulumme siihen kumpikin, sanoi Virva.

— Kiitos, sanoi Pouta vahvistaen sanansa katseella, joka huumasi Virvaa. — Ja juuri sen vuoksi te varmaan tulette ymmärtämään ja auttamaan minua tässä taistelussa. Minä olen heidän kaltaisensa, käytän heidän aseitaan ja uskon siten paraiten hyödyttäväni heitä ja suurta asiaa.

— Minä en sitä vielä oikein usko.

— Pitäähän ihmisten kehittyä asteettain, emme ole vielä teidän tasollanne, käytämme toisia keinoja.

— Olette ehkä oikeassa.

Pouta ei voinut irrottaa katsettaan Virvan ihanista kasvoista, joiden kirkastuneessa ilmeessä kuvastuivat vaimentuneiden sieluntaistelujen mainingit vaihtelevana hymynä ja totisuutena, epäilynä ja vakaumuksena.

— Teidän viihtymisenne tässä minun rinnallani, meikäläisten parissa, kun kaikki teikäläiset siirtyivät tuonne toisiin huoneisiin — on minulle sanomattoman kallis todistus meidän...

— Minä pyydän! varotti Virva hätäisesti katsahtaen Poutaan ja luoden samassa silmänsä alas, sillä nuoren miehen oli mahdoton peittää tunnettaan. — Minun pitää kai nyt lähteä... ehkä se onkin parasta.

Virva astui ovea kohti vasemmalle katsoen vielä kerran seuralaiseensa ja vavahti, sillä Poudan olemuksessa ilmeni sellainen neuvoton tuska ja turvattomuus, ettei hän voinut kieltää häntä tulemasta mukaan toiseen huoneeseen, jossa he löysivät rauhallisemman sopen eivätkä kuitenkaan olleet kahden.

— Tapa ja tottumus ovat siihen määrään meidän herrojamme, että pitävät ihmisen valtavimmankin tunteen ohjissa. Kun näen vain vilaukseltakin teikäläisiä, muutun kylmäksi maailmanmieheksi. Olkaa huoletta, täällä olen toinen mies, puhui Pouta.

Virva hymyili nyt onnellisena ja hilpeänä unohtaen hetkeksi kaikki ristiriidat. Hänen metallinen käsilaukkunsa putosi matolle ja Pouta otti sen ylös ja nosti samalla nojatuolin Virvalle pienen pöydän ääreen.

— Käsilaukkuni, saanko? sanoi hän ojentaen kätensä sitä ottamaan. Pouta tarttui siihen, vei sen huulilleen kääntäen selin oveen eikä Virva tahtonutkaan estää ritarillista lemмен ja kunnioituksen osotusta, joka tuntui sopivan niin mainiosti hänen voitonvarmalle toverilleen. Hän vain hymyili ja tunsii vapautuvansa jostakin väkinäisestä ja luonnottomasta jäykkyydestä ja muuttui vallattomaksi tyttöseksi, jolle kaikki on herttaista leikkiä. Hänen kevyt mielialansa tarttui Poutaankin ja hymyt karkeloivat kahden nuoren kauniilla kasvoilla.

— Te ette saa luottaa minuun liiaksi, sanoi Virva.

— Vain sen verran kuin silmänne lupaavat.

— Minkä verran ne lupaavat?

— Sen verran, että saan laskea käteni tuolinne selälle.

— Jos se on levon tarpeessa, hyvin kernaasti, tuoli ei muuten kuulu minun käskettäviini.

— Kaikki, mihin te kosketatte, on minulle pyhää. Poudan käsi valahti kuin sattumalta tuolin selältä Virvan taakse.

— Kätenne ei ole enää tuolin selällä, sanoi Virva punastuen ja siirtyi tuolin syrjälle katsellen turvatonta kättä vieressään.

— Minä sain luvan, väitti Pouta kumartuen eteenpäin kohteliaasti tuolillaan kuin olisi tahtonut katsella käsilaukkua, jota Virva heilutti sormessaan. — Te ette pitäneet sanaanne.

Virva istui katse oveen päin ja kalpeni.

Pouta huomasi lemmittynsä kasvojen ilmeen muutoksen ja seuraten katseen suuntaa kääntäen oveen päin ja näki kynnyksellä Allaan, ja hänen olennossaan saman pidätetyn tuskan, mikä Virvan kasvoilla kuvastui.

Nuoret nousivat molemmat, ja Virva astui jäykkänä kuin unessa serkkunsa luo tarttuen hänen tarjottuun käteensä.

Pouta jäi yksin syrjäiseen huoneeseen lemменkateuden raadeltavaksi. Hän oli näkevinään Virvan katseessa sellaista omistavaa ja alistuvaa hellyyttä, ettei se voinut olla muuta kuin... hän oli sokea ja herkkäuskoinen narri, eikö hänen pitänyt tietää ja käsittää, ettei...!

Punainen sumu häilyi onnen hemmotteleman nuoren miehen silmissä ja vaivoin hän pääsi rauhottumaan voidakseen alottaa kokouksen, johon häntä odotettiin.

* * * * *

Kun Poudan puoluetoverit olivat jääneet yksin neuvottelemaan manifestista, tulivat he yhä enemmän vakuutetuiksi, että nyt tulisi ero porvarillisista. Sitä tiesi heidän mielestään myöskin vastapuolueen siirtyminen keskenäisiin neuvotteluihin sivuhuoneissa ja sitäpaitsi oli torilla kuultu sangen äänekkästä erimielisyyttä.

— Kyllä heidät pannaan hyväksymään yksimielisesti, ellei muu auta, niin piiritetään koko talo ja aseet kuntoon — povitaskuissa. Katsotaan sitten, kuka vastaan porisee! oli Porras puhuvinaan leikillä, mutta kaikki tiesivät, että mies voi tottakin tarkottaa.

— Oikein sinä meinaat pohjalaisten tapaan puukolla ja paukkeilla, naurahti Hirvi.

— On sitä vähemmästäkin aseeseen tartuttu ja puukkoa heilutettu.

— No, on, ei silti. Minulla olisi toinen tepsivämpi ehdotus. Pannaan neuvo neuvoa vastaan. Olut-Valtari on kireissä väleissä kaupungin asukkaiden kanssa. Siitä nuorasta pitää vetää. Elleivät porvarit suostu yksimielisesti hyväksymään julistusta, niin silloin heidän pomonsa vedetään kireälle, ehdotti Hirvi.

— Ahaa, voitaisiin pitää pieni selitys ja tulistuskokous täällä torilla.

— Oikea pystyvalkea siitä tulla pitää ja savun pitää olla niin sakea, että se sekottaa pään!

— Oikein, oikein! huudettiin salissa.

— Kun into on saatu nousemaan, mennään tervehtimään Olut-Valtaria oikein soihtukulkuein ja sakissa!

Nuoret olivat nyt ottaneet urakalla asian hoidon ja se alkoi saada huimaavan vauhdin.

— Ja käydään vieraisilla tehtaassa, voisihan sen kaljan antaa maistaa maatakin, eiköhän silloin meitäkin muistettaisi!

Pouta ilmestyi joukkoon synkkänä, ja paha ennustavalla äänellä hän sekaantui puheeseen.

— Jopa helkkarissa, teiltä puuttuu asiallisuutta. Porvareja pitää aina lähestyä kirjallisesti ja juhlallisesti, paraatinaama ja paraatiryhti, komeasti, ivasi hän hyvin tietäen yllyttävänsä joukkoa.

— Niin, niin, riuskasti! huusivat nuoret miehet puolueen leiristä.

— Laadimme anomuksen ja vaadimme Valtarin lakkauttamaan oluen myynnin ja valmistamisen? ehdotti nyt Hirvi saaden kiinni asiallisuuden päästä.

— Ellei hän suostuisikaan...!

— Kuinka hän voisi sellaiseen suostua, tehdashan on yhtiön, sanoi Pouta.

— Mitä sitten hyödyttää koko puuha? sanoi Hilma Roima.

— Hoilataan hetkisen alas ja huilutetaan porvareja heidän omista perisyneissään, ja jos kovalle ottaa, laukaistaan joku pamaus ilmaan. Se jo tepsii, porvarit taipuvat, kun koko kaupunki on meidän puolellamme. Sitten pidetään kokous ja saadaan siinä yksimielinen hyväksyminen julistuskirjalle ja se luetaan kansankokoukselle aamulla, hurraa, voitto meidän! ehdotti Hirvi.

— Ja taas olemme vieneet asiamme tuuman eteenpäin.

— Nyt on yritettävä ensin tässä kokouksessa paraan mukaan.

— No niin, että tulta iskee ja savu käy! sanoi Pouta.

Miehet nauroivat.

— Mikä punakaartilaisia niin lystittää? kysyi nahkuri Karri astuen saliin sivuhuoneesta.

— Täällä vain joku kertoi nahkurista, joka kävi itse nahkasammiossaan koettamassa, oliko liemi kyllin kuuma, ivaili Pouta.

— No, oliko se? mörähti Karri levittäen jalkansa ja sieramensa kuin olisi vainunnut jotakin käryä.

— Siitä ei taru kerro.

— Sen saatte ehkä tänä iltana nähdä, sanoi Karri silmäillen miehiä alta kulmain.

— Mitä nähdä? sähähtivät kaikki.

— Siitä ei taru vielä mitään tiedä, hymähti Karri vilkaisten Poutaan.

Porvarit olivat jo kaikki kerääntyneet saliin. Heillä oli ollut neuvottelu, miten menetellä julistuksen suhteen, ja saatu päätökseksi olla perustuslaillisia ja pysyä vanhan pohjalla uutta laatiessa. Ei mitään rajuja hyppäyksiä uuteen ohi vanhan. Sosialistien punaiset haaveet voisivat tuottaa arvaamattoman vaaran. Uudistuksia kyllä täytyi saada aikaan, luonnollisesti, mutta laillisessa järjestyksessä valtiopäivien kautta. Tamperelaista julistusta ei voitaisi hyväksyä kansalle luettavaksi. Heidän velvollisuutensa oli pysyä tässä pikku kaupungissa vakaumuksessaan lujina niinkuin otaksuttavasti kaikkialla muuallakin tehtiin — oltaisiin lain ja järjen kannalla.

— Tohtori Allas kai ottaa puhuakseen ja vastatakseen kaikkien meidän puolestamme, jos punaiset kiristävät hyväksymään, niinkuin kuulemani mukaan aikovat tehdä, sanoi Karri. — Se kuuluu olevan heille hyvin tärkeä seikka tällä hetkellä.

Nyt oli asia sovittu ja siirryttiin saliin.

Allas oli pysähtynyt ovelle voimatta peittää tuskaansa nähtyään serkkunsa Poudan kanssa hyvin tuttavallisessa keskustelussa. Mutta kun Virvan kasvoilla kuvastui epäroivä ja herkkä tunto siitä, mikä painoi serkun haavoittunutta mieltä, rauhottui hän hetkeksi, tuntien Virvan kevyen käden kosketuksen ja aran, hiukan lohduttavan lähenemisen, kun vapiseva käsi pujottautui hänen kainaloonsa tuskin hipaisten häntä.

Virva oli niin poissa maailmasta, ettei hän tarkoin kuullut, mitä Allas sanoi. Poudan tuolin selältä pudonnut käsi oli hiukan hipaissut hänen vartalooan ja sytyttänyt kuuman väreilyn hänen hermostoonsa. Se kosketus oli ikäänkuin jäänyt hänen vaatteisiinsa ja tuntui vieläkin elävänä ja todellisena.

Pouta sivuutti heidät astuen saliin, kun he vielä seisoivat rinnatusten Virvan käsi Allaan kainalossa keskellä huonetta. He olivat tottuneet tuttavalliseen seurusteluun lapsesta saakka, leikkineet yksissä kuin sisar ja veli. Ehkä rakkaus juuri sen vuoksi olisi tuntunut Virvasta herjaukselta heidän välillään. Hän oli toisinaan unissaan olevinaan Allaan sisar ja kauhistuvinaan sitä, että heidän piti mennä kihloihin, ja herätessään keventyneenä nauranut unikuva.

Nuo tunteet olivat nytkin sykäyttäneet häntä, kun Allas astui ovelle ja hän itse oli pakotettu lähenemään kuin lohduttaakseen rakasta veljeä. Olihan aivan luonnollista, että he seisoivat käsitysten, ja näin voitti Virva tasapainonsa samalla kuin hänen ystävänsä rauhottui.

Tuttavat otaksuivat heidän olevan läheisissä suhteissa ja hymyilivät hyväksymistään kuin olisi noiden kahden nuoren edullinen liitto tehnyt heidätkin turvallisemmiksi. Virvan kaikkialla ilmennyt seurustelu Poudan kanssa tahdottiin jättää huomaamatta, vaikkei kumpikaan peitellety taipumustaan enempää kuin hienotunteisuus vaati.

Allas ja Virva seurasivat saliin toisia puoluelaisiaan ja asettuivat vasemmalla sinivalkoisen lippunsa kohdalle.

Pouta oli jo astunut pöydän taakse alottaakseen kokouksen, mutta puoluelaiset piirittivät hänet ja keskustelivat matalalla äänellä puolittain kuiskaten:

— Nyt täytyy kiristää, sanoi Porras.

— Meillä on komiteassa ehdoton enemmistö, sanoi Pouta, heittäen samalla silmäyksen Allaan puolelle. — Asia olisi kuitenkin saatava läpi tässä kokouksessa, jos mieli ollenkaan voittaa, sillä nyt eivät kaupunkilaiset porvarit vielä ole ennättäneet liittyä meitä vastaan.

— Olemme panneet vahdit piirittämään talon. Aseet ovat meillä valmiina. Niitä peeveleitä täytyy pelottaa, sanoi Porras.

— Oho, huudahti Pouta hämmästyen miesten nopeaa toimintaa. — Huimia miehiä te olettekin, mutta olkoon menneeksi! sanoi hän hampaiden välistä, vilkaistuaan vielä kerran vasemmalle Allasta ja Virvaa. — Antaa tulla vaan, me emme aio olla leikin vuoksi!

— On aika alottaa kokous, sanoi Karri toiselta puolelta.

— Ajan kulustahan porvari hyötyy ja kukkaro paisuu. Hän vain oikaisee kättään ja heti siihen tarttuu raha ja rakkaus, ivaili Pouta Karrille ja miehet nauroivat piirissä.

— Puheenjohtaja on myrskyisellä tuulella, tästä voi syntyä intressantti kokous, sanoi Hilma Roima.

— Varmasti, kuulen jo aaltojen pauhun. Älkää vaan tulko merikipeäksi! nauroi Pouta ja koputti samassa pöytään:

— Tärkeät asiat vaativat tässä kokouksessa huomiotamme. Tämän uuden ajan käännteessä tahtovat kaikki vapautta ja oikeutta rakastavat kansalaiset yhtyä mahtavien aatteiden lipun alle. Yksimielisinä kestämmme paraiten, sitä ei saisi unohtaa, ja siksi ehdotan luettavaksi tämän julistuskirjan siinä mielessä, että se voidaan täydellisesti hyväksyä ja sellaisenaan lukea kansan kokoukselle täällä, niinkuin on tehty kaikkialla muuallakin.

Pouta istui ja kehotti kokousta lausumaan ajatuksensa

— Nykyhetkellä on laillisuusaate tärkein. Kaikki muut uudistustoimet kulkevat sen vanavedessä, sanoi Allas.

— Pois sensuurit meidän joukostamme! keskeytti Porras kovalla äänellä ja heitteli samassa punaisen julistuskirjan lehtiä yleisölle. — Sensuuri on aina syönyt meiltä kerman viilin päältä, mutta nyt jaan teille kerrankin viilin kermoineen. Tämä on se punainen manifesti, jota koko maa ilokyynelein tervehtää.

Eläköön!

— Eläköön! huudettiin niin, että luuli seinien halkeavan, ja rouva Muukka painui pöytänsä taakse silmät pyöreinä säikähdyksestä.

Pouta seiso i päätä pitempänä muita pöytänsä takana heiluttaen punaista paperia, sipaisi tukan otsaltaan ja puhui tulisella kiihkolla: — Tässä paperissa on lausuttuna kansan pyhä tahto nykyisenä tärkeänä hetkenä. Tämä julistuskirja on syntynyt Tampereella, Suomen Manchesterissa, ja tässä on sanottu kaikki se, mikä — joko tajullisesti tai tajuttomasti — on ollut jokaisen todellisen, vapautta ja ihmisoikeutta rakastavan kansalaisen sydämellä. Valmistukaa siis, jos tarvitaan, sydänverellänne kirjottamaan kaiken sen alle, mitä tässä on sanottu.

Porvarien huuto kajahti yli muiden äänien:

— Ei, ei!

Pouta jatkoi: — Tampereella on tämä hyväksytty perustuslaillistenkin kokouksessa. Koko kaupunki on siellä riemuinnut, suuressa kulkueessa sitä soitoin ja lauluin juhlinut. Helsingissä tämä julistuskirja luettiin ja hyväksyttiin Kansallisteatterissa kolmantena päivänä marraskuuta kahdentuhannen kansalaisen läsnäollessa.

— Olemme sen lukeneet emmekä hyväksy sosialistien punaisia haaveita, sanoi Allas. — Minulle on ilmoitettu, että perustuslailliset poistuivat teatterista heti kun julistus oli luettu. He eivät vähemmistönä sitä hyväksyneet. Me emme hyväksy sitä täällä enemmistönä eikä sitä saa lukea kansalle komitean hyväksymänä.

— Se on luettava huomenna aamulla ja lakkokomitea hyväksyy sen tänä iltana, lausui Porras nousten paikaltaan ja asettuen vasemmalle porvarillisten puolelle seisomaan.

— Kuka meidät siihen pakottaisi? kysyi Allas katsoen tiukasti mieheen.

— Me kansan edustajat!

— Teillä ei ole siihen valtaa eikä ryhtiä!

— Tällä hetkellä on väliaikainen hallitus kaiketi jo toimessa, puuttui Pouta puheeseen, — ja sen käskyt voivat koska tahansa saapua. Taipukaa välttämättömyyden edessä!

— Me olemme kaikki tässä komiteassa kansan edustajia ja toimimme omantunnon mukaan. Me noudatamme vanhaa lakia, kunnes uusi on laadittu, sanoi Allas.

— Ettekö tahdo myöntää, että toisinaan tulee toimen hetki, jolloin vanhat muodot romahtavat ja kansa astuu ulos vuosisatain pimeästä vankilasta. Voi silloin niitä, jotka sen tielle asettuvat! puhui Pouta pyhän asiansa kannustamana.

— Totuus ja oikeus ovat minun käskijöitani. Minä en hyväksy julistuskirjaa, sanoi Allas.

— Emme hyväksy! kuului porvarien huuto.

— Tosi on edessä, joko — taikka! Meidän asetettu joukkomme piirittää talon! huusi Pouta, jonka silmät säihkyivät uhkaa.

— Aseet esiin, miehet! komensi Porras. Miehet vetivät browninginsa povesta ja naiset parkaisivat.

— Vaikka kappaleiksi repisitte, emme suostu! huusi Allas juosten hänkin pöydän äärestä keskelle lattiaa seisoen siinä kalpeana ja totisena.

Virva seurasi häntä hätääntyneenä ja katsoi häneen tuskaisena ja rukoillen.

Pouta oli myöskin jättänyt paikkansa pöydän takana ja tullut Allasta vastaan. Hänen kätensä sukelsi poveen ja veti esiin revolverin. Sen piippu nousi hitaasti, mutta veristävä silmä hämärsi ja tähtääjä sopersi oudolla äänellä: — suostukaa tai väistykää!

Samassa tuokiossa juoksi Virva tähtääjän rinnalle, laski kätensä ojennetulle kädelle ja sanoi selvästi: — Tulkaa järkiinne, kansalaisverta ei saa vuodattaa. Pitäkää kätenne puhtaina, Suomen miehet, muistakaa, että pakko vaatii yhä suurempaa pakkoa!

Juhlallinen hetki ja suuri vaara sekä jännitys oli herättänyt nuorena naisessa sankarillisuuden antaen oikeat sanat, joita hän ei koskaan olisi lausunut tavallisessa tilaisuudessa.

Pouta laski hitaasti aseensa, ensin epäröiden, mutta hiljaisuuden ja Virvan maltillisuuden voimasta

täydellisesti alistuen, ja katsoi tovereihinsa sanoen:

— Aseet pois, toverit!

Miehet tottelivat nopeammin kuin olisi luullut, tullen järkiinsä.

Virva oli jälleen siirtynyt omaan ryhmäänsä eikä Pouta ollut ennättänyt saada häneltä katsettakaan.

— Entä vahdit? kysyi Porras neuvottomana Poudalta.

— Lähettäkää pois. Kaikki on narripeliä! ärähti hän kääntyen omaan joukkoonsa.

Porvarit olivat liittyneet ryhmäksi vasemmalle ja sosialistit oikealle.

— Nyt tuli selvä pesäero, sanoi Hirvi. — He saivat tuta hiukan hampaita ja säikähtivät. Pelko on hyvä herra eikä se rengillekkään pahaa tee.

— Ei olisi pitänyt hellittää, pahotteli Porras.

— Emmehän voi ruveta ihmisiä tappamaan! sanoi Pouta yhä hermostuneena ja tuskan raatelemana. Hän olisi tahtonut mennä vaikka tuliseen pätsiin päästäkseen tästä katkeruuden myrkystä, joka häntä raateli.

— Nyt on mentävä torille sitä Valtarin asiaa liehtomaan, puhui Hirvi, sillä hänellä oli aina selvillä taistelun juoni, jos se toisilta sattui katkeamaan.

— Siinä on sitkeä mies, joka ei sorru, kehui muuan nuori mies lyöden Hirveä olalle. — Ei niistä herroista, jänistää niitä, lisäsi hän vilkaisten Poutaan, — kun kovalle ottaa. Tässä on piru aidan raosta tirkistelemässä, kuiskasi hän salaperäisenä tovereilleen. — Se revolveritouhu taisi olla mustasukkaisuuden puuskausta. Pouta on pikiintynyt Auerin vanhempaan neitiin!

— Voi turkanen, kylläpä nyt kukot lentävät korkealle, aitan katolle laulamaan, ivaili toinen.

— No, sehän se rakkaus.

— Pankaa lujat vahdit lavalle, sanoi Porras läheten nuoria miehiä. — Käsiketjut eteen, jos porvarit pyrkivät puhumaan, ei saa päästää. Nyt puhutaan niin, että silmät mustenee ja korvat soi, mutta tuntosarvet vireillä ja kansan mielialasta selvillä. Puhu sinä, Pouta, ensin, että yleisö jää kuulemaan, me kyllä pidämme huolen jatkosta.

Virvan ympärille olivat kerääntyneet kaikki porvarinaiset ja miehetkin.

— Kuinka sinä olit rohkea, Virva!

— Ja niin levollinen, minä vain en olisi saanut sanaa suustani, kun niin säikähdin, sanoi mahtava rouva Muukka.

— Näittekö, kuinka herra Pouta kalpeni?

— No, niin se oli valkoinen kuin vaate, kun Virva tarttui sen käteen, rupattivat naiset.

— Senkin susi, päätti rouva Muukka. — Kiitos sinulle, Virva!

— Älkää minua kiittäkö, sydäntäni särkee tämä repiminen puolelle ja toiselle.

Airi oli tullut kokoukseen vasta myöhemmin, mutta ennättänyt kuitenkin kuulla keskustelun ja kiistan. Hän puuhasi innokkaasti laulua ja sai käsiinsä muutamia "Suomalaisen seuran" jäseniä. Heihin liittyivät kaikki porvarilliset ja laulu kaikui eheänä ja hartaana täysistä, kiistan syyttämistä rinnoista.

Kohta on alkava kansani työ, kerran se sortomme maahan lyö! Aatokset nostan ma korkeita kohti, useinhan uskoni toivoa tohti, ettei kansani oikea tahto ole kuin aaltojen kuohuva vaahto. Se on kuin vuoksi ja luode meren, oikean voittoon syttää se veren, järjen se ottaa oppaaksensa.

Laulun aikana oli vastapuolue järjestynyt riviin kansalliskaartilaisineen ja soittajat, jotka olivat saattaneet lippua ja puoluelaisia kokoukseen, virittivät nyt tulisen marssinsa:

Nouse, kansa köyhä, kauas meistä jää, ken on velto, löyhä! Eespäin rientäkää! Herää, joukko, sorron alta, syttyköön jo sota! Kerää taistoon voimas valta, oikeutes ota!

Heidän kulkueensa päättyi torille, missä alkoi uusi kamppailu.

Virva poistui kokouksesta kolottavin sydämin, levottomana ja tyytymättömänä itseensä, pujotteli väkijoukosta ulos pimeään iltaan ja riensi kotiin saadakseen hetkisen olla yksin ennenkuin muut seurasivat häntä kokouksesta. Hän oli jo eteisessä ja aikoi sulkea ovea, kun joku äkkiä veti sen auki ja astui rohkeasti sisään pimeään huoneeseen.

— Tekö — miten...? huudahti Virva tuntien pimeässäkin Poudan, mutta hillitsi äänensä, ettei herättäisi kotiväen huomiota.

— Minulla ei ollut muuta neuvoa ja minä tahdon tietää kohtaloni!

Virva vei hänet huoneeseensa kenenkään huomaamatta. Siellä paloi tuli uunissa ja punertavan verhon lävitse levisi lämmin ja rauhallinen valo lampusta. Poudan kiihtynyt mieliala lauhtui kuin lumouksen kautta astuessa tähän hänelle pyhään ympäristöön, ja nyt hän häpesi rohkeuttaan ujustellen kuin koulupoika, joka on tullut kiinni kepposesta.

Virva oli pysähtynyt äänettömässä suuttumuksessaan seisomaan hänen eteensä ja katseli häntä uhkasilmän.

— Kuinka te rohkenette? En enää tiedä, oletteko järjissänne. Äsken ase kädessä — taivas, mikä hetki — ja nyt täällä! Hyvä Jumala, kuinka voi sellaisia tehdä? Ettekö tiedä, kuka isäni on, ja kuinka mahdotonta minun on selittää teidän täällä oloanne?

Pouta oli lähennyt parvekkeelle vievää lasiovea ja katseli ulos.

— Vaaditteko — minä voin hypätä heti ulos tuolta parvekkeelta! sanoi hän alistuvasti.

Virva katsoi häneen suurin silmin ja ymmärsi hänen tarkottaneen totta. Hän naurahti.

— En minä vaadi teitä taitamaan niskaanne, vaikka saatattekin minut perin naurettavaan valoon täällä olollanne.

Pouta astui toiselle ovelle, joka johti saliin. Siitä he olivat tulleet. Muuta ovea ei huoneessa ollut. Hän väänsi sen lukkoon.

— Nyt olemme kahden eikä kukaan meitä yllätä, voimme puhua suoraa kieltä. Jos tarvitaan, poistun tuota tietä, sanoi Pouta viitaten parvekkeen oveen, — enkä taita niskaani, — olen hyvin taitava voimistelija.

Virva seiso iunin luona kasvot liekehtivinä hämmästyksestä ja osittain suuttumuksesta, joka alkoi vähitellen vaihtua jännitykseksi, sillä Poudan menettely oli hänestä outoa.

— Millä oikeudella te...?

— Rakkautemme oikeudella. Toisinaan täytyy uskaltaa sellaistaikin, mikä ei ole aivan säädyllistä eikä siroa. Mitä minun oikeastaan pitäisi pelätä? Sovinnaisuuden olemme jo sivuuttaneet ja alkaneet oman elämämme — eikö totta?

— Ehkä nyt alkaa oikea traagillisuus, ivasi Virva hiukan vavisten mielenkuohussa.

— Niin, jos te tahdotte tappaa oman ja minunkin onneni, niin voi vielä tragediakin syntyä.

— Mitä te tahdotte?

— Tuo ääni minua pelottaa! sanoi Pouta hiljaa, katsoen tuskaisena Virvaan. — Tiedän hyvin voivanne tehdä vastoin omaa tunnetanne, vaikka siitä saisitte kuolinhaavan, siksi jyrkkä olette ja sydämetön.

— Kun sen tiedätte, miksi uskalsitte?

— Minun täytyi, en voi odottaa!

— Minua huimaa, on niin vaikeata hypätä pyörteeseen!

— Antakaa minulle kätenne!

— Sydäntäni kouristaa, on vaikeata jättää entisyys, kaikki!

— Luottakaa minuun, sulkekaa silmäanne.

— En, minä tahdon tulla avosilmän — jos tulen!

— Mitä on entisyys, sääty, koko maailma? Jos te rakastatte — ja te rakastatte, tiedän sen — onhan

kaikki muu silloin tyhjää.

— Te ette voisi luopua nykyisestä vakaumuksestanne.

— En voi luopua silmästäni, en järjestäni!

— Minä en ole vielä varmasti irti entisestä, sanoi Virva hiljaa.

— Pelkäätte minua — olette melkein vakuutettu, sen jo tunnustavat ääni ja silmät, sanat vain epäävät. Kuinka teitä kunnioitan, hellin ja jumaloin! Tahtoisin elää ikäni näin, jos vain voisni olla läheisyydessänne ja nähdä teidät, olla nöyrä ja altis!

— Te lahjotte, kiehdotte, käytätte viekkaita keinoja. Pitäisihän teidän nähdä, etten ole jäätä eikä suonissani virtaa kalan veri, puhui Virva puoleksi tosissaan, puoleksi leikillä. — Olen vain ihminen ja pelkään olevani kuumaverinen, aina hulluuteen saakka humaltuva. Mutta minä seison, en horju, epään, epään, kunnes olen varma, ihan varma!

— Olette unohtanut omat ehtonne: kaikki keinot luvallisia.

— Sen minä unohdin, sanoi Virva sipaisten vallatonta tukkaa otsaltaan ja nousten nojatuolistaan.

— Teitä minä en saavuta laverteluilla enkä odottavalla nöyryydellä. Teidät pitää kiehtoa, niin ettei silmä välttä eikä jäsen värähdä, ottaa vaikka tulen lävitse. Ja silloin te olette suloinen, kallis, huumaava voima, voitte upottaa itseenne sieluni. Virva...!

Virva horjui ja tarttui tuoliin pysyäkseen liikkumattomana, sillä Pouta puhui hänen korvaansa.

— Menkää — minä en voi enää luottaa itseeni — enkä tahdo kuitenkaan!

Pouta tarttui hänen hartioihinsa ja taivutti hiukan taaksepäin, ja heidän katseensa upposivat toisiinsa. — Tee minusta altis mies — jumaloin sinua!

— Menkää — ellette tahdo herättää sääliäni!

— Olette oikeassa, en huoli almuista! sanoi Pouta suoristuen ylpeänä. — Tahdon omani kokonaan, säälittä, ehdotta, ainiaaksi — taikka en ensinkään!

— Hyvästi! sanoi Virva hellemin ja ojensi hänelle kätensä.

— Hyvästi! Ovelle koputettiin.

— Hyvästi, kuiskasi Virva, ja Pouta astui samassa parvekkeelle kadoten yöhön.

Ovelle koputettiin uudestaan ja Virva kiirehti avaamaan.

Tohtori Allas astui levottomana ja hengästyneenä huoneeseen.

— Olen sinua etsinyt kaikkialta — hän keskeytti sanansa nähdessään Virvan liikutuksen. — Oletko sairas?

Virva kaatui pitkin pituuttaan sohvalle ja itki, jännitys oli lauennut. Hän nyyhki kuin lapsi, jonka ensimmäinen suuri suru on viisaaksi tehnyt.

Allas oli neuvoton, mutta kun Virvan nyyhkytykset hiukan asettuivat, hoiteli hän vanhalla oikeudellaan itkevää kuin lasta, sovitti tyynyä päälle ja silitteli tukkaa.

— Minä en enää jaksanut, sopersi Virva nyyhkytysten välillä.

— Ethän sinä jaksanut, myönsi Allas hyvin viisaasti vastaansanomatta. — Kun pienokainen saa, mitä tahtoo, niin hän ei enää itke. Miksi sinä itket?

— En sitä itsekkään tiedä, ehkä oman sydämeni köyhyyttä.

— Kuka sitten olisi rikas, jos sinä olet köyhä?

— Muistatko, Aksel, kun viime viikolla sinulle kirjotin, sanoi Virva kuivaten kasvojaan ja nousten istumaan, — minulla oli aavistuksia.

— Luuletko minun unohtavan ainoata sanaa sinun kirjeestäsi? Muistan sen liiankin hyvin.

— Liianko hyvin — Aksel parka, minun aavistukseni ovat käyneet toteen.

— Ovat, paljon on meissäkin muuttunut, olemme tulleet tavallaan lähemmäksi toisiamme ja kuitenkin tunnen sinun etenevän jonnekin — enhän tiedä, minne...?

— Sanani takertuvat, auta minua, Aksel, minä en keksi lohdutuksen sanaa ja kuitenkin kärsin sinun tähtesi. Sydänjuuremme ovat kuin yhteen kasvettuneet lapsuuden ja nyt nuoruutemme aikana.

— Kuivaa kyyneleesi, Virva kulta, ja selitä minulle. Älä itke, minun on niin vaikea hillitä itseäni — jospa tietäisit, kuinka vaikea!

— Tiedän, tiedän!

— Virva, minä en jaksa elää ilman sinua, anna minulle sanasi! Suo minulle oikeus rakastaa sinua!

Virva nousi istumaan tuskaisena kuin haavottunut ja sanoi murtuneella äänellä:

— Aksel, miksi sinä sen rikoit, sen kauniin harhaluulon, että sinä olit ainoa ystäväni, ainoa epäitsekäs, kuin äiti, hellä veli, jota nyt niin kiihkeästi kaipaam ja tarvitsen!

— Minä en käsitä, Virva, sano!

— Kaikki on kuin arvotusta. Miksi näin on käynyt?

— Sano minulle vain — voitko sinä?

Virva katsoi serkkuunsa suuri sääli avoimessa katseessa.

— En, Aksel, en voi!

— Kerran sinä kuitenkin luulit...!

— Niin, se oli harhaluulo, upposi mielikuvituksen leikkiin ja sanoihin.

— Virva!

— Se kosti!

— Se ei ollut harhaa minulle. Minä odotan, ehkä tunteesi palaa, uudistuu...!

— Ei, Aksel, ei milloinkaan.

— Sinä olet — kova, sanoi Allas kätkien kasvot käsiinsä.

— Koska minä olen varma.

— Miksi, kuinka voit tietää, eikö tulevaisuudessa...?

— Se oikea on aina varmaa, sen minä tiedän nyt.

— Oletko sinä...? Nuoren miehen kasvot väentyivät sanomattomasta tuskasta eikä hän voinut jatkaa sanojaan.

— Olemme huvitelleet kuin pahat lapset silpomalla siivet perhoselta ja tutkineet värikkäitä suomuja kuvittelujen mikroskoopilla, kunnes kaikki suomut varisivat pitelyssä ja nyt olemme — köyhiä ja värittömiä, ei ole siipiä.

— Ei, Virva, sano syy, oikea syy!

— Tiedätkö sinä sen? huudahti Virva. — Älä puhu siitä nyt. Minä pyydän, älä puhu! Miksi et pelastanut minua, miksi et ottanut ennenkuin hän tuli?

— Sinä kysyt — miksi et antanut minulle varmaa merkkiä? Olenhan elänyt tuskallisessa odotuksessa, milloin sinä tulisit omalla tavallasi. Tiesin, ettei sinua muuten saanut lähestyä. Onko jo myöhäistä?

— Kaikki entinen on haudattu, sanoi Virva niin suruisena kuin olisi sydän verta vuotanut.

Epätoivo mursi nuoren miehen muotokauniit kasvot, ja hienot kädet tarttuivat rautaisina värisevän naisen ranteisiin.

— Minä en luovu sinusta, en päästä, sinun pitää vedota järkeesi!
Rakas, kallis Virva, anna minulle sanasi!

— Vedota järkeeni — järki hyyti meiltä veren ja sovinnaisuus silpoi siivet ja teki meistä surkuteltavia pedantteja. Yhtä hyvin voit nyt puhua järkeä tuolle riehuvalle kansanjoukolla tuolla torilla kuin minun

sydämelleni. Minä olen herännyt — ehkä sen keralla. Minä en enää tunne itseäni, en ole isäni tytär, olen joku muu, nuori nainen, kuka tahansa!

— Sinä vain puhut, syy on toinen!

— Tiedätkö sinä kaikki — senkin, Aksel?

— Pakene heitä, lähdetään täältä vaikka heti. Nyt, kun kaikki tiedän, en luovu sinusta hetkeksikään.

— Minä en voi!

— Oletko aivan varma?

— Olen, ystäväni, se on varmaa, sanoi Virva peittäen kasvonsa.

— Voisihan tunteesi olla harhaluuloa.

— Veri ei verta petä. Älä kysy enempää! Aksel väistyi, tuska puistatti hartioita, hän itki.

— Aksel, Aksel, rakas ystävä!

— Älä koske minuun, äänsi hän oudosti, väistäen Virvan kevyttä kättä.

Virva oli neuvoton liihotellessaan huoneessa kuin rauhaton lintu sairaan puolisonsa ympärillä. Hän melkein luuli rakastavansa serkkuaan, niin sydäntä särkevää oli miehen tuska ja palava naisen tahto voida lohduttaa kuin nälkäistä lasta, joka itkee leipää eikä äiti voi sitä antaa.

— Aksel kulta, minä en tajua, miksi näin on käynyt. Tämä merkillinen lakko on niellyt meidät kuin koski kitaansa.

Huoneessa vallitsi hiljaisuus, jossa tuska nyyhkytti katkoen vanhoja, kiinteitä siteitä.

— Eikö ole mitään muuta toivoa kuin — unohduksen?

Virva tuijotti eteensä kuin avosilmin nukkuva ja nuori mies hillitsi tuskaansa kesken suruaankin muistaen, että nyt hän ehkä oli viimeisiä hetkiä rakastettuaan näin lähellä — nyt oli oikeus puhua.

— Oletko ajatellut, että herra Pouta on ehkä haaveilija, leikkii kansanjohtajaa — herkkäuskoinen...

Virva tuijotti yhä eteensä ajatusten ja mielikuvien saartamana.

— Hän ei viihdy järjen miesten parissa, etsii herkkäuskoisia, ihailijoita, puhuu hyvin, on hetken sankari...

— Niin, minä rakastan häntä, kuiskasi Virva haltioissaan kuin itsellensä, povi kohosi ja punertavat huulet kuiskasivat lemmenjanoisina: — Minä rakastan häntä. Olkoon hän kuka tahansa, mitä tahansa — minä rakastan häntä. Kuule, Aksel, sinulle sen voin sanoa, hänen virheensäkin ovat minulle rakkaita, en tahtoisi häntä toisenlaiseksi, en, en! Vaadi minulta mitä tahansa, kaikki minä teen lohduttaakseni sinua, kun et vain pyydä minua luopumaan hänestä!

— Niin, järki pois, pitää olla puoleksi rosvo, puoleksi sankari, silloin...

— Kas noin, sinähän hymyilet, jutellaan nyt — kuin aina ennenkin, eikö niin? huudahti Virva keventyneenä silittäen hellästi serkkunsa hijaa.

— Luonnollisesti, sanoi Aksel tuskin käsittäen omia sanojaan. Surun saartamassa hämäryydessä hän tunsu vain rakastetun läsnäolon ja antoi sen hallita itseään, olisi myöntynyt ja upottautunut hänen ivaansakin, vaikka se olisi hänen suruaan piiskonut.

— Älä nyt ole noin, noin — alistuvainen, pää pystyyn, Aksel, ajattelehan, minun täytyy puhua tästä — isälle!

Aksel hätkähti ja veti äkkiä kätensä pois Virvan kädestä.

— Aiotko sinä todenteolla...?

— Aion, ystäväni, nyt minä olen varma ja teen sen!

Allas katsoi serkkuaan rohkeammin ja sai lopullisen varman tuomionsa.

Molemmat vaikenivat tuntien etenevänsä toisistaan kuin näkymättömän käden työntämänä. Hetken kuluttua sanoi Allas syvään huoaten:

— Voinko niinä auttaa sinua?

— Tiesinhän sen, nyt olet taas sama, hyvä toveri kuin aina ennenkin, huudahti Virva nousten sohvalta, missä olivat istuneet. — Huomenna on uusi päivä!

Salista kuului ripeitä askeleita ja Airi astui sisään.

— Täällä te lavertelette, kun koko kaupunki on ilmitulessa.

— Mitä sinä nyt? huusi Virva.

— Setä Valtari on uhri!

— Tahdotko sinä uskotella, että setä Valtari on poltettu? nauroi Virva hyvin tuntien sisarensa puhettavan.

— Aina sinä vääristelet, enhän minä puhunut polttamisesta mitään, intti Airi, — te vain ette malta kuulla.

— Eikö se ole palamista, kun koko kaupunki on ilmitulessa? kysyi Allas rauhallisesti.

— Niin, jalot asiat ovat nyt sytyttäneet ihmiset ja koko kaupunki on mennyt Valtarille.

Virva ja Aksel katsoivat toisiinsa.

— Mitenkä menneet?

— Soittokunnat mukana ja tulisoihdut käsissä, juhlakulussa marssivat tehtaalle.

— Mitä he siellä aikovat?

— Mustat mullat juopukoot humalaisista nesteistä! lausui Airi sosialistipuhujan mahtipontiseen tapaan, venytti naamansa pitkäksi, nosti käden ja loi silmät ylös kattoon. — Valukoot pitkin tehtaan pihaa ja ruskeana koskena todistakoot kansan pyhää tahtoa: kansa raittiiksi ja vapaaksi!

— Tuon he kyllä voivat tehdä, sanoi Allas. — Ovatko he kaikki siellä nyt?

— Valtarin piha on täynnä väkeä ja setä on sulkeutunut asuntoonsa. Kukaan ei pääse sisälle hänen puheilleen.

— Entä tehdas, voivatko he päästä sinne?

— Tehdas ja setä ovat kaikki yhtä taloa, vain pieni piha keskellä ja sitten vain rakennusta, porttikin menee läpi muurien.

— Lähdetään katsomaan, sanoi Virva päättävästi.

— Tulkaa, se on oikein komeata! huusi Airi juosten edellä. — Ellei vanha setä Valtari nyt olisi liemessä, niin minäkin hurraisin, ne puhuivat niin hiivatin komeasti torilla.

— Mitä kieltä sinä käytät! soimasi Virva.

— Niinkuin et sinäkin osaisi, kun henki päälle sattuu.

Valtarin talo oli järven rannalla, kaupungin laidassa, komea ja laaja kuin linna, ympäri pihan rakennettu. Nuoret kuulivat jo kaukaa kansan kohinaa ja lähemmäksi tultuaan erottivat yksityisiä ääniä.

— Minä tiedän, mistä paraiten näkee, sanoi Airi, kun Allas oli aikeissa mennä pihaan. — Kadun puolella on pieni ovi, sinä tiedät, Virva, sieltähän me usein menemme sedän ja tädin luo. Portaat vievät pienelle parvekkeelle, jossa täti säilyttää jääkaappiaan ja siitä on ovi sedän konttorihuoneeseen. Mennään sinne, puhui Airi pidellen Allasta hihasta pysyäkseen mukana tungoksessa. He pujottelivat kadun ylitse läpi joukon ja pujahtivat sisään ja nousivat toiseen kerrokseen parvekkeelle, josta näkivät pihaan.

Hurraa-huutoja kuului varastoholveista ja siitä päättäen saattoivat säiliöt olla avatut ja olut koskena valumassa. Tumma, tuhatpäinen joukko aaltoili pihassa ja jotkut soihdut ja lyhdyt valaisivat hämärästi marraskuun yössä synkkää pihaa, jota kivimuurit ympäröivät oudon menon sokeina ja mykkinä todistajina. Piha, porttikäytävä ja katu olivat tulvillaan kansaa.

Valtarin ovelle alhaalla pihassa kolkutettiin kauan ja äänekkäästi.

Lopulta kuului miehen ääni toisen kerroksen akkunasta.

— Se on maisteri Muukka, rouva Muukan mies, selitti Airi serkulleen.

— Hän on melkein aina Valtarilla.

— Mitä siellä tahdotaan? kuului ääni.

— Lähetystö tahtoo puhutella tehtailija Valtaria, vastattiin pihasta.

— Tulette liian komeasti näin halvan miehen luo, kuului nyt Valtarin ääni.

— Alas Olut-Valtari! huudettiin pihassa.

— Mitä, pitäisikö minun tulla alas? huusi Valtari akkunasta.

— Alas! huudettiin uudestaan.

— Mitä te tahdotte? kysyi maisteri Muukka jälleen.

— Tehdas on lakkautettava ja olut maahan laskettava!

— Tehdas on yhtiön, eihän sitä Valtari voi sulkea! huusi Muukka ja sulki akkun.

Pihassa alkoi kamala meteli: alas-huutoja, naurua, puhetta, ovien jyskytystä. Soihdut heiluivat ja näyttivät muuttavan kulkusuuntaa varastoihin päin nuorten parvekkeen vastaiselle puolelle.

— Nyt vasta kai alkaakin varastojen valloitus, sanoi Allas. — Katsokaa, eikö soihtu sukeltanut tuonne lasin taakse, siellä lienee ovi!

— Varmasti on jotakin tekeillä, he ovat aivan hiljaa.

— Kuin häijyt lapset pahaa tehdessään, lisäsi Airi pikkuvanhaan tapaansa.

— No, nyt ne hurraavat! sanoi Virva hiljaa kuullen viereisestä käytävästä askeleita.

— Saaperin sudet, kuului Valtarin ääni aivan oven takana ja nuoret pidättivät henkeään, sillä ei ollut niinkään hauskaa tulla keksityksi täällä näin ikävässä pälkähässä.

— Kyllä ei haittaisi vaikka laittaisin heidät ulvomaan toisella tavalla, sanoi Valtari ja äänestä saattoi kuulla, että leikki oli kaukana. — Kuulehan, Muukka, minä en usein ole sinua vaivannut ja sinä olet aina pyytänyt saada tehdä minulle jotakin hyötyä.

— Niin, onhan se minun vietävä velvollisuuteni...

— No, no, nyt minä tosiaan — mennessäsi alas voisit sinä laittaa liikkeelle huhun että — kasakat tulevat!

— Miten?

— Kuulithan sinä sen! — Kuulin, mutta...

— Mitäs niille peijakkaille tekee? Riennä, muuten ne tekevät hirveän vahingon. Varasto on kymmenen tuhannen arvoinen!

— En minä ilkeä!

— Mitä se nyt sitten tekisi, antaa niiden juosta.

— En totta totisesti...!

— Ensi viikolla lankeaa sinun paperisi. Rouvasi voisi saada sen nähdäkseen...

He kuulivat Muukan mutisevan jotakin ja äänet hävisivät alas portaita. Nuoret tuijottivat pimeään erottamatta edes omaa kättään. Heidän katseensa jännittyivät jälleen tähtäämään, mitä vastakkaisella puolella tapahtui.

— Setä Valtari voi laskea väliin karkeata pilaa, sanoi Virva levottomana, — jos hän nyt tosiaan saa heidät uskomaan...

— Eihän hän sitä tee vaikka narrailee Muukkaa, niinhän se aina härnäilee sitä miesparkaa, selitteli Airi.

— Ei se siltä kuulostanut, sanoi Allas.

— As, aina te takerrutte, intti Airi.

— Nyt he varmaan ovat murtaneet jonkun oven, katsokaa, soihdut katoavat suoraan tuonne seinään! sanoi Allas.

Kiihkeitä "murtakaa" huutoja kuului pihasta, ja levottomasta kohinasta sekä jännittyneestä hiljaisuudesta sen jälkeen saattoi otaksua, että jotakin ratkaisevaa oli tekeillä. Nyt kuului kumajavia lyöntejä ja heti sen jälkeen kilinää kuin lasien rikkuessa. Sitä seurasi riemuhuudot, naurua ja sekavien äänien meteli.

Virva tunsi outoa levottomuutta eikä voinut karkottaa mielestään äskeistä keskustelua, jonka kuulijaksi he olivat joutuneet. Äkkiä välähti hänen tajuntaansa hirveä kuva.

— Taivas, he voisivat survoa toisensa kuoliaksi tuossa tungoksessa, muurit vastassaan joka puolella.

— Mitä sinä nyt hourit? Kutka survoa? kysyi Airi ihmeissään. Häntä ei kuultu, sillä Virva oli astunut varovasti portaille tunnustellen jalallaan pimeässä.

— Älä lähde, Virva, varotti Allas seuraten häntä portaille, — onhan aivan mahdoton päästä askeltakaan kadulla kauheassa tungoksessa.

Virva oli hävinnyt kadoten pimeään ja Allas huuteli häntä suotta. Hän palasi takaisin parvekkeelle.

Airi heilutteli jalkojaan istuen parvekkeen kapealla johteella ja ärsytteli serkkuaan: — Jos minä nyt putoaisin tästä alas noiden niskaan ja kuolisin, tokkos te kumpikaan hyppäisitte minua noutamaan. Olenhan minä vain pelkkää ilmaa teille.

— Annappas olla tuon leikin, varotti Allas tuntien sääressään Airin koputtelevan kengän kärjen ja arvaten, että se oli sangen korkealla lattiasta ja tyttö itse johteella istumassa.

Samassa hän hämmästyti hiljaisuutta, joka oli nyt aivan täydellinen. Hän nykäisi tytön voimakkaasti alas johteelta ja alkoi hiipiä pimeässä alas portaita.

— Virva voi olla tungoksessa, sanoi hän mennessään.

— Ei suinkaan hän niin hullu ole, että menee sellaiseen puuroon! huusi Airi hänelle, mutta ei saanut enää vastausta.

Airi jäi neuvottomana paikalleen seisomaan ja tuijotti alas portaaseen ja sitten pihaan. Siellä oli kaikki hiljaisuuteen haudattuna mutta pimeässäkin saattoi melkein nähdä ja tuntea aaltoilevan joukon tuskaisen rauhattomuuden, ja hilpeän tytön sydäntä kouristivat hiljaiset voihkinat ja maltittomat huudahdukset, jotka yhä varmenivat ja kasvoivat voimassa muuttuen tukahdetuiksi tuskan ja hädän huudoiksi. Erottui jo naisten kiljahduksia, miesten ärinää ja kirouksia. Airille kävi selväksi Virvan äskeinen pelko.

— Hyvä Jumala, he tappavat toisensa. Hän tuijotti yhä alas ja silmät halkaisivat pimeän vähitellen. Siellä ikäänkuin noustiin ja laskettiin likistyneinä toisiinsa kuin kiristetyt laudat lattiassa. Neuvotonna, mitä tehdä, hän kuuli askeleita portaista.

— Sinäkö, Aksel, tapasitko Virvan? huusi hän. helpottuneena.

— Sanokaa, missä on sisarenne? kysyi tuttu ääni. Se oli Pouta.

— Hän meni alas. — Minne, minne?

— En minä tiedä, oli levoton, kun kuuli sen huhun.

— Minkä huhun?

— Kasakoita tulee.

— Typeryyksiä, kuka sitä uskoisi, eihän nyt ole mitään junaakaan tullut. Mistä ne nyt tänne olisivat ilmestyneet?

— Yrittäkää katsoa tuonne alas, niin näette, että he uskovat.

Pouta nojasi parvekkeen kaiteeseen ja tuijotti alas, hetken kuluttua hän oli täysin selvillä hirveästä vaarasta.

— Olen ollut vähän aikaa asemalla enkä luullut tätä meteliä näin vaaralliseksi. Tungos on hirveä.

Pihaan ei pääse, minä yritin äsken.

— Kyllä sinne täältä pääsee. Tästä haaraantuu porras alas keittiöön ja pihaan. Hän otti Poudan käden ja vei hänet ensimmäiselle askeleelle. He olivat ottaneet pari askelta kun kuulivat huudon:

— Ei tule kasakoita, ei tule kasakoita!

Se kuului yli metelin ja Airi ja Pouta sanoivat yhtäkaa: — Virva!

— Olkaa täällä ylhäällä, sanoi Pouta ollen heti selvillä vaarasta ja sen torjumiskeinoista. — Katsokaa alas ja etsikää silmin sisarenne. Onko teillä nenäliinaa? No, niin, osottakaa sillä paikka, missä näette sisarenne. Minä hankin soihdun ja sidon valkoisen liinan lakkiini, niin voitte nähdä, missä minä liikun. Nyt toimeen! Hän katosi pimeään ja Airi hiipi takaisin parvekkeelle.

Virvan huuto kuului seinämältä yhä heikompana, mutta se johti Poutaa aluksi oikeaan suuntaan.

Airi sitoi liinan sateenvarjoonsa ja osotti sillä seinustalle. Äkkiä ilmestyi tulisoihitu läheisyyteen ja Airi erotti selvästi sisarensa ja Poudan, joka oli sitonut valkoisen liinan lakkiinsa.

— Oikealle! huusi Airi kaikin voimin. Pouta sukelsi joukon läpi tunkien ja pääsi lähelle, mutta joutui samassa sietämättömään likistykseen voimatta hetkeen aikaan jäsentäkään liikahuttaa, luisui vain tahtomattaan kappaleen matkaa, kunnes sai suurella vaivalla molemmat kätensä rinnan eteen nostetuksi työntöasentoon, ja armahtamatta lähimpiä hän painautui Virvaa kohti nähden väläykseltä hänen vaalean hattunsa. Mutta ennenkuin Pouta pääsi käden ulottuviin, kuului hirveitä tuskan huutoja joka puolelta. Sokeana surusta ja pelosta rakastettunsa hengestä Pouta raivasi itselleen tietä äänettömänä, silmät kirvelevinä ja otsasuonet pakottavina, tukehtumaisillaan. Hän kuuli kuin kaukaa myrskyn pauhinan keskestä naisen äänen, joka yhä huusi: ei tule sotilaita!

Se oli Airi, joka nähden Poudan ylivoimaiset ponnistukset saavuttamatta Virvaa, joutui epätoivoiseen kiihtymyksen tilaan huutaen neuvottomuudessaan kuin huudetaan hengenhdässä yhä samaa: ei tule sotilaita!

Valtarilla kuultiin Airin huuto ja valoa tuotiin parvekkeelle. Hirmuinen vaara selvisi rouva Valtarille ja hän käski avata kaikki ovet pihan puolelta, jotta saataisiin kaksi pääsyä.

Virvan ja Airin huudot olivat paljon rauhottaneet maltillisempia ja kulkeneet suusta suuhun kadulle saakka, sillä muuten olisi kamppailu ollutkin hirmuinen tässä muurien ympäröimässä pimeässä onkalossa. Syntyi seisaus ja kuolon hiljaisuus pihan keskuksessa. Samassa oli Pouta saavuttanut Virvan ja painautuen selin ihmismuuriin tehnyt sen verran tilaa, että pääsi nostamaan hänet syliinsä kuin lapsen.

Virva oli tainnuksissa ja Poudan täytyi pidellä häntä molemmin käsin ja edetä askel askeleelta joukon mukana vältellen kompastumasta survottuihin, jotka avuttomina olivat vaipuneet maahan ja hengenvaarallisesti loukkaantuneet.

He olivat jo päässeet ovelle, josta Pouta oli pihaan tunkeutunut, kun hänen rakas taakkansa tuntui kevenevän ja Virva liikahti:

— Virva rakas! sanoi nuori mies likistäen poskeaan hänen poveensa.

Kaksi käsivartta kietoutui pelastajan kaulaan ja poski painui hänen päällelleen, samalla kun hiljainen valitus kuului kuin huokaus Virvan huulilta.

Pouta nousi taakkoineen ylös valaistuja portaita joutuen Valtarin työhuoneeseen, jonka ovi oli jätetty auki rouvan kiirehtiessä auttamaan onnettomia.

Virva solui voimattomana setä Valtarin nahkaiselle sohvalle nojaten yhä pelastajaansa.

— Minun on hyvä olla, sanoi hän hymyillen surunvoittoisesti.

Nuori mies painoi huulensa vain hetkeksi kalpeille huulille ja katseli rakastettuaan kuin hartauteen vaipuneena.

Portaissa lähenevät äänet eivät suoneet heille kahdenkeskistä onnen suloutta, mutta nyt he olivat rikkaita ja voivat luopua kevein mielin lemмен muruista.

Airi oli etsinyt heitä pihasta.

— Luojan kiitos, täälläkö te...? Ja aivan loukkaantumatta!

— Kiitä häntä, sanoi Virva katsoen Poutaan irrottamatta kättään hänen kädestään.

— Kiitos, maisteri, olipa se erinomainen sattuma, että tulitte juuri vaaran hetkellä. Miten ihmeissä te tiesittekin meidän olevan täällä?

— Etsivä löytää, minä kyselin, ja eräs miehistäni oli nähnyt teidän tulevan tänne.

— Teillä on erinomaisen tarkka vainu. Joko sinä jaksat lähteä kotiin? Täällä on ihan hirmuista ja kammottavaa, on tainnut kuollakin ihmisiä. Sairaalaan on viety viisi.

— Niin, lähdetään, sanoi Virva painuen lähemmäksi Poutaa kuin tukea saadakseen.

Airi katseli heitä suurin silmin.

— Olette hyvä, kun pidätte noin isällistä huolta Virvasta, sanoi hän punastuen ja heittäen paheksuvan katseen sisareensa.

Tori ja kadut olivat tyhjät ja melkein salaperäinen hiljaisuus vallitsi kaikkialla. Valtari sivuutti heidät kadulla painautuen seinää vasten jäädäkseen huomaamatta pimeässä yössä pahan omantuntonsa pakottamana. Hän oli mennyt Muukan kanssa katsomaan kaupunkilaisten pakoa maaseudulle ollen itsekin juoksevinaan pitkin maantietä kuin hengen edestä ja vasta kaupunkiin palattuaan kuullut hirveästä onnettomuudesta omassa pihassaan.

Nuoret astuivat hitaasti käytävää, kun kuulivat etäältä rattaiden ratinaa.

— Se on Aksel, sanoi Airi, — minä pyysin häntä hakemaan hevosen ja ottamaan ensimmäisen, minkä sattuu saamaan.

— Hohoi, tänne päin! huusi hän asettaen kätensä torveksi, sillä kärsimättömyys oli vähitellen päässyt voittamaan seitsentoistavuotiaan elämänviisauden sekasorron jälkeen ja sitäpaitsi hän oli levoton Virvan ja Poudan suhteen. Jotakin heidän välillään oli, senhän sokeakin saattoi nähdä. — Herätä meidät tästä pahasta unesta, sanoi hän Allaalle, kun kärryt olivat pysähtyneet heidän kohdalleen.

— Kuinka voit, Virva? oli Allaan ensimmäinen huolehtiva kysymys.

— Sangen hyvin, olen vain hiukan väsynyt, sanoi Virva, ojentaen kätensä Poudalle ja kuiskaten: — näkemiin huomiseksi!

— Hyvää yötä! toivotti Pouta ja hävisi pimeään yöhön.

— Sinä olet sentään kunnan serkku, vaikka tahdotkin tulla peruukiksi, saneli Airi saaden takaisin hyvän tuulensa, kun Pouta oli mennyt ja Virva istui hänen rinnallaan kärryillä.

— Minä saatan teidät kotiin ja jatkan sitten matkaani, sanoi Allas.

— Minne sinä näin myöhään menet? kysyi Virva.

— Ajan kotiin pikkuhiljaa, kun sain vanhan tutun miehen viemään hevosellaan.

— Nytkö sinä jätät meidät, kun koko lakko alkaa käydä ikäväksi. Virva, sinä istut kuin kaappi etkä kiellä etkä káske vaikka tiedät, että sinä juuri karkotat Akselin. Mitä sanoisit, jos minä tulisin mukaan?

— Niin, mene Akselin kanssa, ehkä hän sitten pian palaa tuodakseen sinut kotiin.

— Ja päästäkseen minusta, ei kiitos, minä en mene. Sinulle se voisi olla sangen mukavaa — te olette kaikki kuin onnettomasti rakastuneita!

— Airi kulta, älä nyt rupata niin paljon, sanoi sisar hyvin lempeästi vastoin tavallisuutta. Se hämmästytti Airia ja sulki hänen suunsa, ja kun oli kotiportille tultu, ojensi hän sanaa virkkamatta kätensä Allaalle ja juoksi pois.

— Pitääkö sinun nyt lähteä? kysyi Virva ruotsiksi serkultaan, jottei ajuri ymmärtäisi.

— Se on parasta meille molemmille.

— Voitko sinä koskaan antaa minulle anteeksi?

He lähtivät astumaan kappaleen matkan päähän ajuristaan puhellakseen rauhaisella kadulla.

— Älä vain vaadi minua unohtamaan, minä en tahdo unohtaa.

— Oi, en, en, se on minulle kallista ja kuitenkin tekee surusi minulle kipeää.

He astuivat kadun käytävällä käsi kädessä näkemättä toisiaan sysimustassa yössä. Äkkiä tunki Virva kätensä kohoavan ja polttavien huulten painuvan sormilleen.

— Aksel, rakas, sinä olet minulle niin hyvä — niin hyvä!

Kuumat kyyneleet valuivat hänen poskiltaan ja nyyhkytys nousi povesta tukehuttamaan sanat.

— Sinä itket! huudahti Aksel laskien käden alas.

— Itken, itken kallista ystävää, täytyyhän meidän erota — erota!

Virva painui serkkunsa povellet nojaten kuumaa otsaansa hänen rinnalleen, nyyhkyttäen kuin lapsi. Nuori mies silitteli hänen kosteita poskiaa, kunnes hän rauhoittui.

Virva tunki hänen sydämensä rajun lyönnin, irrottautui hiljaa, painaen hänen kättään, ja kuiskasi: — Hyvästi, rakas, minä tuotan sinulle liian suurta tuskaa!

Allas sulki hänet rajusti syliinsä ja juoksi sitten kärryihin, jotka heti hävisivät pimeään. Virva tointui hämmennyksestään ja hetken päästä hiukan tyynnyttyään hän vasta tajusi, mitä oli tapahtunut. Hän meni huoneeseensa ja sulki oven saadakseen olla yksin ajatuksineen, jotka laumoittain saarsivat häntä kiistellen hänen olemuksestaan ja tunteistaan.

— Niinkö lähellä ovat rakkaus ja ystävyys toisiaan. Mikä oli se rajaton ja suloinen unohtuminen Poudan povella ja mikä oli tämä tuska Allaasta erotessa. Olivatko ne kumpikin rakkautta? Taivas, voiko rakastaa kahta miestä?

Hän kutsui avukseen vanhat lapsuudenmuistot kysellen, vaanien, ja urkkien niiltä, mitä oli tiennyt se ja se tunne, se ja se tapahtuma. Hän näki serkkunsa pienestä pojasta nousevan nuorukaiseksi ja mieheksi, aina yhtä tasaisena ja moitteettomana, alttiina ja uskollisena. Kallis, kallis hän oli ja luopuminen hänestä niin vaikeata, raskasta ja tuskallista — eikä sitä voinut uskoakaan, eihän tämä ehkä ollutkaan luopumista? Oi, oli, oli!

Hän huokasi syvään ja silmät ummessa hän näki ajatuksissaan toisen miehen niin elävästi, että sydän pysähtyi ja autuaallinen voitonriemu ja ylpeys täytti hänen rintansa. Tuossa, tuossa lampun alla hän oli seisonut rinta niin leveänä ja vartalo hoikkana, pehmeä hiusten poimu kauniilla otsalla ja anastava varmuus katseessa, lemmenjanoinen hymy huulilla hentojen viiksien alla. Hän käski, rukoili ja otti. Kuka häntä voi vastustaa? — Minä tunnen hänet itsessäni erottumattomasti, oi, se on suloista ja tuskallista, luopumista kaikesta ja elämistä uudestaan, uudestaan!

Nuoruuden ja onnen ihana raukeus anasti hänet unimaailmaan ja hitaasti riisuutuen hän sukelsi vuoteeseensa ja vaipui virkistävään uneen.

XIII

Pankinjohtaja Auer oli saanut sähkösanoman, jossa ilmoitettiin pääkonttorin olevan toistaiseksi suljettuna. Lakko oli siis aivan yleinen. Harmaa pää painui kumaraan, nyrkki lanteilla ja toinen käsi pöytään nojaten hän tuijotti eteensä. Talo oli aamupuhteella kuin kuollut pienen puistikon sisällä ja hiljaisuus vallitsi yksinäisen miehen ympärillä. Tämä rauha ja äänettömyys oli sitäkin tuntuvampi, kun melkein yhtäjaksoinen soiton, laulun ja puheiden pauhina oli soinnut nämä päivät viereisellä torilla. Hän kuunteli kuin hetken hengitystä, ja tuntui siltä, kuin olisi erottunut uusia ääniä, ennen tuntemattomia. Tuskin tuntuva väristys kävi hänen ruumiissaan. Voisiko joku odottamaton, hänelle outo todellisuus nousta raudanlujaa olevaista järjestystä vastaan, irrottaa solmut nerokkaasti punotusta teräsverkosta, joka säännöllisenä ympäröi työmarkkinoita? Ehdottomasti kohosi mahtava vartalo ja katse nousi akkunaan halkaisemaan marraskuun sameutta aivan kuin etsiäkseen tunnustusta niille ylpeille ajatuksille, jotka asuivat pankinjohtajan kaarevan otsaluun sisällä. Peukalot painuivat liivin hihanreikiin ja karvaiset sormet hapuilivat ilmaa kuin olisivat tahtoneet ilkkua jotakin voimatonta ja turhaa vastaväitettä niille johtoajatuksille ja sille käskynvallalle, joka tuikki viivaksi siristetyistä silmistä paksujen luomien alta.

Olkoon se uusi mitä tahansa, sitä perustusta, jonka hän tunki lujaksi jalkainsa alla, ei se voisi horjuttaa. Leveän leuan nahka kiristyi ja kasvot vetäntyivät jäykkään hymyyn, jonka yksinäisen ajattelijan voitonvarmuus nosti pinnalle. Kädet lensivät liivistä irti ja oikean käden etusormi siirsi pöydällä paperia, johon suurella, jäykällä käsialalla oli piirretty hänen nimensä. Tuo nimi merkitsi

enemmän tämän kaupungin kohtalossa kuin kaiken tuon kansanjoukon vastaväitteet. Tulkoon se uusi vaikka kuinka suurien joukkojen voimalla, tätä mahtia se ei kaada!

Ovelle koputettiin hiljaa. Se haihdutti mahtimietteet ja arki-ihminen oli valmis arkielämään.

Virva astui sisään lämpöisenä ja niinkuin näytti hengästyneenä, mikä myöskin saattoi olla mielenliikutusta.

Isä ja tytär katsoivat toisiinsa, ja pankinjohtajan silmiin ilmestyi odottava jännitys.

— No, sanoi hän lieventäen oudoksumistaan, — mistä sinä tulet?

Virva oli heittäytynyt tähän kohtaukseen kuin paahteen ajamana raittiiseen veteen. Hänen tapansa ei ollut peitellä eikä käydä mutkateitä. Eikä hän voinut nyt muistaa niitä sanoja, joilla oli aikonut asiansa ilmaista. Hän sanoi siis aivan yksinkertaisesti:

— Tulin kertomaan, että olen mennyt kihloihin!

Isä kääntyi hitaasti ja, niinkuin näytti, rauhallisesti, mutta tytär tunsu silmäin luonnissa pelonsekaisen jännityksen, jota hän ei voinut salata, ja isän aavistus muuttui yhä tuskallisemmaksi tyttären vaietessa. Hän nousi hitaasti ja neuvottomana hiukan nytkähdellen pelosta kuin olisi nähnyt esikoisensa kuilun partaalla, jonka syvyyttä hän ei tuntenut. Voimantunne ja varmuus, joka vielä äsken uhmaili jättäisvaaroja, oli nyt hävinnyt ja isän sydäntä ahdisti epätietoisuus lapsen onnesta. Hän tuskin uskalsi puhua peläten oman äänensä manaavan esiin jotakin outoa. Silmät punottivat ja hitaat huulet kuiskasivat: — Kuka...?

— Maisteri Anttu Pouta, sanoi Virva varmasti, liiankin varmasti nostaen päätään.

— Kuka on maisteri Pouta? kysyi isä kääntyen nopeammin tuolillaan kuin Virva oli tottunut näkemään.

— Eikö isä ole kuullut hänen nimeään ennen?

— En, ethän sinä ole hänestä koskaan ennen puhunut.

Tätä ei Virva ollut odottanut, mitä tahansa muuta, mutta tämä täydellinen tietämättömyys siitä miehestä, jonka nimi oli ollut näinä päivinä tuhansien huulilla ja Virvalle kaikki kaikessa. Hän katsoi isäänsä avuttomana ja tunsu etenevänsä hänestä samalla kuin sydän sykki tuskasta ja kyöneleet nousivat silmiin. Hetkeksi hän unohti ulkomaailman, kaiken sen tunteiden kuohon ja jännityksen, jonka pyörteestä hän oli tullut kuin tullaan kovasta aallokosta satamaan, mahtavien kivikäsivarsien turviin, ja pidättäen henkeään hän lausui: — Isä! vaistonsa pakottamalla hellyydellä.

Lujan miehen leuka tärisi, ja Virvan täytyi lähetä häntä ja heittäytyä itkien isän rinnalle, jossa hän ei ollut levännyt sitten kun pienenä tyttönsä.

Liikutus oli mahtavana luonnonvoimana yllättänyt nämä kaksi luonnelujaa, taipumatonta ihmistä, eivätkä sen tunteiden tuottamat mainingit voineet asettua aivan hetkessä.

— Kerro nyt, kuka on Anttu Pouta, sanoi isä laskien leveän kätensä Virvan pääläelle, niin että hänen täytyi katsoa isää silmiin.

— Hän lukeutuu sosialistipuolueeseen, ja hän on tulevaisuuden mies, sanoi Virva yrittäen olla levollinen, mutta tunsu voimiensa valuvan pois jonnekkain pohjattomuuteen.

Isän kädet veltostuivat ja putosivat sivulle, samalla kun katse iski tyttäreeseen terävänä.

Taaskin Virva tunsu etäännyvänsä isästään, ja uhka nousi ja palautti ulkomaailman selvänä tajuntaan ja hän kesti isän tuiman silmäyksen.

— Kuinka vanha tuttavuutesi on? Kysymys tuli niin äkkiä, ettei Virva ennättänyt punnita sanojaan.

— Muutamia päiviä olen — tuntenut hänet. Isän katse oli nyt lempeämpi, mutta sanat jyrkät: — Sinua en olisi otaksunut hupakoksi. Muutaman päivän tuttavuuksia ei lueta edes tuttaviksi. Luonnollisesti emme puhu tästä enempää ja sinä voit unohtaa hetken oikkusi. Miten se on voinut ollenkaan syntyä, en minä sinun isänäsi voi ymmärtää. Sen vain tiedän, että siitä täytyy tulla täydellinen loppu.

Pelko oli tehnyt jäykän miehen puheliaksi ja isän tunteet taivuttivat teräksenlujan luonteen neuvotteluihin.

— Minä en peruuta kihlaustani, sanoi Virva, — olemme sen lopullisesti päättäneet.

— Jos minä pyydän itsesi vuoksi, isänäsi, viisaampana ja kokeneena!

— En minä voi!

— Sinun täytyy voida!

— Olen tarkoin miettinyt ja teen vakaumukseni mukaan.

Isä hymyili katkerasti. — Kaksikymmenvuotiaan vakaumus.

— Kaksikymmentä yksi muutaman päivän kuluttua.

— Tahdotko sinä ilmottaa olevasi täysi-ikäinen?

Virva ei vastannut.

— Sinä voit lyödä minua, iskeä niin kipeästi, ettei se haava ikinä parane!

— Minun täytyy, isä, sanoi Virva kohtalon kovuudella, jossa ilmeni lapsen itsekkäisyys ja ylivoimainen luonnon sääntö käydä omia teitensä huolimatta alkujuurestaan ja kasvattajastaan.

— Eikö sinuun mikään — koske?

— Koskee, isä!

— Sinun — se mies — on merkattu — ei voi tulla meidän piiriimme, ymmärrätkös, kuinka mahdotonta se on?

— Eikö se ole ennakkoluuloa, isä?

— Jos sinä siirryt sinne, en minä voi olla — kosketuksissa sinun — teidän kanssanne. Oletko ajatellut sitä?

— Olen.

— Sinun omaisuutesi...

— Isä, ei puhuta siitä, sitä en ole ottanut lukuun.

— Sinä et nyt käsitä, mitä sanot, ja sen vuoksi pyydän sinua punnitsemaan kauan tätä kysymystä. Jätä minut nyt. Sanoisimme ehkä asioita, joita emme tahdo. Minä luotan sinun kunniantuntoosi ja pyydän, älä tapaa häntä nyt toistaiseksi.

— Sitä minä en voi luvata, kuului hiljainen ja varma vastaus.

Isän mefistomaiset kulmakarvat kohosivat työntäen syvät juovat korkealle otsalle ja paksut silmäluomet nousivat, samalla kun silmät avautuivat täydeltä terältä tuijottaen jäykkänä tyttäreen. Hän tapaili sanoja ja hapuili kädellään tuolinojaa ja leuka täräsi pidätetystä suuttumuksesta.

Virva pysähtyi säikähtyneenä ovelle aikoessaan poistua, mutta nähdessään isän horjuvan, hän läheni.

Isä viittasi häntä poistumaan ja vaipui raskaasti tuoliin peittäen kasvot käsiinsä ja nojaten työpöytänsä.

Virva astui vapisevana hiljaa ovesta saliin pidättäen nyyhkytyksensä, joka oli hänet tukehuttaa. Yksin jäätyään hän antoi tuskalle vallan ja itki katkerasti valaan surunsa kyyneliin. Hän oli jo ennättänyt saada hiukan tasapainoa ja oma minä nosti yhä varmempana päätään oltuaan hetken painuksissa, kun ovikello soi ja hän kuuli eteisestä Valtarin tutun äänen. Mies astui sisään ja sanoi perheen vanhan tuttavun oikeudella: — Saanko tavata isääsi, tyttöseni?

Virva viittasi ovelle, joka vielä oli raollaan.

Valtarin kuiva, luinen olemus livahti ohitse ja harppasi kolmessa askeleessa ovelle kiihkeänä, sieramet ammollaan ja silmät suitsuavina kuin ajokoiran. Virva ei ihmetellyt, sillä hänen mieleensä palautui edellisen illan meteli.

— Hyvää huomenta, sanoi hän lyhyesti melkein huohottaen herättääkseen Auerin huomion, sillä mies oli niin mietteisiinsä vaipunut, ettei huomannut Valtarin tuloa. Hän nosti kasvonsa hajamielisenä ja katsoi vanhaan tuttavaan kuin outoon mieheen. Vaikka Valtari oli itse äärimmilleen ärtynyt ja kiinni omissa huolissaan, näki hän kuitenkin Auerin murtuneen muodon ja arvasi, että jotakin merkittävää oli tapahtunut. Myöskin Virvan itkettyneet kasvot tiesivät jotakin.

— Oletko sairas? kysyi hän uskaltamatta udella lähemmin.

— En, vähän väsynyt. Istu!

— Tulin vain ilmottamaan eilisistä tapahtumista, alotti Valtari.
Toinen ei vastannut.

— Yhtiömme on kärsinyt noin viidentoista tuhannen markan tappion.

— Miten niin, minä en ymmärrä?

— Ovat laskeneet maahan koko varaston.

— Kutka?

— Jaa, kutka? sähähti Valtari ojennellen käsiään ja nykien olkapäitään. — Vahtini mainitsevat nimiä, jotka eivät ole mitään nimiä, ei pennin arvoisia! Johtajat — hm, ne ketut eivät pistäneet nenäänsä makasiiniin.

— Ketä johtajia sinä tarkoitat?

— Maisteri Pouta...

Auer käännähti tuolillaan kuin olisi saanut iskun.

— Oliko maisteri Pouta johtamassa tuota roskajoukkoa?

— Johdetaan kyllä, mutta kysy: kuka vastaa? — "Kansa itse." Ja johtajat neuvovat, mitä kulloinkin on tehtävä. "Kansan tahto on todellisuutta, nyt se käskee, totelkaa"! Sitten ryömitään kansan taakse, kuiskataan käskyjä ja hymyillään meille kaksimielisesti: "Kansan tahto on pyhä. Me emme tahdo riitaa, ihanaa sopua vain, mutta ellette suostu, otamme kuitenkin ja olemme kiitolliset, jos viedessämme pidätte melua!"

— Miten he pääsivät tehtaaseen?

— Aseilla ja voimalla, ovet, akkunat murrettu!

— Voitko sinä todistaa maisteri Poudan yllyttäneen tähän tekoon?

— Kuka sitä voisi todistaa? Tarvitaan aikaa, pitkä oikeusjuttu. Nyt ei voi tehdä mitään, siihen huomioon olen tullut.

— Tunnetko sinä tuon maisteri Poudan? kysyi Auer vilkaisten Valtariin ja kääntäen samassa kasvonsa pöytänsä.

— Tsa, tuulenpieksäjä, koreita sanoja, korea mies, osaa huiputtaa vaikka itse pirua. Totta vieköön, enkös minäkin epäillyt tässä eilen kuunnellessani sen puhetta tuolla kokoushuoneessa, olinko enää vanha Valtari!

— Puhujana, niin kyllä, mutta onko hän mies?

— Kuulin mainittavan varakkaaksi, omistaa Pohjanmaalla metsiä ja sahoja, lienee koskikin käytettävissä.

Pankinjohtaja kohosi suoraksi ja katsoi kiinteästi Valtariin.

— Onko tietosi luotettava?

— On, totta vieköön, sitä kertoi muuan liiketuttavani niiltä mailta. Hän sattui olemaan pysähtyneiden matkustajien joukossa ja viipyi täällä päivän, näytti viihtyvän hyvin Poudan kanssa.

— Kuinka hän viitsii sosialistien kanssa...?

— Kerrankos sitä kompastuu outoon kuoppaan. Kaihan tuosta talttuu. Tyhmyyksiä hän sentään lienee tehnyt, jakanut omaisuuttaan osuuksiin ja sijottanut niitä työväelleen antaakseen heille hallinto-oikeuden liikkeeseen.

— Vai niin, vai niin, äänteli Auer ja hartiat painuivat entistä syvemmälle. Tässä on tosi edessä. Kun nuo tuolla — hän osotti torille, jonne taaskin oli kansaa kerääntynyt — saavat hallinto-oikeuden, silloin on meidän hetkemme lyönyt.

— Na, naa, ei ne tuhat säärtä kiipeä sukkelammin kultamuurin ylitse kuin kaksi. Sinä kirjoitat nimesi

— kahdessa kuukaudessa he ovat kaikki ohuita kuin onkimadot ja menevät työhön ilman hallinto-oikeutta.

— Minä olen jo vanha ja pidän puoliani oman aikani, mutta sitten — ei ole edes poikaa!

— Tyttäresi...

— Annahan olla!

Valtari oli vaiti, ei edes silmänluonti ilmaissut, että hän oli asiasta selvillä. Jaa, jaa, tässä oli salahauta ja oikein ammottava. Mies tuossa murtunut, muuttunut vanhaksi käden käänteessä, syystäkin, Herra nähköön!

Hän käänsi kasvonsa akkunaan ja mustat hampaat louskuivat, kun kuiva irvistys ilkkui luisilla kasvoilla. Sai se velihopeakin kerran maistaa karvaan palan. Oli sitä tässä saatu olla Olut-Valtaria ja koirankorvankantajia ja kerätä kilisevää varmuutta mahtajan holviin ja sieltä taas kumartaen ja nöyrtyen houkutella sitä uudestaan markkinoille ja taas tuoda saalis takaisin ja niin aina eteenpäin ja eteenpäin.

— Niin se varasto, se virtasi tällä kertaa maahan eikä muutu kullaksi, sanoi hän jatkaen ääneen ajatuksiaan.

— Tarvitsetko luottoa?

— Luonnollisesti, eikö ole jatkettava — vai uhraatteko osuutenne?

— Mitä loruja, varasto on uusittava. Kuinka paljon?

— Sitä en minä voi määrätä, sanoi Valtari nousten akkunan äärestä ja kumartaen syvään peittääkseen ilkkuvan ilmeen kasvoillaan.

— Pidetään sitten neuvottelu — kunhan nyt selvittäään — suo anteeksi, minä olen väsynyt tänään.

— Yksityisasiat...

Hän keskeytti, sillä pankinjohtaja nousi, katsoi vanhaan tuttavaansa kiiltoisilla silmäterillään paksujen luomien alta, niinkuin hänen tapansa oli pankin asioissa, nyökkäsi merkitsevästi kuin olisi mitannut, minkä painoinen mies tuossa hänen edessään oli. Valtarin selkä köyristyi hiukan enemmän ja mustat hampaat sukelsivat hyvin nopeaan ohuiden huulien taakse, kalju pää kumartui niin syvään kuin kehtasi tässä yksityisessä vastaanotossa ja kumarrellen hän perääntyi ulos ovesta.

Yksin jääneenä astui pankinjohtaja kiivaasti tilavan huoneensa lattiaa, samalla kuin entinen päättäväisyyden tarmo ja ryhti palautui. Tässä oli kyllä tehtävä jotakin ja paljonkin, niin, niin, mutta ajoissa. Hän soitti ja naispalvelija tuli heti ovelle.

— Olkaa hyvä ja pyytäkää tänne neiti Virvaa.

Hetken kuluttua avautui ovi ja Virva seiso i ovella.

— Voitko sinä saada sanan maisteri Poudalle? Minä — tahdon puhua hänelle — nyt kohta.

Hän ei vielääkään ollut oma herransa ja Virvan läsnäolo sai hänet tasapainossaan järkkymään.

— Kyllä minä voin, hän on puoluekokouksessa työväentalolla.

— Voinee keskeyttää...

— Minä menen...

— Ei, lähetä — vahtimestari! Anna tämä Kiskolle, sanoi hän ja ojensi Virvalle viisi markkaa.

— Kyllä, kirjoitan aivan heti.

Hän ei viivytellyt, riensi itse vahtimestari Kiskolle viemään kirjettä ja lähettämään hänet matkaan ja palasi kuin toisena ihmisenä. Tuntui siltä kuin tämä olisi tiennyt hyvää. Ehkä isä sittenkin voisi — ehkei tarvinnut rikkoa suhteita, haavottaa sydämiä. Hän oli kirjottanut sulhaselleen: Tule nyt heti luokseni, jos suinkin voit. Isä tietää välimme, tahtoo puhutella sinua. Neuvoisin tulemaan. Minä ennustan hyvää, tule!

Vahtimestari kiipesi korkealle mäelle, missä työväentaloksi mainittu rakennuksen tapainen, vanha

puuhökkeli seiso. Sinne oli kokonainen sukupolvi kerääntynyt vuosien kuluessa pohtimaan elinkysymyksiään ja niin oli tämä vanha keskus saanut varsin suuren merkityksen paikkakunnan elämässä ja kaikki asiaankuulumattomat lähenivät sitä pelonsekaisella kammolla, sillä siellä tapahtuneet tappelut eivät olleet niinkään harvinaisia. Se oli aina ollut mahtihenkilöiden silmätikkuna, vaikka olikin työnnetty tänne kauas mäelle välttämättömänä pahana. Toden totta, harvalukuisina täytyi markkojen tipahdella raatajien pöydille ruuan pantiksi ja vain harvoissa poikkeustiloissa joutua kilahtamaan sen ahtaalta laudalta muun elämän sulostuttajaksi, koska liittoutuneiden aatteen kirkko ja taistelun keskus oli kaikkien tuulien seula, melkein hengenvaarallinen lautakoju.

Vahtimestari astui hapuillen ylös puisia, sateen liottamia portaita ja noudatti äänien sorinaa astuessaan vasemmalle kokoushuoneeseen. Sakea sauhu täytti salin ja akkunoissa virtasi paksu hiki. Mies pääsi vaivoin pujahtamaan ovesta sisään, mutta mahdotonta oli halkaista tungosta. Hän näki vain selät edessään ja sauhuun uppoutuneen katon ja kuuli puhetta jostakin päin huoneessa. Hän oli arka sielu, tunsu olevansa lammas susilaumassa, kietoi turvallisen pankinvahtimestarinuttunsa tiiviisti ympärilleen estääkseen sosialistien tupakansauhun tarttumasta puhtaaseen porvaripaitaansa. Kirjeen hän antoi lähimmälle miehelle ja päiden ylitse se kuljetettiin kädestä käteen pöydän päähän, missä Pouta istui puheenjohtajana. Itse vahtimestari poistui sylkien ovenpieleen, jonka irvistävä rako oli se arvoviiva, minkä mukaan työväenliike oli hänen arvionsa mukaan taksotettava. Köyhää ja siis löyhää, ei kannattanut verottaa eikä vallalla varustaa. Se oli pankinvahtimestarin tuomio — ja monien muiden, joiden lämpöisen takin sisällä sydän löi turvallisenä ja tyytyväisenä omaan onneen ahtaassa suojassa eikä katse ulottunut kauemmaksi kuin lähimmän paikatus takin selkään lihamuuriksi sulloutuneen miesjoukon takana eikä ajatus kyennyt sulattamaan lakkoliikkeestä enempiä kuin työväen asiastakaan edes räyhäävää lausepartta.

Pouta sai kirjeen ja jätti puheenjohtajan varamiehelle. Tungokseen avautui ahdas rako, kun hän askel askeleelta pujotteli läpi ja riensi majataloon pukeutumaan. Hänen kätensä vapisivat ja kauluksen napit olivat kirotusti kiusalliset. Sydän löi kuin vasara ahjosta temmattua rautaa ja ajatukset nelistivät. Pankinjohtajan hahmo nousi yhä pelottavampana hämärästä läheisyydestä eikä nuori mies voinut olla tunnustamatta pelkäävänsä tuota — tuota...

— Hitto soikoon! huusi hän ääneen, heitti mustan lievetakin päälleen ja mittaili itseään vaatekaapin peilissä, — enhän minä ukkoa nai! Jos hän antaa minulle rukkaset, niin onhan minulla tyttöni kukkaset!

Ylpeät huulet hymyilivät pehmeiden viiksien alla ja veitikka naurahteli käskevästä tummista silmistä. Hän nyökkäsi itselleen vielä kerran peilissä arvostellen leveitä hartioitaan ja soreaa ryhtiään. — Kohtalotar olkoon ylistetty edes tämän ainoan kerran ulkomuodon muovaajana. Suokoon hän minulle uskottomuuteni anteeksi, sillä en ole koskaan ennen häntä muistanut ja toivon piankin saavani hänet unohtaa, jos...

Näillä rakastuneen viattomilla mietteillä hän yritti tukehtuttaa niitä merkillisen kumeita sydämeniskuja, jotka ennustivat vakavaa ottelua maailmanmiehen ja rahaleijonan kanssa. Nyt oli astuttava elämän vaarallisimpaan rintamaan ja kenties palattava — lyötynä, murtuneena miehenä.

Hänen askeleensa hidastuivat ehdottomasti portista sisään käydessä, vallaton nuoruuden uhma painoi päätään ja miehen punnitseva äly terotti aseitaan. Häntä ei kutsuttu kuherteluun, sen hän kyllä tiesi.

Virva tuli salissa vastaan, tervehti hiljaisena, merkillisesti kirkastuneena, ja naisellinen arvokkaisuus säteili kuin valokehä hänen olemuksestaan.

Pouta nosti hänen kätensä huulilleen unohtaen siksi hetkeksi kaiken muun, ja käsi kädessä he astuivat isän ja samalla suuren kohtalonsa eteen.

— Anttu Pouta, sanoi Virva heleällä äänellä ja muutti katsettaan isästä sulhoon ja sulhosta isään, kunnes he kättelevinä ja katseet toisiinsa kiintyneinä olivat yhtenä kuvana nuoren naisen silmissä ja sydämessä.

— Oletteko pohjalainen? kysyi Auer viitaten tuoliin kirjotuspöytänsä päässä ja istuen itsekin toinen käsivarsi pöydällä ja toinen tuolin selällä paperiveistä kädessään heilutellen. Virvan tarkkaava katse huomasi kyllä, kuinka hänen sulhonsa ilmehikkäät kasvot kiinnittivät isän huomion ja leppeä hymy levisi yhä varmemmin isän tavallisesti perin jäykille kasvoille.

— Olen siellä syntynyt ja kasvanut, mutta opintovuotein olen ollut pääkaupungissa ja nyt viimeiset vuodet enimmäkseen ulkomailla.

— Minä olen myöskin kuulunut Pohjalaiseen osakuntaan ja sen vuoksi molemmat tyttönikin ovat siihen kirjottautuneet. Mihin tiedekuntaan?

— Olen lukenut vähän yhtä ja toista, ehkä eniten kansantaloutta.

— Aiotteko luku-uralle?

— En, minulla on liikehommia siellä Pohjanmaalla ja ne vaativat minut pian kokonaan.

— Onko se oma liike, vai johtajanako te...?

— Tavallaan oma, mutta johtajana minä siinä tulen olemaan.

— Kerro siitä enemmän, minä olen hyvin utelias, sanoi Virva istuutuen pöydän toiselle puolelle isää vastaan lähelle Poutaa.

— Minulla on iso ala maata, varsinkin metsää, joka on saanut kasvaa rauhassa. Isäni ei tahtonut myydä, kun ei ole ollut rahan tarvetta eikä hän ollut toimen mies. Minä olen nyt rakennuttanut pari pientä sahaa ja parannellut myllyä, mutta se on liian vähäpätöinen sille koskelle, mikä siellä on.

— Minkälainen koski se on?

— Noin sata hevosvoimaa.

— Oo, se on aikamoinen!

— Niin, se odottaa vielä käyttäjänsä, sanoi Pouta hymyillen.

Virvan katse lensi Poudan puhuessa isään ja siihen ilmestyi iloinen voitonvarmuus. Isä hymyi.

— Sanoitte olevanne omistaja ja kuitenkin vain johtaja.

— Niin, olen jakanut liikkeessä olevan omaisuuteni osuuksiin ja sijottanut ne työväelleni. Toistaiseksi vasta kolmannen osan, koska liike on pieni.

— Aiotteko jatkaa samaan tapaan?

— Niin on aikomukseni.

— Luuletteko voivanne taata menestystä liikkeelle tuon ahtaan johtajatoimenne nojalla?

— Osuuksien omistajien etu vaatii harrastamaan liikkeen parasta.

— Mutta ellei heidän järkensä riitä tajuamaan tämänluontoisia asioita?

— Oppirahoja on kaiketi maksettava ja kerran opittava.

— Te uskallatte kovin paljon. On muistettava, että työ on taakka, jota tekijä pyrkii vierittämään pois hartioiltaan ja hyötymään muulla tavalla. Siinä asiassa emme saa luottaa kehenkään.

Poudalla oli terävät sanat huulilla ja hyvä halu alkaa kuuma väittely, mutta hän nieli sanansa ja kuunteli kunnioittavasti.

— Raha ja työ ovat aina vastakkaisia, toinen käskijä, toinen toteuttaja, jatkoi Auer.

— Te sanoitte, herra pankinjohtaja, että ne ovat vastakkaisia. Eiköhän olisi onnellisempaa, jos ne voisivat olla sopusointuisia?

— Sitä en minä vanhana ja kokeneena usko, en luulisi sen voivan milloinkaan toteutua. Kaikkina aikoina ja eri kehitysjaksoina on aina syntynyt jonkinlainen orjuus. Se tuntuu kuuluvan ihmiselämään niinkuin syntyminen ja kuolema.

— Niin kyllä, mutta tuo orjuus on kuitenkin muuttanut muotoa monta eri kertaa ja jos voimme sitä hivenenkin erältään lieventää ja samalla sulostuttaa elämää, on se tehtävä! sanoi Pouta loistavin katsein.

— Te ette siis aio järjestää liikettänne vanhojen periaatteiden varmalle pohjalle? sanoi pankinjohtaja katsoen tiukasti nuoreen mieheen.

— Minä uskon enemmän uuteen periaatteeseen.

— Tyttäreni on ilmottanut teidän suhteestanne — minulle olisi hyvin rakasta, jos voisin tulevaisuudessa laskea taakkani nuorille hartioille — te olette luonteen mies ja perehtynytkin itsenäiseen työhön — hyvin kallisarvoista — mutta näkökantamme ovat perin vastakkaiset.

Nuori mies taivutti päätään ja hänen sydämensä sykki rajusti. Hänet oli nostettu korkealle vuorelle ja näytetty maailma pienoiskoossa, sillä hän tiesi kyllä, että nyt oli kysymys miljoonista.

— Sinä olet usein tahtonut lähteä Englantiin ja siellä on minulla hyviä tuttavuuksia. Nyt voisit tehdä tuon matkasi, ennenkuin teidän liittonne vahvistetaan, puhui isä levollisena.

Virva punastui ja Pouta katsoi vuoroin isään, vuoroin tyttäreen ja samalla hänen sydämensä lakkasi lyömästä.

— Kiitos, isä, sanoi Virva, minä matkustan mielelläni, ellei sinulla, Anttu, ole mitään sitä vastaan.

— Kuinka kauan sinä viipyisit?

— Kaksi vuotta, sanoi pankinjohtaja. — Jos asiat täällä kotona sillä aikaa tasaantuvat ja jonkun verran oikaistuvat entiselle tolalleen, lisäsi hän katsoen Poutaan, tulee Virva täysillä oikeuksilla minun pesääni, solmimaan liittonsa; ellei, pidätän minä ne!

— Olemme tuskin ennättäneet ajatella sitä puolta asiassa, sanoi Pouta. — Niinkuin minun asiani nyt ovat, en voi astua palvelukseenne ja Virva on suostunut jakamaan vaatimattoman toimeentuloni. Vai kuinka?

— Luonnollisesti, hymyili Virva hänelle varmana ja levollisena.

Isän silmältä ei tyttären onni jäänyt huomaamatta, sillä muutos oli hänen olemuksessaan ihan ilmeinen. Se olikin horjuttanut pankinjohtajaa tuomiossaan ja pakottanut hänet sovitteluihin ja ratkaisun siirtämiseen tuonemmaksi ja sitten mahdolliseen sovintoon. Isän viisas varovaisuus esti häntä selvää tuomiota lausumasta, sillä tappion pelko sitoi häntä. Hän tunsu hyvin tyttärensä ja tiesi, ettei vieraannuttaminen matkan avulla tuottaisi toivottuja tuloksia; ainoa sovitus oli saavutettavissa Poudan kautta. Pankinjohtajan älykäs silmä näki läpi nuoren miehen, jonka luonne ja sielunelämä kuvastui avonaisessa ja mutkattomassa olemuksessa. Hän teki siis nopeasti suunnitelmansa ja päätti käyttää kahta keinoa.

— Ehkä teillä on aikaa syödä kanssamme suurusta, sanoi hän tuttavallisesti kuin ainakin perheen jäsenelle.

Pouta nousi ja kumarsi, sillä pankinjohtaja oli jättänyt tuolinsa nostaakseen erään paksun kassakirjan pöydälleen. Pouta auttoi häntä ottaen kirjan ja laskien sen pöydälle.

Virva nyökkäsi Poudalle ja poistui suurusta valvomaan.

— Katsokaa tätä kirjaa, sanoi pankinjohtaja Auer, — luuletteko yksinkertaisen väkenne koskaan pääsevän tällaisen liikekoneiston salaisuuksien ja monimutkaisuusien perille? Nämä summat, miltä ne näyttävät teistä?

Pouta katseli kirjan lehtiä ja hänen sydämensä löi rajusti, samalla kun mies hänen edessään kasvoi suuruudessa ja masensi hänet painoisuudellaan, ja koko hänen pieni yritteliäisyytensä siellä kaukana erämaassa tuntui hupenevan mitättömäksi.

— Eikö totta, jos liikkeenne olisi täällä, ette jaksaisi kilpailla?

— Herra pankinjohtaja, minun liikkeenäni on lasten leikkiä näiden numeroiden rinnalla.

— Niin luulisin, sanoi pankinjohtaja hymyillen ja mahtava vartalo huojui kuin honka, jonka latvassa tuuli huminoin. — Mutta aate on aina vaarallinen, kun äly ja nuoruus sitä kasvattaa. Minä alotin köyhemmästä kuin te nyt.

Pouta kumarsi hiukan ja katseli kirjaa edelleen. — Aate, näitä numeroita vastaan taistelevana on aate melkein voimaton, merkitsee ylivoimaisia kärsimyksiä ihmisparoilta. Mutta ei ole pakko asettua vastaan, luovitaan, mennään hiljaa, aika, työ ja aate yhdessä...

— Voivat siirtää vuoria.

— Ja pääomia, sanoi Pouta hiukan vapautuen painostuksesta katsoen ensi kerran vastustajaansa ja kohtalonsa määrääjää suoraan silmiin.

Vanha mies käänsi katseensa syrjään, mutta sääli omaa sydäntä kohtaan ja hämärä väistymisen tarve työnsivät häntä myöntymisen polulle. Tuo nuori mies tuossa osasi vallottaa, suorastaan ottaa sydämet vain katseellaan ja voitonvarmalla olemuksellaan. Ja sellainen usko...! Virvan suuruspöytä oli kunnossa ja hän palasi hakemaan heitä. Isän leppeä hymy hämmästytti häntä ja rohkeampana lähenei Virva sulhoaan ottaen hänen käsivartensa.

Pankinjohtaja sulki heidät molemmat silmäyksensä ja rinnassa hytkähti kummasti kuin ennen onnellisina aikoina, jolloin tyttäret olivat ottaneet ensimmäiset askeleensa ja sitten tupsahtaneet nurin

kaatuen isän käsivarsille. Hajamielisenä hän sipaisi kasvojaan kädellä ja lasi sen sitten kirjalle.

— Niin, ellei tämä olisi elämän järeää totuutta, olisi teidän aatteenne oikea. Sen pahempi, tämä kirja puhuu varmaa, koeteltua, raudanlujaa totuutta, se on oikeassa ja te olette erehtyneet.

— Minulla on aatteeni totuus myöskin varmaa ja oikeata järjen ja moraalin hyväksymänä. Se voi kansan nostaa aineenkin haltijaksi.

Virva poistui jälleen huomattessaan keskustelun yhä jatkuvan. Isän katse seurasi häntä ja näytti hapuilevan kuin apua etsien ja siirtyi taaskin paksuun kirjaan pöydällä.

— Eivätkö nämä numerot puhu teille kyllin vakuuttavaa kieltä?

— Ne huikaisevat, eivät vakuuta. Minun uskoni kuuluu minuun kuin käteni ja jalkani, en voi siitä luopua.

Vanha mies huokasi.

— Minulla ei ole siis mitään toivoa vastaisen varalta?

— En luule olevan siinä asiassa. Pankinjohtaja tahtoi vielä koettaa toista keinoaan, vaikka pelko esti häntä käyttämästä niin vakuuttavaa kieltä kuin olisi tahtonut.

— Te myönnätte kaiketi, että minun uskoni on yhtä luja kuin teidän.

— Teidän suuren työnne menestys on sen todistanut.

— Myönnätte siis, etten voi luopua aseistani!

— Luonnollisesti!

— Hm, ovatko miljoonat teille niin vähän arvoisia? Minä melkein epäilen teidän afäärineroanne.

— Siinä teette oikein, herra pankinjohtaja. Minä en tahdo tehdä afääriä, ainoa päämääräni on tehdä ja teettää työtä kohtuullisella palkalla.

Pankinjohtajan kasvoille levisi ivallinen hymy ja silmien kiiltävään viivaan mahtui aika määrä halveksumista ja pettymystä. Hän putosi varpailta kantapäille ja astui jälleen koko jalallaan. Tuo nuori mies tuossa oli vain nuori mies, rakastettava, lahjakas, luja omassa uskossaan, mutta vaarallinen — ei hänelle, rahamiehelle!

— Vai niin, vai niin, sanoi hän huojuttaen ruumistaan kädet housuntaskuissa ja tuttavallisuuskin hävisi hymyn mukana. — Oletteko aivan varma, että tyttärenti tulee aina olemaan samaa mieltä kuin tekin näissä asioissa?

— Mitä te tarkoitate, herra pankinjohtaja?

— Tarkotan vain, ettei tulevaisuus ehkä tyydyttäisi häntä tuon kohtuullisen palkan puitteissa.

— Silloin hän on vapaa tekemään niinkuin hän itse tahtoo, yhtä vapaa kuin nytkin.

Vanha mies seisoj jälleen neuvottomana.

— Kenties hän silloin on niin sidottu, ettei voi vaikka tahtoisi — voi olla lapsia, ja äitinä hän saattaa tahtoa toisin kuin nyt. Oletteko sitä ajatellut?

— En, herra pankinjohtaja, sanoi nuori mies hämillään.

Nyt oli hänen vuoronsa joutua pulaan, rakastetun luona, hänen läheisyydessään, oli hän salaperäisen huumauksen vallassa. Täällä kaikki kuiski hänestä, ilmain oli kuin lumottua ja tämä keskustelu tarkoitti kaikki häntä, voi vahingoittaa, panna alttiiksi hänen tulevaisuutensa. Pouta unohti itsensä ja horjui päätöksessään tuon vaativan ja armottoman isän edessä. — En, en ole voinut ajatella kaikkia mahdollisuuksia.

— Niin, hymähti Auer, — se on sentään vaikeampaa kuin luulette.

— On, on, sanoi Pouta hetkeksi painaen sormensa silmilleen.

Samassa astui Virva jälleen sisään ja Pouta ojensi hänelle kätensä kuin apua pyytäen.

Virvan tarkka silmä huomasi heti kääntein tapahtuneen. Isän jäykkyys ja Poudan neuvottomuus huolestutti häntä.

— Olkaa hyvät, sanoi hän tarttuen sulhasensa käsivarteen, ja isän jäljestä he astuivat saliin ja sieltä ruokahuoneeseen.

Airi seiso pöydän ääressä odottamassa hiljaisempaa tavallista. Hän oli kyllä arvaillut jotakin, mutta varmuus oli sittenkin yllätys. Hän ojensi kätensä Poudalle ja sanoi jäykällä kohteliaisuudella: — Onnittelen!

Pouta vastasi samaan tapaan kaikkein juhlallisimmalla kumarruksellaan. Pöydässä ei paljon puhuttu eikä kenellekään tuntunut ruoka maistuvan. Pankinjohtaja oli hajamielinen ja näytti hyvin väsyneeltä eikä kumpikaan tyttäristä päässyt vapautumaan väkinäisyyden tunteesta. Vähitellen Pouta kuitenkin rauhottui, sillä Virvan sädehtivät silmät puhuivat onnesta.

Poistuessaan viittasi isä Virvaa seuraamaan itseään.

Kun Virva hetken kuluttua astui isänsä työhuoneeseen ja näki hänet masentuneena ja uupuneena istuvan pöydän ääressä huomaamatta tyttären tuloa, tunsivat Virva voimiensa pettävä. Olihan yleisesti tunnettua, kuinka pankinjohtaja oli säilynyt ryhdikkäänä ja vuosi vuodelta yhä pontevampana kantanut suunnatonta työtaakkaa, ja nyt — poissa oli hänen murtumattomaksi uskottu ryhtinsä, hartiat painuneet ja kasvoilla suru, silmissä eloton ilme. Hän oli vanha mies.

Virvan oli vaikea pidättyä heittäytymästä polvilleen hänen eteensä saadakseen lohdutusta ja vakuutusta, mutta vanha tottumus aina lapsuudesta saakka hillitsemään kaikki tunteensa kahlehti häntä. Olihan sellainen heille kahdelle vasten luontoa. Samalla välähti Virvan mieleen, että hän hiljan oli ollut niin lähellä isää, ja mihin se oli vienyt? Hän katsoi melkein säikähtyneenä ympärilleen. Jokin outo tunne, että hän oli täällä aivan vieras, ei kuulunut isään mitään, että hän tunsivat, eli, ajatteli toisin, vaivasi häntä niin, ettei voinut seistä paikallaan lähellä isän työpöytää, ja hän väistyi akkunaa ääreen.

— Milloin sinä voisit matkustaa? kysyi isä.

— En ole vielä ennättänyt puhua siitä Antun kanssa, sanoi Virva hiljaa.

— Se ei ole tarpeellista. Hän ei vielä ole sinun määrääjäsi.

— On, isä.

Isä käännähti tuolillaan ja jotakin kiilsi hänen siristetyssä katseessaan, mutta hän vaipui jälleen nojaamaan pöytään huoaten syvään kuin olisi alistunut johonkin uuteen iskuun.

— Jos niin on, ei taida matka soveltua.

— Kyllä, voisimmehan lähteä yhdessä, sanoi Virva nyppiä nenäliinaansa ja pidättäen henkeään, sillä sydän löi rajusti, vaikkei ääni värähtänytkään. Jos isä olisi nähnyt tyttären katseen, ei hänen masentumisensa olisi ollut niin valtava kuin nyt uskoessaan tyttären levollisuuden merkitsevän järkkymätöntä päätöstä.

Pankinjohtaja oli aina perustanut elämänsä ja sen työn varmoille, koetuksen kestäneille tosiasioille. Hän ei nytkään epäillyt tyttärensä päätöksen lujutta, otti sen sellaisenaan kuin se oli, vaikka se oli hänelle katkera ja suunnaton tappio.

— No niin, viettäkää häänne, matkustakaa, tulkaa takaisin — vain yksi ehto, lisäsi hän nopeaan, taaskin kääntyen tuolillaan. — Pyydän sinua suostuttamaan hänet kumppanikseni! Oletko ymmärtänyt? lisäsi hän nähdessään tyttärensä hämmästyneen ilmeen.

— Voisihan isä esittää tämän asian hänelle itselleen! huudahti Virva, joka vaistomaisesti tajusi, mistä oli kysymys.

— Olen sitäkin yrittänyt, ehkä sinä onnistuisit paremmin.

— Luulisiko isä hänen siihen sopivan?

— Hän on oikea mies, sellaista kykyä ja tarmoa minä juuri kaipaan — ei taida kestä kovinkaan kauaa, kunnes minä olen liiaksi väsynyt — no, jaa, ehkä sinä onnistut.

— Kielsikö hän?

— Kielsi tällä kertaa.

— Selittikö hän syynsä.

— Selitti.

— Silloin en minä mitään voi — taikka minä uskon hänen olevan oikeassa.

— Tunnetko sinä hänen periaatteensa?

— Tunnen ja uskon hänen olevan oikeassa.

— Olenko minä sitten väärässä? kysyi isä nöyränä ja hiukan nuhtelevana.

— Sitä minä en tarkottanut, te olette niin erilaiset, sanoi Virva ja hänen oli mahdoton jatkaa, mahdoton arvostella omaa isää.

— Ja kuitenkin nouset minua vastaan, menethän heidän puolelleen, noiden...!

Tumma puna levisi juovaiselle otsalle ja sanomaton tuska ahdisti häntä. Itsensähillitsemiskyky näytti ehtyneen vanhuuden yllättämästä miehestä.

Virva katseli häntä lapsen tyynellä säälillä ymmärtämättä isän raskasta surua.

— Eikö isä voi meitä ymmärtää? kysyi hän suoraan itsetietoisena kohottaen päätään.

Isän katse mittasi häntä pitkään ja ankarana, ja samalla hävisivät hänen olemuksestaan ulkonaisen heikkouden merkit.

— Nyt näen selvästi, että olet mennyt virran mukana ensimmäisen ottajan saaliina!

Virva aikoi keskeyttää, mutta isän ääni kiihtyi.

— Enkö minä ymmärrä teitä? Ymmärrän kylläkin. Minun työni, vanha, koeteltu pohja, jolle olen rakentanut kohta neljäkymmentä vuotta, ei merkitse sinun epäjumalallesi mitään. Hän ei suvaitse siihen liittyä, miljoonat eivät kelpaa hänelle. No niin, menkää ilman niitä, mutta menkää minun ja kaikkien ystäväni tietämättä ja olkaa meille tuntemattomat!

Kauan pidätetty mielenkuuhu ja puhuessa yhä kiihtynyt viha muutti mahtavan miehen muodon pelottavaksi ja sanat löivät armottomasti.

— Tee niinkuin tahdot, mutta teoistasi vastaat tästä lähtien itse. Minä en ole enää sinun takanasi. Sinä et minua tarvitse — enkä tarvitse minä teitä kumpaakaan!

Virva tuijotti isään jäykistyneenä, silmät pystyssä ja kysyvinä, kuin joku hirveä arvotus elämän ja kuoleman uhalla olisi heitetty hänen ratkaistavakseen juuri sillä hetkellä.

Kun hän pääsi tajumaan isän vihaa syöksevän katseen, jonka kammottavuus poisti heidän väliltään luonnolliset siteet, kulki nuori tyttö kuin unessa ovea kohti, avasi sen taakseen katsomatta ja sulki hiljaa kuin unissakävijä näkemättä ketään, tajuamatta mitään muuta kuin: pois, pois kauas!

Pouta oli odottanut salissa ja riensi vastaan levottomana Virvan oudosta tilasta.

— Virva rakas, sanoi hän hiljaa ja hellästi kuin sairaalle, otti hänen kätensä ja talutti salin poikki samaan huoneeseen, jossa heidän liittonsa oli vahvistuksen saanut. Virva vaipui nojatuoliin jäykkänä tuijottaen eteensä, ei kyyneltä, ei väräystäkkään kalpeilla kasvoilla. Tämä kammottava jäykkyys hyydytti nuoren miehen veren ja pienestä kylmästä kädestä hänen kädessään johtui jäytävä tuska, epätoivoinen halu poistaa armaalta suru ja sen syyt, ja samalla ahdistava tunto siitä, ettei mitään voinut.

Äkkiä Virva alkoi vavista ja tavottaen niskaansa hiljaa voihkia: — Koskee, koskee!

Hän hervahti kasaan ja lepäsi syvään hengittäen, rakastettuunsa nojaten. Hetken kuluttua, tunki Pouta, kuinka hän hiljaa nyyhki ja kyyneleet valuiivat virtana punertuville poskille. Nuoruuden tenho lievensi surun raskautta ja sen voimat poistivat jäätävän kylmyyden suoden vallan lämmölle ja suloudelle.

— Nyt minä olen sinun, kokonaan sinun, yksin sinun! olivat hänen ensimmäiset sanansa pitkän kamppailun jälkeen. Ja hetken kuluttua hän jatkoi kiivaammin kuin estääkseen tuskaa palaamasta: — Vie minut pois täältä niin pian kuin voit! Tänään, huomenna, nyt kohta!

— Kallis, armas, kaikki minä teen, mitä sinä tahdot! Olemmeko siis kahden ikuisiksi ajoiksi?

Virva rauhottui vähitellen ja jännitys laukesi raskaaksi surunvoittoisuudeksi. Hänen hymynsä pusersi nuoren miehen silmistä kyyneliä eikä mikään hellyys voinut tyttöraukkaa auttaa. Tunnit kuluivat heidän

yhä kahden istuessa kuunnellen toistensa sanattomia tunteita ja ajatuksia, unohtuen ajasta ja ympäristöstä.

Airi oli saanut sanan lakkokomitean kokouksesta eikä voinut antaa heidän jäädä kotiin. Olihan Pouta puheenjohtaja ja kokouksessa kysyttäisiin häntä varmasti. Mitä hän sanoisi?

Pouta tuli saliin hänen kutsustaan yhä liikkuen hiljaa ja varovasti kuin karttaen herättämästä keitettyä kärsimystä.

— Kuinka Virva jaksaa? kysyi Airi, sillä hän oli myöskin nähnyt sisarensa mielentilan isän luota tullessa.

— Ei hyvin, mutta hiukan paremmin. Jääkää hoitamaan häntä, minä pyydän. Palaan kyllä pian ja sitten neuvottelemme asioista.

Airi oli hetkessä muuttunut nuoreksi naiseksi ja osotti ihmeteltävää tyyneyttä ja neuvokkaisuutta auttaessaan sisartaan hänen surussaan ja järjestäessään kotia sekä hoidellessaan kaikkia sisarelle kuuluvia tehtäviä, joten eivät palvelijat eivätkä kutkaan vieraat enempää kuin isäkään huomanneet mitään erityistä tapahtuneen.

— Menen nyt viimeisen kerran täällä kokoukseen ja samalla järjestän hiukan asioitani ja sanon hyvästit työtovereilleni, sitten palaan ja olen luonasi niin kauan kuin tahdot, koko päivän, hymyili Pouta lohdutellen.

— Koko päivän, huokasi Virva nojaten väsynttä päätään hänen rinnallaan ja kyyneleet tulvivat uudestaan.

— Itke armaani, itke surut pois. Kas noin, pää pystyyn vain. Tulevaisuus on meidän ja onni ja rakkaus ja kaikki suutelot!

— Ja surut!

— Surut ovat onnea sinun kanssasi!

— Minusta tuntuu kuin me olisimme kahden maailmassa, emmekä välitä kenestäkään, emme kenestäkään!

— Emme kenestäkään, rakkaani, myönsi Pouta sydämensä pohjasta.

— Nyt sinun pitää mennä, sanoi Virva hätäisenä muistaen äkkiä, että siitä oli ollut puhe.

— Ole nyt järkevä sillä aikaa ja puuhaa jotakin Airin kanssa.

— Kuinka sinä osaat minusta huolehtia, kuin olisimme olleet jo sata vuotta naimisissa!

— Näkemiin!

— Näkemiin!

XIV.

Kokous oli päättänyt punaisen julistuksen kohtalosta. Se oli luettava kansalle porvarillisten vaatimusten mukaisesti muutettuna.

Sosialistit olivat raivoissaan syyttäen tappiostaan kaikkea muuta paitsi ei asianmenon luonnollisuutta ja omaa vähemmistöään. Ensimmäiseksi kohdistui heidän vihansa johtajaan, joka ei ollut mukana edellisen illan metelissä eikä nytkään läsnä tärkeässä kokouksessa.

Hirvi oli heittänyt tuon tuostakin kiihkeitä silmäyksiä Auerille päin torin toiseen laitaan, toivoen Poudan saapuvan, vaikkei muuta niin ainakin kuulemaan puolueensa harminpurkaukset ja syytökset tappiosta. Kun Pouta sitten ilmestyi näkyviin, valmisti Hirvi tovereitaan häntä vastaanottamaan.

— Vihdoinkin pääsee mies irti, on kai apaja vedetty, mutta meillä on myöskin mitta täynnä!

— Välipä tuosta, hymähti Porras, — mies saa, minkä pyytää.

Kai asia nyt on kypsä, onhan se sitä koko viikon keittänyt.
Hänen sosialisminsa on kai ollut pelkkää huiputusta, tuollaisten
nietuherrain kalastelua!

Poudan tulo herätti huomiota, ja täydellinen hiljaisuus vallitsi salissa hänen sisään astuessaan. Kaikki tiesivät pienessä kaupungissa, mitä oli tekeillä. Poudan käynti Auerilla ja nuorten peittelemätön tuttavallisuus ja ahkera seurustelu teki ihmiset viisaiksi. Sekin seikka, että tohtori Allas oli lähtenyt kaupungista juuri nyt, kun punaisen julistuksen käsittely ja edellisen illan meteli olisi vaatinut kaikkien läsnäoloa kokouksessa, todisti jotakin merkillistä tapahtuneen.

— No, herra maisteri, tulitte kai toivottamaan meille onnea, sanoi Hirvi.

— Onko mennyt läpi? kysyi Pouta äkkiä.

— On, ja aika kolo tulikin, mutta me kyllä täytämme sen omalla johdollamme.

— Vai niin kävikin, sanoi Pouta tynesti ymmärtäen miehen viittauksen. — Ikävä on, että asia näin päättyi. Minä luultavasti lähden aivan pian matkalle kotiin päin, on kiireellisiä asioita järjestettävänä. Eihän se oikeastaan mitään tee, vaikka päätös täällä menikin vähän vinoon, jos se muualla onnistuu täydelleen.

Joukossa syntyi äänekästä melua ja hälinää, kiisteltiin mies mieheltä ja huudettiin ääneen.

— Selvä pesäero! huusi joku punaisten joukosta.

— Pois omaan koppiin!

— Rihkama jääköön tänne! säesti muuan nuori mies katsellen ivallisesti Poutaan.

Nyt ei enää peitelty katkeruutta, joka oli painostanut mieliä ja Pouta sai kuulla suoria sanoja petturuudesta ja herruudesta.

— Herralla on hattu ja se tarvitsee siipan ja kun siipalla on miljoona ja silmät kuin samettia, niin hiis vieköön sosialidemokraatit ja muut neuvoston raadit! laverteli muuan velikulka pyörien joukossa kantapäillään ja hänelle naurettiin halusta.

— Maisterin metkut ovat olleet hemmetin monimutkaiset, sanoi Porras. — Pahasti teitte käyttäessänne puolueen nuottaa apajan vedossa. Hei, pojat, pois anastajien parista ja köydet poikki, nyt mennään omia teitä!

Melu yltyi yhä ja kun ulkoa kuului laulu, alettiin polkea tahtia, jotta rakennus tuntui huojuvan. Kaikki hukkuu huutojen, naurun ja puhelun pauhuun, kunnes melu järjestyi rytmilliseksi polkemiseksi ja laulun into nousi yhtyen viimein ääniin kadulla.

Nouse, kansa köyhä! Kauas meistä jää, ken on veltto, löyhä. Eespäin rientäkää! Herää, joukko, sorron alta, syttyköön jo sota, kerää taistoon voimas valta, oikeutes ota!

Pouta istui yksin pöydän päähän huumaantuneena melusta. Sydän heidän mukanaan hän jäi kuitenkin paikoilleen puolueen poistuessa. Ilkkuvat sanat ja katseet eivät häntä liikuttaneet, nostattivat vain hymyn mieltäville kasvoille ja sekin hävisi ystävälliseen päänyökkäykseen ja hän olisi tahtonut heille sanoa: hyvästi kunnan veikot ja näkemiin, toiste tavataan toisissa!

Huoneeseen jäi innokkaasti kiistelevä joukko maalaisia ja porvareita. Maija läheni Poutaa hyvin tietäväisenä.

— Kuulkaas, kun ne sanoo, ettei herra oliskaa oikea sosialisti. Sithää miekii aattelin, ettei ne sentää niin höyliä oo, kun työ oletten!

— Niinkö ne sanoo?

— Min on oikein hyvä mielein, kun etten ole! sanoi Maija tyytyväisenä.

— Mutta jos minä nyt kuitenkin olen?

— Häi, narraatten!

— Kuinka sen tasaamisen on käynyt? kysyi Pouta johtaakseen puheen toisaanne muistaessaan edellisen keskustelun Maijan kanssa.

— Kuinkas sen olisi käynyt? Häi, hullusti, Mikko, nähkääs, otti suuttuakseen eikä lepy vaikka...! valitti

Maija yhä tuttavallisemmin. — Kattokaas, tuol se on eikä ole tietääkseen, juttelee Karrin kanssa.

— Oikeinko te olette vihoin? kysyi Pouta.

— No, niin että Amerikkaan se tuppaa!

— Entä te itse?

— Mitäs min on väliä, aina mie olisin siin kun Mikkokii!

— Odottakaas, minulla on asiaa Karrille.

— Älkäi vaan puhu Mikolle, jos viel äkämystyy teitillekkii!

Pouta harppasi miesten luo ja pian kaikki kolme miestä naureskelivat, ja Mikon naama alkoi loistaa tyytyväisyydestä.

Maija ei voinut melussa kuulla, mitä he puhuivat, ja livahti toisten taa oven puoleen, missä puhe kävi porinana eikä kukaan hänestä välittänyt.

Hetken kuluttua Mikko kaarteli pujotellen joukossa Maijan taakse ja nykäisi hiukan hameesta.

Maija kääntyi äkkiä ja veti pois liepeensä.

— Jokos nyt tulit sanomaan hyvästit? Luulin sin ilman lähteväs.

— Sanonhaa mie hyvästit sille poikuurelle.

— Mitä? äännähti Maija säikähtyen. — Jokos nyt valaskii rikot ijäks päiväks?

— En, nyt se on vasta tehtäväkii! — Mikäs sinua nyt oikein riivaa?

— Mentäis pappilan kautta.

— My-my-myökö mentäis?

— Myö, kutkas sitte?

— Mie vaan aattelin...

— Aattelit, mitä aattelit, olethaa sie min Tipateijain!

— Sus, siunaa! huudahti Maija, — kun puhut niin kovaa, että kaikki kuulee!

— Kuulee ne sen vastakii, sanoi Mikko.

Pouta oli hyvästellyt tuttaviaan ja lähenei nyt Mikkoo ja Maijaa.

— Joko nyt ollaan selvillä? sanoi hän nähdessään parin sovinnolliset hymyilyt.

— Kiitoksia, herra maisteri, selvät ollaa, myö tasataan tän Mikon kanssa! selitti Maija niiaten.

— Se on oikein ja onneksi olkoon! hymyili Pouta tyytyväiselle parille, kätellen heitä, ja poistui kokoushuoneesta.

* * * * *

Sosialistit ja porvarit olivat tehneet täydellisen pesäeron. Punainen lippu kannettiin Talolle, ja lakkokomitea kokoontui kahdessa paikassa.

Porras ja Hirvi pitivät joukkojansa yöt ja päivät Talolla vaihdellen vahtivuoroja, lähetellen sanansaattajia toisille seuduille ja vastaanottaen viestejä kuin sotaleirissä. Punakaartilaiset harjottivat pihalla tempujaan — ilman aseita — hiki hatussa ja vakavalla hartaudella. Naiset pohtivat "punaisen manifestin pykälää" Hilma Roiman johdolla ja pitivät huolta siitä, etteivät miehet päässeet heitä aatteissa sivuuttamaan. Porvarillisia pidettiin kurissa ja silmällä.

— "Maailman maalarin" aate voidaan kyllä saavuttaa, oli Hilma Roima vakuuttanut.

— Se taitaa olla yhtä lähellä kuin kuu entisen pojan mielestä, kun hän yritti sitä saunan katolta seipäällä alas hosua, sanoi muuan porvarirouva.

Ihmiset olivat taaskin kerääntyneet asemalle odottelemaan junan saapumista pääkaupungista. Olihan kulunut kolme päivää siitä, kun lakkojuna sivutse kiiti ja ratkaisevia tietoja odotettiin kiihkeästi. Huhut

olivat kertoneet pääkaupungissa ratkaisun tapahtuneen; miten ja milloin, siitä ei suuri yleisö mitään tiennyt, ainoastaan muutamat porvarien johtomiehet olivat siitä päivää ennen manifestin julkaisua saaneet sähköiteitse vihiä. Pouta tiesi sen nyt junassa saapuvan ja tuli sitä vastaanottamaan lukeakseen sen heti kansalle suurella torilla.

Vielä kerran kokoonnuttiin sykkivin rinnoin, puoleksi toivorikkaina, puoleksi pelokkaina, kuin tuomiotaan tai palkintoaan odottamaan ja henkeä pidätellen kuunneltiin manifestin vahvistamaa Suomen suurta ja ihanaa tulevaisuutta — ansaittua, toivottuako? Siitä ei kysymys. Se oli todellisuutta, jonka tieltä väistyivät haaveilut ja punaiset toiveet.

— "Maamme" laulu kajahti torin toisella syrjällä ja heti sen jälkeen "Työväen marssi" toisella, kumpikin uhkuen hehkovaa halua tarttua työhön uutta uraa alkaakseen.

XV.

Suurlakko oli päättynyt, ja pienen kaupungin elämä jatkui kuumeisena uudistusrienoissa ja lukuisten yhdistysten ja liikkeiden perustamisella. Pato oli nostettu pois ja kerääntyneet innostuksen voimavedet ryöppysivät pauhaavana ja kuohuvana elämänkoskena.

Anttu Pouta oli lähtenyt heti Pohjanmaalle järjestääkseen siellä asiansa ja palasi vasta häihinsä, jotka vietettiin Virvan kotona hiljaisella vihkimisellä, niinkuin pankinjohtaja oli tahtonut.

Pankinjohtaja Auer kävi konttorissaan torin laidassa kuten ennenkin, ja työ veti hänet rautakourin koneistoa hoitamaan. Liike paisui päivä päivältä vastoin hänen tahtoaan ja yli hänen voimiensa. Kaikki se uusi mikä nyt raisuna ja koettelemattomana voimana pyrki määräämään, teki vanhan ja varovaisen miehen levottomaksi ja epävarmaksi. Ennen hän oli vapaana miehenä astunut omaa tietään viitottaen sitä milloin erämaahan, milloin viljeltyyn alueeseen; nyt häntä ajettiin kuumeisesti eteenpäin epävarmalla ja vajottavalla pohjalla. Hänen nerokas silmänsä keksi kyllä hyviä ylimenopaikkoja, mutta ne vaativat nuoren miehen tarmoa ja voimaa. Yhä kiinteämmin hänen ajatuksensa pysähtyivät tyttären ja vävyyn, ja hän tinki itsensä kanssa monet unettomat yöt siirtäen kuitenkin ratkaisun, kunnes se oli pakollista.

— Ei ole aikaa yksityiselämän pikku huoliin, sanoi hän Airille, kun tyttөрukka kyynelsilmin pyysi häntä suomaan itselleen lepoa nähdessään, kuinka isän voimat päivä päivältä yhä heikkenivät.

— Minun ruumiini koneisto on kyllä vanha ja vähän ruostunut, sanoi hän lohduttaakseen Airia, — mutta käy hiljalleen, ellei joku vieteri satu katkeamaan.

— Eikö isä tahtoisi antaa sen vieterin hiukan levätä?

— Ei ole minun vallassani sen lepuuttaminen. Liike on kello ja minä olen sen viisari — minun täytyy näyttää numeroita!

Eräänä aamuna Airi odotti isäänsä turhaan aamiaiselle. Levottomana hän meni makuuhuoneeseen ja tapasi isänsä levollisena ja synkkänä vuoteessa.

— Onko isä sairas?

— Olen, lapseni.

— Miten on laita?

— Oikea käsi ja jalka ei taida olla oikein kunnossa, en voi niitä liikuttaa.

— Minä pyydän lääkärin tänne!

Lääkäri totesi halvauksen tapahtuneen ja määräsi täydellistä lepoa.

— Nyt se viisari pysähtyi, sanoi isä tyttäreilleen lääkärin mentyä. — Olin yöllä tainnuksissa — luullakseni monta tuntia — palasin tajuntaan vähitellen ja olen sitten miettinyt, mitä on tehtävä, sillä liike ei saa pysähtyä. Sinä tiedät, missä he nyt ovat.

— Tiedän, sanoi Airi varovasti.

— Sähkötä heille ja pyydä tulemaan aivan heti.

— Tännekö? kysyi Airi tuskin uskoen tajunneensa oikein.

— Niin, tänne, sanoi isä huoaten raskaasti ja katsoi Airiin. — Minun pitäisi nyt taipua tuntemattomien oikkuihin. Poutaan voin luottaa. Ehkei taivu, no niin, tehkään omalla tavallaan, hänellä on usko ja ehkä järkeäkin. Näillä uusilla täällä ei ole kumpaakaan. Sähkötä, se poika on sentään mies!

He tulivat Ruotsista, jonne olivat ajaksi pysähtyneet palatessaan pitkältä kiertoretkeltään ja aikoivat juuri suunnata matkansa kotiin Pohjanmaalle, kun sähkösanoma heidät saavutti.

— Olisipa nyt matkata lentokoneella, niin hidasta on tämä kulku! valitti Virva. — Isä parka, niinkö se häneen koski? Tiedätkö, Anttu?

— Niin.

— Luuletko sinäkin, että hän meidän vuoksemme...?

— Ehkä, ehkei, hän on vanha.

— On, mutta ellei meitä olisi ollut... — Mahdollisesti.

— Airi viittaa vähän siihen, että tulisi pyytämään sinua asiainsa hoitoon. Mitä sinä sanot?

— Luuletko sinä kutsun tulleen siitä syystä?

— Se on tullut juuri sen vuoksi. Mitä sinä sanot, rakas, puhu!

— Näyttää tosiaan olevan asioita, jotka eivät mahdu tarkalleen meidän valmiisiin kaavoihimme.

— Isä on siellä nyt avuton, elämänsä työ lähellään eikä kuitenkaan käden ulottuvissa, ajattele hänen tuskaansa voimattomuudessaan — eikä kukaan tahtois auttaa — kunniakasta vanhusta! Anttu, rakas, ethän sinä voi kieltää!

— Anna minun miettiä selvällä päällä. Kun sinä noin puhut, en voi vastustaa.

— Suo minun vain tämä ainoa kerta taivuttaa sinun sydäntäsi. Minä en koskaan enää muuta pyydä. Se olkoon sinun ja minun suuri sovitusuhrini isälle — isälle, rakas!

— Vain yhdellä ehdolla.

— Sano!

— Isäsi saakoon tietää, että hoidan asioita hänen hyväkseen, en koskaan ominani tai tulevana omaisuutenani, jota käytettäisiin hänen periaatteittensa mukaisesti. Tyydytkö siihen?

— Tietysti minä tyydyn, sanoi Virva valtioviisaasti, vaikkei ollut oikein selvillä, miten se todellisuuteen soveltuisi.

— Mitä luulet isäsi sanovan?

— Luulen hänen taipuneen — muuten hän ei olisi kutsunut — ehkä hän suostuu vaikka sinun ehtoihisi — nyt, kun...

— Ei, sillä ehdolla en tahdo ajaa omaa asiaani. Tämä käy yhä pulmallisemmaksi.

— Niin, rakas, minä tunnen olevani kuitenkin isäni tytär, en ole voinut irtaantua hänestä enkä entisyydestä. Enkä enää tahdokkaan eroa, niinkuin ensin luulin. Tuntuu siltä, kuin pitäisi minun välittää ylimenoa vanhasta uuteen. Rakas, ymmärrätkö sinä minua?

— Ehkä — ja ymmärrän hyvinkin, kun olet näin lähellä, nyt on kaikki aivan selvää ja luonnollista, juuri niinkuin sinä sanot, mutta kun jätät minut yksin, alan epäillä ja kysellä. Kuule, etkö sinä luule näitä oireiksi?

— Miksi oireiksi?

— Että minusta on tuleva oivallinen tohvelisankari!

— Sinä olet tosiaan suuremmoinen! Nyt meidän pitää ajatella järkeviä asioita. Parasta on saapua kotiin aamulla, ettei rasiteta pahasti isää. Minä sähkötän tulostamme ja lisään: luonnollisesti isän tahto? Eikö niin, rakas?

— Sinä aiot tehdä minusta valtioviisaan.

— Ei suinkaan siinä mitään pahaa ole?

— Siitä voisi tulla vaikka kymmenvuotinen valhe taikka minä saisin palvella seitsemän ja vielä seitsemän vuotta Rakelin tähden.

— Minä unohdan aina, ettei hän ole sinun isäsi!

— Virva rakas!

— Sinä et siis tahdo?

— Ainoastaan ajaksi, kunnes isäsi ennättää toisin järjestää.

Virva ei suotta ollut pankinjohtaja Auerin tytär. Hän tunsi miehensä ja odotti, hymyili ja hurmasi hänet, niin ettei pieninkään hattara päässyt hänen mieltään synkentämään.

Kotiin tultua hän järjesti elämän erittäin mukavaksi miehelleen, ensin isän luona ja sitten omassa asunnossa, kun asiat isän kanssa olivat toistaiseksi selvinneet. Virva vietti kaikki päivät vanhassa kodissaan lukien isälle ja keskustellen sellaisella innolla, että vanha herra unohti sairautensa ja virkistyi ennen pitkää ja pääsi istumaan liikkuvaan tuoliinsa pöydän ääreen ja hoitamaan suurien asiointensa "selkäydintä", niinkuin hän sanoi.

— Mitä sinä luulet, sanoi hän eräänä päivänä tyttärelleen, — vieläkö Anttu uskoo siihen "kommunismikoppiinsa" siellä Pohjanmaalla?

Pouta astui samassa huoneeseen ja Virva nauroi:

— Isä sanoo sinun yhtiötäsi "kommunismikopiksi".

— Eikö ole sitten? Kourallinen ihmisiä, jotka eivät edes tiedä mitä tahtovat, vahvasti pankinjohtaja.

— Sepä siinä juuri onkin, sanoi Pouta miettivänä. — Ei ole kylliksi saada pienomistajahallinto, pitäisi olla nerokkaisuutta, laajanäköisyyttä, sopua ja hienotunteisuutta, kun yritys on yhteinen.

— Oikea täydellisyys sopukka, säästi pankinjohtaja. — Luuletko sinä meidän sosialistiemme kesyvän siihen määrään? ivaili Auer voimatta sulattaa vävynsä ihanteellisuutta.

— Sosialismi on niin moninainen ja väärään vievä sana merkitykseltään, ettei se ollenkaan enää kuvaa nykyistä suurta yhteiskunnallista pyrkimystä. Nyt tahdotaan luoda "maailman valta", kuten ennen katolinen kirkko, henkinen, vapaan personallisuuden yhteys kaikkialla.

— Kai sinä myönnät, että se maailman valta on nyt mahdoton toteuttaa?

— Sähkövalo oli myöskin mahdottomuus, kunnes se keksittiin. Nyt se on vallannut maailman ja helpottaa suuresti meidän "maailmanvaltamme" toteutumista.

— Sillä aikaa kuin sitä keksitään, on tehtävä työtä vanhaan tapaan, sanoi vanha herra.

— Uusien periaatteiden mukaan, lisäsi vävy hymyillen.

— Näytähän tänne niitä uusia periaatteitasi, naurahti pankinjohtaja.

— Miten sinä olet sopinut kivimiesten yhtiön kanssa?

— He tarvitsevat luottoa.

— Keitä siinä on? Annahan kun katson? Hän tähysteli paperia. — En minä tunne näistä yhtään miestä.

— Minä tunnen heidät ja menen takuuseen.

— Jos sinä hoidat kassan ja palkkaat kunnollisen kirjanpitäjän, niin saatte luottoa, sanoi pankinjohtaja varmasti.

— Teen senkin. Tässä on uusi yhtiö työväentaloa varten. He ovat ostaneet entisen pormestarin talon huutokaupassa erittäin hyvillä ehdoilla. Tarvittavat rahat he saivat silloin paikalla minulta, mutta nyt olisi järjestettävä yhtiö.

— Kai minun täytyy — sinun vuoksesi pistää liuskani likoon siihen lipeään, vaikka kyllä se kirpelältä tuntuu. Eihän se ole hullumpi äfääri, jos sinä olet sivulla. Sataviisikymmentä tuhatta. No, rahat saatte, mutta pidä varasi, minä en hellitä saataviani!

Herrat jatkoivat neuvotteluaan uusista yrityksistä, joista melkein jokainen kaatoi suuren työtaakan Poudan nuorille hartioille, ja vanhus katsahti häneen toisinaan ilosta säteilevin silmin, hellittäen ohjia kädestään tuuma tuumalta.

— Yritätkö sinä kesyttää ihmiskuntaa näillä afääreillä? kysyi pankinjohtaja päivällispöydässä vävyltään.

— Lähennellään sitä ihmissydämiä ja palvellaan suurta aatetta ja taidettakin kahvilla ja pullalla, saatikka yhtiöillä, puolusti Airi. — Minä aion ruveta Antun "maailman vallan" ensimmäiseksi kansalaiseksi.

— Kahvi ei maksa niin hiivatin suuria summia kuin yhtiöt, intti pankinjohtaja.

— Niin, sen pahempi, ei voi välttää vetämästä rikkaita yhä lähemmäksi köyhiä, samalla kun nostetaan köyhiä varallisuuteen osallisiksi, huomautti Pouta.

— Kyllä niin, mutta kysy kalalta, tahtooko se tulla pyydetyksi verkolla vai koukulla, sanoi pankinjohtaja.

— Minusta on niin kaunista sovinnolla ojentaa kätensä tulevaisuudelle, ennenkuin pakko saavuttaa, sanoi Virva.

— Olen kyllä valmis seuraamaan vaikka itse kuolemaa, mutta minun täytyy voida ensin uskoa, että siitä on minulle hyötyä, sanoi viisas vanhus kohottautuen korkeammalle tuolissansa.

Hän hymyili ja nuoret nauroivat onnellisina, tuntien yhä enemmän vapautuvansa elämän ahtaista arvoista tavotellessaan sille valoisampia ja laajempia muotoja.

*** END OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK PANKINJOHTAJAN TYTÄR: ROMAANI SUOMEN SUURLAKON AJALTA ***

Updated editions will replace the previous one—the old editions will be renamed.

Creating the works from print editions not protected by U.S. copyright law means that no one owns a United States copyright in these works, so the Foundation (and you!) can copy and distribute it in the United States without permission and without paying copyright royalties. Special rules, set forth in the General Terms of Use part of this license, apply to copying and distributing Project Gutenberg™ electronic works to protect the PROJECT GUTENBERG™ concept and trademark. Project Gutenberg is a registered trademark, and may not be used if you charge for an eBook, except by following the terms of the trademark license, including paying royalties for use of the Project Gutenberg trademark. If you do not charge anything for copies of this eBook, complying with the trademark license is very easy. You may use this eBook for nearly any purpose such as creation of derivative works, reports, performances and research. Project Gutenberg eBooks may be modified and printed and given away—you may do practically ANYTHING in the United States with eBooks not protected by U.S. copyright law. Redistribution is subject to the trademark license, especially commercial redistribution.

START: FULL LICENSE
THE FULL PROJECT GUTENBERG LICENSE
PLEASE READ THIS BEFORE YOU DISTRIBUTE OR USE THIS WORK

To protect the Project Gutenberg™ mission of promoting the free distribution of electronic works, by using or distributing this work (or any other work associated in any way with the phrase "Project Gutenberg"), you agree to comply with all the terms of the Full Project Gutenberg™ License available with this file or online at www.gutenberg.org/license.

Section 1. General Terms of Use and Redistributing Project Gutenberg™ electronic works

1.A. By reading or using any part of this Project Gutenberg™ electronic work, you indicate that you have read, understand, agree to and accept all the terms of this license and intellectual property (trademark/copyright) agreement. If you do not agree to abide by all the terms of this agreement, you must cease using and return or destroy all copies of Project Gutenberg™ electronic works in your possession. If you paid a fee for obtaining a copy of or access to a Project Gutenberg™ electronic work and you do not agree to be bound by the terms of this agreement, you may obtain a refund from the person or entity to whom you paid the fee as set forth in paragraph 1.E.8.

1.B. "Project Gutenberg" is a registered trademark. It may only be used on or associated in any way with an electronic work by people who agree to be bound by the terms of this agreement. There are a few things that you can do with most Project Gutenberg™ electronic works even without complying with the full terms of this agreement. See paragraph 1.C below. There are a lot of things

you can do with Project Gutenberg™ electronic works if you follow the terms of this agreement and help preserve free future access to Project Gutenberg™ electronic works. See paragraph 1.E below.

1.C. The Project Gutenberg Literary Archive Foundation (“the Foundation” or PGLAF), owns a compilation copyright in the collection of Project Gutenberg™ electronic works. Nearly all the individual works in the collection are in the public domain in the United States. If an individual work is unprotected by copyright law in the United States and you are located in the United States, we do not claim a right to prevent you from copying, distributing, performing, displaying or creating derivative works based on the work as long as all references to Project Gutenberg are removed. Of course, we hope that you will support the Project Gutenberg™ mission of promoting free access to electronic works by freely sharing Project Gutenberg™ works in compliance with the terms of this agreement for keeping the Project Gutenberg™ name associated with the work. You can easily comply with the terms of this agreement by keeping this work in the same format with its attached full Project Gutenberg™ License when you share it without charge with others.

1.D. The copyright laws of the place where you are located also govern what you can do with this work. Copyright laws in most countries are in a constant state of change. If you are outside the United States, check the laws of your country in addition to the terms of this agreement before downloading, copying, displaying, performing, distributing or creating derivative works based on this work or any other Project Gutenberg™ work. The Foundation makes no representations concerning the copyright status of any work in any country other than the United States.

1.E. Unless you have removed all references to Project Gutenberg:

1.E.1. The following sentence, with active links to, or other immediate access to, the full Project Gutenberg™ License must appear prominently whenever any copy of a Project Gutenberg™ work (any work on which the phrase “Project Gutenberg” appears, or with which the phrase “Project Gutenberg” is associated) is accessed, displayed, performed, viewed, copied or distributed:

This eBook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this eBook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you will have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

1.E.2. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is derived from texts not protected by U.S. copyright law (does not contain a notice indicating that it is posted with permission of the copyright holder), the work can be copied and distributed to anyone in the United States without paying any fees or charges. If you are redistributing or providing access to a work with the phrase “Project Gutenberg” associated with or appearing on the work, you must comply either with the requirements of paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 or obtain permission for the use of the work and the Project Gutenberg™ trademark as set forth in paragraphs 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.3. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is posted with the permission of the copyright holder, your use and distribution must comply with both paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 and any additional terms imposed by the copyright holder. Additional terms will be linked to the Project Gutenberg™ License for all works posted with the permission of the copyright holder found at the beginning of this work.

1.E.4. Do not unlink or detach or remove the full Project Gutenberg™ License terms from this work, or any files containing a part of this work or any other work associated with Project Gutenberg™.

1.E.5. Do not copy, display, perform, distribute or redistribute this electronic work, or any part of this electronic work, without prominently displaying the sentence set forth in paragraph 1.E.1 with active links or immediate access to the full terms of the Project Gutenberg™ License.

1.E.6. You may convert to and distribute this work in any binary, compressed, marked up, nonproprietary or proprietary form, including any word processing or hypertext form. However, if you provide access to or distribute copies of a Project Gutenberg™ work in a format other than “Plain Vanilla ASCII” or other format used in the official version posted on the official Project Gutenberg™ website (www.gutenberg.org), you must, at no additional cost, fee or expense to the user, provide a copy, a means of exporting a copy, or a means of obtaining a copy upon request, of the work in its original “Plain Vanilla ASCII” or other form. Any alternate format must include the full Project Gutenberg™ License as specified in paragraph 1.E.1.

1.E.7. Do not charge a fee for access to, viewing, displaying, performing, copying or distributing any Project Gutenberg™ works unless you comply with paragraph 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.8. You may charge a reasonable fee for copies of or providing access to or distributing Project Gutenberg™ electronic works provided that:

- You pay a royalty fee of 20% of the gross profits you derive from the use of Project Gutenberg™ works calculated using the method you already use to calculate your applicable taxes. The fee is owed to the owner of the Project Gutenberg™ trademark, but he has agreed to donate royalties under this paragraph to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation. Royalty payments must be paid within 60 days following each date on which you prepare (or are legally required to prepare) your periodic tax returns. Royalty payments should be clearly marked as such and sent to

the Project Gutenberg Literary Archive Foundation at the address specified in Section 4, "Information about donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation."

- You provide a full refund of any money paid by a user who notifies you in writing (or by e-mail) within 30 days of receipt that s/he does not agree to the terms of the full Project Gutenberg™ License. You must require such a user to return or destroy all copies of the works possessed in a physical medium and discontinue all use of and all access to other copies of Project Gutenberg™ works.
- You provide, in accordance with paragraph 1.F.3, a full refund of any money paid for a work or a replacement copy, if a defect in the electronic work is discovered and reported to you within 90 days of receipt of the work.
- You comply with all other terms of this agreement for free distribution of Project Gutenberg™ works.

1.E.9. If you wish to charge a fee or distribute a Project Gutenberg™ electronic work or group of works on different terms than are set forth in this agreement, you must obtain permission in writing from the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the manager of the Project Gutenberg™ trademark. Contact the Foundation as set forth in Section 3 below.

1.F.

1.F.1. Project Gutenberg volunteers and employees expend considerable effort to identify, do copyright research on, transcribe and proofread works not protected by U.S. copyright law in creating the Project Gutenberg™ collection. Despite these efforts, Project Gutenberg™ electronic works, and the medium on which they may be stored, may contain "Defects," such as, but not limited to, incomplete, inaccurate or corrupt data, transcription errors, a copyright or other intellectual property infringement, a defective or damaged disk or other medium, a computer virus, or computer codes that damage or cannot be read by your equipment.

1.F.2. LIMITED WARRANTY, DISCLAIMER OF DAMAGES - Except for the "Right of Replacement or Refund" described in paragraph 1.F.3, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the owner of the Project Gutenberg™ trademark, and any other party distributing a Project Gutenberg™ electronic work under this agreement, disclaim all liability to you for damages, costs and expenses, including legal fees. YOU AGREE THAT YOU HAVE NO REMEDIES FOR NEGLIGENCE, STRICT LIABILITY, BREACH OF WARRANTY OR BREACH OF CONTRACT EXCEPT THOSE PROVIDED IN PARAGRAPH 1.F.3. YOU AGREE THAT THE FOUNDATION, THE TRADEMARK OWNER, AND ANY DISTRIBUTOR UNDER THIS AGREEMENT WILL NOT BE LIABLE TO YOU FOR ACTUAL, DIRECT, INDIRECT, CONSEQUENTIAL, PUNITIVE OR INCIDENTAL DAMAGES EVEN IF YOU GIVE NOTICE OF THE POSSIBILITY OF SUCH DAMAGE.

1.F.3. LIMITED RIGHT OF REPLACEMENT OR REFUND - If you discover a defect in this electronic work within 90 days of receiving it, you can receive a refund of the money (if any) you paid for it by sending a written explanation to the person you received the work from. If you received the work on a physical medium, you must return the medium with your written explanation. The person or entity that provided you with the defective work may elect to provide a replacement copy in lieu of a refund. If you received the work electronically, the person or entity providing it to you may choose to give you a second opportunity to receive the work electronically in lieu of a refund. If the second copy is also defective, you may demand a refund in writing without further opportunities to fix the problem.

1.F.4. Except for the limited right of replacement or refund set forth in paragraph 1.F.3, this work is provided to you 'AS-IS', WITH NO OTHER WARRANTIES OF ANY KIND, EXPRESS OR IMPLIED, INCLUDING BUT NOT LIMITED TO WARRANTIES OF MERCHANTABILITY OR FITNESS FOR ANY PURPOSE.

1.F.5. Some states do not allow disclaimers of certain implied warranties or the exclusion or limitation of certain types of damages. If any disclaimer or limitation set forth in this agreement violates the law of the state applicable to this agreement, the agreement shall be interpreted to make the maximum disclaimer or limitation permitted by the applicable state law. The invalidity or unenforceability of any provision of this agreement shall not void the remaining provisions.

1.F.6. INDEMNITY - You agree to indemnify and hold the Foundation, the trademark owner, any agent or employee of the Foundation, anyone providing copies of Project Gutenberg™ electronic works in accordance with this agreement, and any volunteers associated with the production, promotion and distribution of Project Gutenberg™ electronic works, harmless from all liability, costs and expenses, including legal fees, that arise directly or indirectly from any of the following which you do or cause to occur: (a) distribution of this or any Project Gutenberg™ work, (b) alteration, modification, or additions or deletions to any Project Gutenberg™ work, and (c) any Defect you cause.

Section 2. Information about the Mission of Project Gutenberg™

Project Gutenberg™ is synonymous with the free distribution of electronic works in formats readable by the widest variety of computers including obsolete, old, middle-aged and new

computers. It exists because of the efforts of hundreds of volunteers and donations from people in all walks of life.

Volunteers and financial support to provide volunteers with the assistance they need are critical to reaching Project Gutenberg™'s goals and ensuring that the Project Gutenberg™ collection will remain freely available for generations to come. In 2001, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation was created to provide a secure and permanent future for Project Gutenberg™ and future generations. To learn more about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation and how your efforts and donations can help, see Sections 3 and 4 and the Foundation information page at www.gutenberg.org.

Section 3. Information about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

The Project Gutenberg Literary Archive Foundation is a non-profit 501(c)(3) educational corporation organized under the laws of the state of Mississippi and granted tax exempt status by the Internal Revenue Service. The Foundation's EIN or federal tax identification number is 64-6221541. Contributions to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation are tax deductible to the full extent permitted by U.S. federal laws and your state's laws.

The Foundation's business office is located at 809 North 1500 West, Salt Lake City, UT 84116, (801) 596-1887. Email contact links and up to date contact information can be found at the Foundation's website and official page at www.gutenberg.org/contact

Section 4. Information about Donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

Project Gutenberg™ depends upon and cannot survive without widespread public support and donations to carry out its mission of increasing the number of public domain and licensed works that can be freely distributed in machine-readable form accessible by the widest array of equipment including outdated equipment. Many small donations (\$1 to \$5,000) are particularly important to maintaining tax exempt status with the IRS.

The Foundation is committed to complying with the laws regulating charities and charitable donations in all 50 states of the United States. Compliance requirements are not uniform and it takes a considerable effort, much paperwork and many fees to meet and keep up with these requirements. We do not solicit donations in locations where we have not received written confirmation of compliance. To SEND DONATIONS or determine the status of compliance for any particular state visit www.gutenberg.org/donate.

While we cannot and do not solicit contributions from states where we have not met the solicitation requirements, we know of no prohibition against accepting unsolicited donations from donors in such states who approach us with offers to donate.

International donations are gratefully accepted, but we cannot make any statements concerning tax treatment of donations received from outside the United States. U.S. laws alone swamp our small staff.

Please check the Project Gutenberg web pages for current donation methods and addresses. Donations are accepted in a number of other ways including checks, online payments and credit card donations. To donate, please visit: www.gutenberg.org/donate

Section 5. General Information About Project Gutenberg™ electronic works

Professor Michael S. Hart was the originator of the Project Gutenberg™ concept of a library of electronic works that could be freely shared with anyone. For forty years, he produced and distributed Project Gutenberg™ eBooks with only a loose network of volunteer support.

Project Gutenberg™ eBooks are often created from several printed editions, all of which are confirmed as not protected by copyright in the U.S. unless a copyright notice is included. Thus, we do not necessarily keep eBooks in compliance with any particular paper edition.

Most people start at our website which has the main PG search facility: www.gutenberg.org.

This website includes information about Project Gutenberg™, including how to make donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, how to help produce our new eBooks, and how to subscribe to our email newsletter to hear about new eBooks.